Album
PINTORESCH
MONUMENTAL
de
CATALUNYA

M. R.

ALBUM
PINTORESCH
MONUMENTAL
DE
CATALUNYA.

1878

ALBUM

PINTORESCH-MONUMENTAL

DE

CATALUNYA.

PRIMERA COLECCIÓ.

1878.

ALBUM

PINTORESCH-MONUMENTAL

DE

CATALUNYA.

ÀPLECH DE VISTAS

DELS MÉS NOTABLES MONUMENTS Y PAISATJES D' AQUESTA TERRA

ACOMPANYADAS

DE

DESCRIPCIONS Y NOTICIAS HISTÓRICAS

Y DE GUÍAS

PERA QUE SÍAN FÁCILMENT VISITATS.

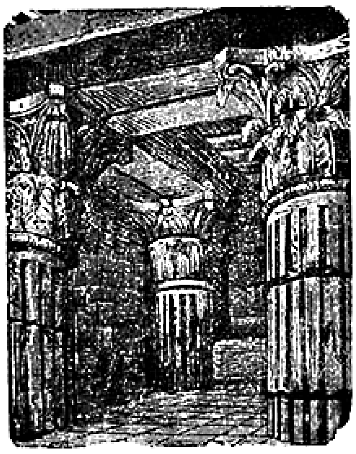

Columnas romanas en lo local de la Associació.

PUBLICAT PER LA

ASSOCIACIÓ CATALANISTA D' EXCURSIONS CIENTÍFICAS.

BARCELONA.

1878.

Restaurado por S.Merchán
graficsants@gmail.com

SUSCRIPTORS.

D. Mari Piqué.
» Arthur de Domenech.
» Joaquim Giménez.
» Manel Maciá.
» Ricart Moreu.
» Heribert Barallat.
» Enrich Cusachs.—Dos exemplars.
» Arthur Bulbena.—Dos exemplars.
» Francisco X. Tobella.
» Alfret Gaza.
» Arthur Osona.—Dos exemplars.
» Joseph Calcat.
» Juli Mitjans.
» Jaume Balaguer.
» Antoni Torrents y Monner.
» Joseph Molins.
» Joseph M.ª Valls y Vicens.
» Francisco de P. Bohigas.
» Ramon Riera.
» Lluis Quer.
» Francisco X. Queraltó.
» Albert de Balle, (Tarragona).
» Joseph Sunyer y Dosset.
» Arthur Gallart.
» Francisco Muns.
» Ramon Muns.
» Marian Geli.
» Manel M.ª Angelon.
» Leonci Serra.
» Joseph O. Metzger.
» Manel Roca Cornet.
» Esteve Sunyol.
» Vicens Grenzner.
» Francisco Garriga y Miquel.
» Macari Planella.
» Lluis Cortés y Aguiló.
» Joan Santasusagna y Pellicer.
» Plácit Aguiló.
» Albert Escubós y Llosas.
» Lluis Domenech.
» Enrich Batlló.
» Ignasi Parés.
» Manel Angelon.
» Joseph Farriols.

D. Manel Nadal.
» Francisco Manel Pau.
» Esteve Jutglá y Bartrina.
» Joseph de Moy.
» Marian Aguiló y Fuster.
» Joseph Garriga.
» Antoni Torrents y Torres.—Dos exemplars.
» Ferrant de Delás.
» Arthur Masriera.
» Ramon Tenas Hostench.
» Anfos M.ª Solá.
» Wenceslao Llubiá.
» Antoni de Ferrer y Corriol.
» Francisco M.ª Tintoré.
» Joseph Mirabent.
» Vicens Genovart Alsina.
» Joaquim Cabot.
» Francisco Plá.
» Antoni Aymat.
» Joan Mañé y Flaquer.
» Arthur Pedrals.—Tres exemplars.
» Antoni Coll.
» Camilo Oliveras.
» Cárles Batsch.
» Joan Marsillach.
Sr. Bach y Perpinyá.
D. Eusebi Martí.
» Guillem Parera.
» Joseph Folch y Brossa.
» Ramon Casas.
» Ramon Tapis y Martí.
» Jascinto de Maciá.
Associació Catalanista destinat á D. V. Balaguer.
C. de P. del Album (petita edició) destinat á don A. Rovira.
D. Manel Ramoneda.
» Felip Jascinto Sala.
» Narcís Oller.
» Joan Viza y Martí.
» Antoni Bulbena.
» N. Rabassa.
» Miquel Travería.
» Lleó Fargas.
» Joseph Parés y Bas.

**

Circulo Ecuestre.
Sr. Solanas y Pons.
D. Joseph Poch.
» Manel Egozcue.
» Oscar Porta.
» Joseph Sabadell.
» Joaquim Nolla.
» Modest Lleó.
» Cecili Oriol.
» Jaume Brossa.
D.ª Rosa Buxeda.
D. Albert Lleó.
» Domingo Buxeda.
» Tomas Gaspar.
Excm. Sr. D. Ramon Blanco.
D. Ramon Amado.
» Gabriel Colom.
» Isidro Valentí y Coll.
» Jaume Serra.
» Genís Codina.
» Salvador Vidal.
» Enrich Carbó.
» Felix Rich.
» Felix Maciá y Bonaplata.
Excma. Diputació Provincial de Barcelona.
D. Pere Estruch.
Círculo del Liceo.
D. Martí Framis, Pbre. (Badalona).
» Joseph Pleyan de Porta. (Lleyda).
» Frederich Renyé. (Lleyda).
» Joseph Moré. (Camprodon).
» Sadurní Ginesta. (Tarragona).
» N. Solé. (Tarragona).
» Sebastiá Puigbonet. (Cervera).
» Joan Serra Sulé. (Sant Martí de Provensals).
» Cárles Trullás. (Sant Martí de Provensals).
D. Joaquim Rivera. (Sant Martí de Provensals).
» Pere Antoni Ventalló. (Tarrassa).
» Joseph de Letamendi. (Madrid).
Museo Nacional de Pintura y Escultura. (Madrid).
D. Joan Facundo Riaño. (Madrid).
» Joaquim Gotto.—Dos exemplars. (Vilafranca).
» Narcís Font. (Sant Feliu de Guixols).
» Emili Formiguera.
» Joan Abril.—Dos exemplars.
» Joseph Llopis.
Revnt. D. Pere Brú.
D. Manel Buxó.
» Eduart Reig.
» Enrich Figueras.
» Melitó de Llosellas.
» Felip Camps.
» Pere Piqueres. (Buenos-Ayres).
Ateneo Barcelonés.
Comissió Provincial de Monuments históricks y artístichs de Barcelona.
D. Geroni Martorell.
» Francisco Segur.
» Joan Gómez.
» Emili Canals.
» Joseph Antoni Nicolau.
» Felip Bertran.
» Joseph M.ª Barenys.
» Eusebi Güell.
» Manel Vidal.
» Francisco de P. Carbonell.
» Eduart Minguell
» Alvar Verdaguer per un suscriptor de Tarragona.
Sr. Conde de Zavellá.
D. Ricart de Cruilles.
» Joseph Felip.

ALS QUI LLEGIRÁN(*).

I.

No fou ilusió nascuda d' un escalf passatjer ni del efecte enlluhernador de la novetat, lo reconeixement que 's feu, no hi há pas gayre temps, de que l' haver finat las arts clássicas no era lo mateix qu' haver finat lo sentit artístich, y de que vinguéren novas arts pera fer competencia ab las antigas. En l' art literari (y perdone 's que comensem á parlar y parlem sovint d' alló que 'ns es més familiar), ès ara cosa ben sabuda que 'ls pobles de la moderna Europa, hereus y continuadors del poble-rey, han tingut veritable poesía, prou diferenta, mes no per só sempre inferior, superior á voltas, si per certs costats se la mira, á la grega y á la romana. La poesía eclesiástica en llengua llatina, més ó menys renovada, la poesía heróica en duas (sino en tres) llenguas románicas, la popular en totas, la poesía simbólica que vingué á cap de produhir un poema verament portentós, sens parlar de las obras més triadas de la poesía purament artística en la Etat Mitjana y en la més acostada á nosaltres, mostran especials bellesas que bé 'ns poden aconortar d' haver perdut qualques primors de las lletras clássicas. Y lo que succehí en la poesía, succehí en las demés arts y molt particularment en l' arquitectura y en la escultura sa companyona. Y succehí encara més; que així com entremitx de las molt bonas llevors que fructificáren en lo camp de la nova poesía s' hi barrejáren algunas plantas dolentas, com fóren la mal entesa imitació dels antichs, la vanitat d' una ciencia mal aplicada, regustos de la decadencia clássica, massa importancia donada á las singularitats de la metrificació, de vegadas l' afectació, y bé podem dir las cansonerías del tracte cortesá, res d' aixó apar en la arquitectura, qu' es una continuació vivent, no una pura imitació de l' antiga, que cada día 's renovava sens deixar de tenir un peu ferm en la tradició, que tirava sempre á un fí determinat, lo qual li dictava las lleys propias de cada fábrica, y que per la naturalesa del mateix art podía y devía atareyarse en ornaments y menudencias que per compte d' alterar lo pensament principal ajudavan á declararlo.

Així ho veyem en especial desde 'ls segles en que la noble tradició llatina se maridá ab las maravellosas invencions vingudas de la nova Grecia, produhint un art no sempre regular y correcte, mes sí abundós en afortunadas ardidesas y en variats conceptes. Aquest fou l' art suara conegut ab los diferents noms de saxó, normand y llombard, trets de nacions que ab bona sort lo cultiváren, mes que á la fí ha trobat la denominació més convenient y segura de románich-bisantí. Ad aquest art pertanyen las construccions que, segons observació d' un orador sagrat (1), tan bé deyan ab los llochs solitaris, estimats pels fills de Benet, mes també doná grossas catedrals, parroquials ecclesias, centre dels poblats que naixían ó ressucitavan, palaus enmurallats dels reys dintre de las ciutats ó dels reyetons feudals en las peladas rocas. Ab ell tan sols, ja 's podía dir que la novella Europa gaudía d' un art ben seu, ab propias usansas y fesomía, mes mancava encara lo millor. Del sí mateix d' aquella arquitectura qu' anava ja tirant á fer pujar cap amunt las construccions, ab l' introducció d' un senzill arch fet de dos trossos, nasqué un genre may vist ni conegut. Nasqué la que sens por d' errar podem dir invenció artística més original dels temps moderns, la que doná á la pedra la mollesa y la muntada dels vegetals, la que, com algú ha dit, arrivá á espiritualisar la materia, la que fongué sens esfors y ab armonía tots los elements que li suministrá l' art anterior, estampanthi un nou sagell y adunant la més pregona ciencia estática (2), l' esperit general simbólich (3) y 'l més purificat sentit artístich. Aquesta arquitectura, anomenada gótica, ó tudesca, ú ojival, ó més bé, arciaguda (d' arch d' atmetlla), llegítima filla de l' Ecclesia, suau exhalació, si així 's pot dir, del esperit cristiá, y que al mateix temps sembla més comunicativa y en certa manera més popular que la bisantina, naix, creix y 's perfecciona en breu discurs de temps. Mes l' esperit dels hómens que may está quiet, no 's contentá ab tanta bellesa y tractá de refinarla més y més, promovent una decadencia, qu' encara que tal, no es gens lletja. Y més tart, no cansat encara de mudansas, las trová en la reproducció de formas de l' antiguitat clássica, que 's pensava imitar fidelment, no fent més (sobretot al comens) que un gótich desfressat (4), qu' altra cosa no consentían las vellas costums ni moltas vegadas las necessitats de las fábricas novament construidas.

Havem parlat de las diferencias que 's poden notar entre l' art literari y l' arquitectura. També 's poden senyalar paritats. La continuació de las tradicions llatinas en los primers temples cristians correspon molt bé als més antichs himnes ecclesiástichs que 's valen de la llengua y métrica clássicas, encara que modificantlas y omplintlas d' un nou esperit. La severa majestat del

(*) En est escrit (que no ha sigut fet per elecció propia) havem acomodat los plurals verbals y femenins al us seguit per l' *Associació:* cosa á que no donam gran importancia, pero que advertim pera no passar per massa variables.

(1) *Sermon predicado en Santa María de Villafranca por el P. Eduardo Llanas, etc.*

(2) Sens aquesta ciencia haguera sigut impossible l' arquitectura gótica. Segons veyem en lo quadern: *Delle benemerenze di S. Tomaso verso le Arti belle* del P. V. Martini una part del avens de la matemática aplicada á la nova arquitectura s' atribueix á Albert Magno, mestre de Sant Tomás.

(3) Sobre l' esperit simbólich de l' antiga arquitectura, que no cal pas pensar que sia una sutilesa dels moderns escriptors, publicáren un llibre, que traduhí lo Prebere Bourrassé, com han de saber bé molts dels lectors, uns erudits doctors d' Oxford, fundantse en antichs escrits.

(4) Com naturalment se creuria que copiam aquets concepte del bell *Ensayo histórico* de Caveda, ahont se trova explanat, se 'ns permetrá dir que ja lo indicárem en un article: *El último clasicismo.*

románich-bisantí fá pensar en los himnes y seqüencias de temps no tan llunyans, com se veu molt especialment si ab las més augustas obras d' aquell genre s' acompara la sublime prosa del *Dies iræ*. Per altra part, molts ornaments de la mateixa arquitectura, que no sé si 'ls antichs clássichs haurían motejat de bárbaros ó d' assiátichs, nos recordan l' introducció de la rima y l' us de certas formas d' estil en molts escrits d' aquells días. L' ufana y l' alegre expansió del orde gótich sembla que té que veure ab l' universal cultivament de las llenguas neo-llatinas y dels moderns genres de poesía. Y finalment, no hi há pas dubte de que, així en los escrits com en las obras plásticas, se veu cap á la tardó de la Etat Mitjana una barreja, gens adversa á l' ingenuitat y á la gracia, de gótich estil y de clássica renaixensa.

II.

Tampoch es una ilusió que á la nostra Catalunya li pertoca una bona part de la gloria del art modern, sens qu' això vulga dir que fos un centre y una escola á la qual vinguessen á estudiar los de las altras terras, sinó perqué sapigué ferse sevas, y realisarlas ab especial perfecció, totas las invencions que de fora venían. Si la nostra literatura, pera seguir la comensada comparació, essent com es rica y justament estimada per naturals y forasters, no té en tots los rams quant té alguna de las altras, en las arts plásticas de la Etat Mitjana no havem d' amagar la cara per las de cap altra terra. Deixant apart los monuments primitius (inexactament anomenats prehistórichs), los tan escassos com preuats fragments heléních, las riquesas romanas que son més aviat glorias propias del poble-rey, pero que donan bon testimoni de la grandesa de la capital de Espanya citerior y de no haver sigut poca cosa altras ciutats y entre ellas l' *amena seu dels richs* d' Avieno, lo que una diligent atenció ha pogut endevinar com antecedent á la vinguda dels alarbs (1) y lo que se sap haver existit y ha sigut arrebassat pel temps y per las novas construccions; y passant al temps en que l' Espanya que havía sigut goda, y dins d' ella nostre territori, lluytá per ella mateixa ó ab l' ajuda d' altres pera conquerir l' antiga independencia, veyem formarse aquí un art cada día més fértil y explendent. Dels mateixos alarbs ha quedat per cert molt poch, ja sia dels temps en que imperavan, ja de quant eran encara aprop y de vegadas amistansats ab los nostres, y además deixaren rastres de llur passatje en obras posteriors, á ells no pertanyents (2).

Ab las armas carolingias vingué l' art dels pobles d' allá 'ls Pirineus, que havían ja rebuda y anavan rebent l' influencia oriental. Aquella restauració era, no cal dirho, especialment religiosa, y derrera dels guerrers venían los bisbes y 'ls monjes, portant tota una civilisació, en que hi anava com necessitat y ornament lo séquit de totas las arts. Gran nombre de temples y monastirs se edificáren en lo segle IX, mes tots, ó quasi tots, y lo mateix se pot dir del X (no creyém que ni del un ni del altre subsistesca cap obra sencera), cayguéren pera fer lloch á construccions novellas y més artisadas. Si las més antigas fóren obra dels reys franchs, quant més ó menys plenament dominavan y quant, per altra part, nostra metrópoli ecclesiástica era encara enllá 'ls Pirineus, la vida passá després del centre al estrem y l' art se feu á poch á poch y per tots conceptes, propi de la nostra casa (1). Los comtes marquesos cada día més independents y més engrandits per la creixent restauració y pel parentiu ab potents familias, sobre tot del mitjorn de França, los comtes particulars eixits molts de la familia marquesal, moguts com aquesta per la fé religiosa y que, per altra part, tenían punt en embellir las vilas que donavan nom á son domini, ajudats, com es de pensar, per los tributs y la feyna corporal de la gent menuda, produhiren en gran part la memorable era arquitectural que compren los segles XI y XII, y de que, per fortuna, tan bellas mostras han arrivat fins als nostres días.

Las tradicions, molt y molt poderosas del art llatí dels últims segles, las comunicacions quotidianas ab lo mitjorn de França, sens dubte també las que teníam ab las parts d' Italia (2) ministravan elements á aquell art, que com nascut de vera inspiració, no s' contentava pas ab imitacions y fredas copias. No pogué ser major l' activitat y la riquesa, ni tampoch se pot imaginar una producció més diversificada. L' arquitectura d' aquells segles se 'ns presenta ab totas sas modificacions y especies: desd' aquell estat més rudimentari en que una ratlla valía per una voluta y duas ó tres ratllas per una cara d' home (3), fins á las maravellas de l' escarpra que s' admiran en los innombrables y sempre diferents capitells de tants y tants cláustres; desde 'l genre quasi del tot románich que 's veu en las bellas ecclesias de Sant Pere de Roda y Santa María de Besalú, fins al complert románich-bisantí de que 'ns restan tants exemples; y dintre de aquest, desd' aquellas construccions en que apareixen tan sols los elements més necessaris, com Sant Pons de Corbera y tants altres, fins á las construccions plenas de riquesa y fantasía de que es mostra, no única, mes sí superior, lo front (ó fatxada) de Santa María de Ripoll; desde las invencions que als nostres ulls semblan un poch estranyas y massa fantásticas, fins á las concepcions més severas com lo refectori de Poblet, á las d' una noble magnificencia com l' ábsis interior de Sant Pere de Besalú, ó d' una puresa verament clássica com ló de Sant Martí Sarroca.

Lo estil bisantí s' en aná, y no com altres estils per esmortehiment y decadencia, sino ab ple vigor y vida, com mostra en las moltas y ben celebradas obras de las anomenadas de transició en que aquell encara domina. Y s' en aná no sens deixar entre nosaltres may oblidadas tradicions. Això 's veu en

(1) Nos referim al discurs llegit per D. Elias Rogent en la sessió pública de l' Academia de Bellas Arts l' octubre de 1857: discurs qu' en vuyt planas (11-18 inclou una complerta suma histórica de l' arquitectura catalana. De lo que 'ns resta del art modern anterior á la vinguda dels alarbs parla en las planas 12 y 13.

(2) Dels alarbs vingué l' us de l' arch de ferradura y dels aximesos ó finestras ab *trencallums* y també, segons sembla, de las rejolas de Valencia y dels guadamecills; mes no, segons creyem, molts ornaments y entrellassats. Se diu, mes no 's prova, que té molt d' arabesch lo cláustre (ó la cláustra pera parlar com los nostres antichs) de Sant Pau del Camp, tan original en la figura com en la construcció.

(1) Veja 's sobre aquest punt Antoni de Bofarull *Historia critica de Catalunya* II, 207 y ss.

(2) Aixi ho fan creure las costums viandants dels antichs artistas y las lligus y 'l comers dels nostres ab aquellas parts. Com es ben sabut se conserva un preciós capitell fet en un tot com los de Rávena. En un document de 1175 que ja recordárem en altra part, pero que mereix ser citat ab més precisió y deteniment se llegeix: «... ego A. (rnaldus de Perexens) Dei gratia Urgellensis Episcopus... commendo tibi Raymundo Lambardo opus beatæ Mariæ (es á dir, de la Seu d' Urgell) cum omnibus rebus tam mobilibus quam inmobilibus... et cum oblationibus oppresionum et pœnitentialium et cum elemosinis fidelium et cum numnis clericorum... Et propterea damus tibi cibum canonicale in omni vita tua, tali videlicet pacto ut tu fideliter et sine omni enganno claudas nobis ecclessiam totam et leves cloquearia sive campanilia, unum filum super omnes voltas, et facias unum cugul bene et decenter cum omnibus suis pertinentiis. Et ego R. Lombardus convenio... quod hoc totum sicut superius scriptum est, vita comite, perficiam ab hoch presenti Pascha, quod celebratur anno dominicæ Incarnationis M.° C.° LXXV.° usque ad VII annos fideliter et sine omni enganno. Ita ut singulis annis habeam et teneam ad servitium beatæ Mariæ, me quinto, de lambardos, id est, IIII.° quator lambardos et me... et si cum istis potero perficere faciam, et si no potero, addam tot cementarios quod supradictum opus consumatur in præfato termino...» Villanueva, *Viaje literario*, IX 191 y 298. Es pera nosaltres evident que 'ls *lambardos* (ab substitució de *a* á *o* fet pel parlar popular ó qui sap si per lo qui vá transcriure 'l document) son mestres de casas vinguts ú originaris de Llombardia ó que d' aqueixos reberen lo nom pera indicar son ofici, oposat com se veu al de *cementaris* ó com ara 's diu *paletas*.

(3) Aixi 's veya en un ala (ja destruida) del cláustre del antiquissim monestir de San Sebastiá dels Gorgs.— Se 'm fá notar que moltas vegadas la rusticitat no provenia d' imperícia, sinó de que no 's vá acabar l' obra; mes no era segurament aixi en lo cas citat.

algun edifici en que 's manté bona part de aquell estil, fet en temps no molt llunyá (1) y en la continuació del arch redó en construccions que son per altra part del genre més modern.

¿Per quín camí arrivá á Catalunya lo nou arch que diferencia de las més antigas las últimas obras bisantinas? Sens dubte del Septentrió, d' ahont venían llavors totas las invencions y tot avens, y fóren tal vegada sos introductors ó al manco sos primers propagadors, los monges que provenían del nou institut de Claravall, transplantat á regions més meridionals y passant molt aviat á Catalunya.

Comensá cap aquell temps una era de gran moviment y renovació pels pobles de l' Europa que formavan una especie de comuna nacionalitat cristiana, d' instituts y costums consemblants, sens perdre per só cadescú son propi temperament. La major propagació de las lletras, sobre tot en las escolas del orde ecclesiástich (enriquit ab la nova fundació dels frares mendicants) y també en las corts dels reys y dels prínceps, la major gentilesa y menys aspra vida del bras militar, la gran creixensa del poder municipal, efecte y causa del avens en las arts de l' industria, fóren las principals fonts d' aquella renovació. Mes lo que per tot arreu succehía se practicava aquí ab més vigor y alacritat. Era lo nostre un poble que, vencedor del enemichs de la fé y de la patria y enfortit per l' unió ab un altre potent territori, estava content d' ell mateix y confiava ab sa fortuna. L' esfors que havía necessitat pera la complerta deliberació de la terra ara sobreixía y s' escampava per regions estranyas, fent de la nació regida pels descendents dels nostres comtes un dels més temuts imperis d' Europa.

Aquella era de prosperitat y grandesa (en que no tot s' ha d' alabar) fou acompanyada d' un admirable floriment de l' art que llavors regnava. Lo genre anomenat gótich se feu aquí catalá arrelantse fondament y prenent certas prácticas especials, segons l' observació d' algun mestre del art, no sols en los conceptes totals, y en lo tall de certas parts, sinó també en la mateixa material construcció (2).

¿Y quí no sap que d' aquesta mena d' arquitectura s' en trova abundó en Catalunya? ¿Quí no l' ha coneguda des l' infantesa, ja sía en la parroquia hont fou batejat, ja sía en una capella ó casa particular del seu carrer? Llarga fora la llista de las construccions d' aquells segles y sa enumeració, per forsa incomplerta, més propia de un trevall formal que d' un lleuger y breu dictat com es lo present. Mes no cal sinó imaginar lo que fou una sola població, per suposat de las de més importancia, pera jutjar aquella riquesa arquitectural. Escullim, com es natural, l' antiga Barcelona. Pera afigurárnosla tenim alguns lo trist privilegi de no haver d' acudir del tot á l' imaginació, podentnos servir de la memoria, sens comptar lo que per fortuna queda encara á la vista de tothom. Ademés de las construccions bisantinas qu' eran llavors en major nombre y de que tenim una molt bella mostra en la venerable capella de Marcús, vejam primer de tot la Seu, admiració de propis y estranys, en que l' inmortal mallorquí Fabre agermaná tan armoniosament l' arch redó ab lo d' atmetlla, y que continuada en temps posteriors no perdé l' unitat y consequencia; Santa María del Mar, gens manca de riquesa y elegancia, encara qu' en ella guanya la severitat y grandesa; Santa María del Pí, de tan convenients proporcions; Santa Agueda, miracle de gentilesa, la del bellíssim embigat y del incomparable cloquer; Santa Ana, veritable abadía campestre dins dels murs de Barcelona; los cláustres tan ben tallats de Montesion y 'ls no inferiors que poch fá 's veyan (¡y ja no 's veuhen!) de Junqueras; recordem lo convent de Fra-Menors ab sos també magnífichs cláustres y Santa Catarina, perfet exemplar del art gótich; pensem en las construccions civils de que 'ns quedan tan bells fragments (¡tan sols fragments!) en la Llotja, Casa Municipal y Diputació y en las militars de que havem vist una gran mostra en las torres, tan robustas com elegants, de Canaletas y en lo tros de muralla que tan bé l' acompanyava, y afegimhi altres convents y ecclesias y per tot arreu capelletas y tabernacles, torres quadradas, redonas y poligonals, casas ab porxos, aximesos, escuts, voladas, mirandas, canals y marlets per defora y bells patis y taginats á l' interior y tot això sens perdua de la netedat y policía que féren famosa aquesta ciutat, y digam si, en lo que especta á la bellesa, Barcelona ha guanyat ó ha perdut (1).

Lo que veyem y sabem de Barcelona s' ha de pensar també, guardant proporció, de moltas altras poblacions, grans y mitjanas de Catalunya (per tal que moltas de las petitas se degueren contentar de lo que ja tenían), y d' ellas bé 's pot dir que 's convertíren en un veritable jardí d' innombrables y agraciadas plantas góticas.

III.

Las riquesas artísticas de Catalunya ¿han sigut fins ara desconegudas? De cap manera; y llarga fora també la enumeració de quants de lluny ó d' aprop han contribuit á que 's posés en ellas la vista. De lluny, dihem, pus en esta com en altras materias es prou fácil pecar per injusticia envers aquells que comensáren á obrir novas vías. Pensam que 'ls que per primera vegada miráren ab interés los monuments de la Etat Mitjana fóren los antiquaris, á qui 'ls feya, no obstant, mitja vergonya confessar que trovavan gust en mirarlos. Podem citar al nostre Capmany que en tota mena d' assumptos fou lo qui despertá lo nostre sentiment provincial, qu' en los temps antichs havía sigut fill del instint, y que ab ell passá á serho de la reflexió y del estudi. No podem tampoch oblidar los altres inquiridors de memorias historials que, quant no féren altra cosa, recullíren escripturas qu' han auxiliat en gran manera los posteriors estudis arqueológichs (2). Vinguéren aprés los poetas y 'ls crítichs empeltats de poetas, als qui 's deu, no cal dubtarho, lo novell sentit de l' historia descriptiva, de la primitiva pintura y de l' arquitectura dels nostres antipassats. Per fí los artistas de professió que seguíren la nova empenta, donáren sosteniment científich á lo que no més era una intuició, y arriváren al fons de lo que principalment se coneixía com una bella apariencia.

Entre nosaltres bé 's pot dir que las duas derreras causas vinguéren plegadas. Los artistas ensenyats fora d' Espanya (y algun n' hi havía de ben disposat per anteriors lecturas poéticas), y 'ls lletrats que aquí s' havían donat als recorts de la nostra historia y á las falagueras emocions de totas las arts bellas, se trováren agermanats en molts pensaments y desitjos. Aquella fou, així podem dirho, l' etat heróica de la nova ar-

(1) Per exemple la boniquissima capella de Sant Johan de Vilafranca del Panadés que semblaria del comens del XIII y no existia encara en 1307. Veja 's *Memorias de la Academia de Buenas Letras*, II, 527. Nota.

(2) Com á práctica molt propia, pot ser no exclusiva, de la nostra arquitectura d' aquell temps, sembla que bé 's pot senyalar l' us d' embigats per compte de voltas que 's trova en alguns dels nostres temples.

***

(1) Tampoch cal menysprear las obras barcelonesas del primer renaixement. Veyem encara (treta del seu lloch y sens la companya d' aquell tan senzill com ayrós campanar) la fatxada de Sant Miquel, y no fa molt que la familia particular més il·lustre d' Espanya tenia entre nosaltres un palau del renaixement, digne de ella.

(2) Nos referim sobre tot á Florez y á Villanueva: aquest es un pou de noticias, entre ellas moltas referents á artistas catalans ó treballants en Catalunya.— Una 's deu corretjir: l' inscripció del claustre de Sant Cugat no diu, com alguns han llegit faltant al sentit y al vers: *Hæc es Arnaldi sculptoris forma cœli*, etc. ni tampoch com corretjeix Villanueva *forma Galelli*, sino *forma Geralli*, que dona 'l perfet lleonisme y un sobrenom més propi d' aquell temps.

queología. Ab molta rahó s' ha parlat de las molestias y fatigas que duyan llavors semblants trevalls, mes altras cosas las compensavan. Tot era descubriment y sorpresa. Semblava que sols alguns iniciats podían alsar lo vel ab que las maravellas del passat estavan cubertas per efecte de la preocupació y de l' ignorancia. Y ademés, com las distancias eran distancias, aquell qu' arrivava á una nova regió se trovava més rejovenit en pensaments y afectes.

Un nom se pot y 's deu citar com á complerta personificació d' aquella renovació arqueológica, y lo primer en donar d' ella pública mostra. Fou l' escriptor Pau Piferrer al qui oferí ocasió, medis y material execució lo meritíssim dibuixant Xavier Parcerisa. Entráren abdos ab gran dalé en la carrera, y vinguéren á cap d' una obra que, tot per tot, no ha sigut encara excedida. Y això que 'ls llibres de l' historia del art no eran en aquell temps tants ni tan divulgats com ara, y creyem qu' en realitat al comens no coneixía Piferrer més escrits á ella referents qu' algunas planas de Jovellanos y Capmany y un famós capítol arqueológich d' una novela francesa. Que ho considere lo qui estudíe ó fulleje los primers volums de las *Bellezas y recuerdos de España*, y no s' admirará de trobarhi omissions ó cosas de massa al mitj d' altras dignas de tota lloa y que prou costaría millorarlas, y si no hi cerca ab preferencia tacas ó relliscadas (¿ahont no n' hi há?) tindrá d' esclamar: «¿això 's sabía y 's feya á Barcelona fá aprop de quarant' anys?»

Aquí vindría bé un catálech de tots los trevalls de catalana arqueología, fets de Piferrer ensá, y 'l pensament de formarlo 'ns passá per l' enteniment; mes vejérem qu' era feyna llarga y obra exposada á descontentar á molts, tractantse, com per fortuna, 's tracta de personas la major part vivents, que 's queixarían ab rahó si 's parlás de llurs obras sense suficient estudi. Nos contentarem, donchs, ab una indicació general y vaga.

Devem comenzar per una *Obra pintoresca* que nasqué, si no ho tenim mal entés, de la noble emulació en alguns mestres de l' art suscitada al veure que dos *profans* s' havían ficat dins de llur territori. L' escriptor encarregat de la part literaria aná guanyant forsas, y més endevant prosseguí dignament l' obra de Piferrer ab qualitats propias d' estil, conservant encara un bon esperit (al menys en general) que no desdeya del de son predecessor.

D' aquell temps ensá han surtit una munió d' obras referents en tot ó en part á l' historia del art catalá. Barcelona y Gerona (1) ne tenen més de duas, Tarragona una y part d' un' altra, y sabem que de Lleyda (á més d' un guía molt nou) s' ha escrit al manco una monografía de la Seu. S' han publicat també molts guías d' altras poblacions y llochs que han servit, sinó sempre pera fer avansar los coneixements, al menys pera propagarne 'l gust y la curiositat. Entre mitj de planas d' historia civil trovam indicacions ó excursions arqueológicas y á voltas estampas que no son de mera fantasía, sinó de veritable preu científich. Trevalls especials s' han fet també d' historia artística (alguns en articles de Revistas y Diaris) y no sols de l' arquitectura sinó de la pintura y de l' indumentaria, sens parlar de la numismática, que sempre ha tingut més aficionats y que ara té veritables mestres.

Al parlar dels que han contribuit al avens d' aquestos estudis, mereixen especial recort los professors qu' en las Escolas de Bellas Arts ó en algun Seminari (1) han explicat l' historia general d' aquellas, no oblidant la particular de Catalunya, y alguns entesos aymadors, que sens professar ni voler escriure, han fet molt bons serveys de paraula y d' obra (2).

IV.

Molt hi há de fet, més resta que fer. Encontradas enteras son si fá no fá desconegudas, altras no s' han registrat prou y entre lo conegut hi há molt de no publicat (3). Y en alguns monuments hi cal anar depressa, com per exemple en lo palau de Castellet, que cada día 's veu més desfet, y que bé 's pot dir que 's va fonent. Aquesta es la causa que tan aviat com sapiguérem la fundació d' una societat pera estudiar y publicar monuments artístichs, creguérem que s' en trauría més profit que d' altras que no 's proposan més que llegir poesías ó bé discursos sobre punts generals (sens que vulgam dir que no s' hajan d' escriure poesías y discursos). Encara que no 's tractés sinó de la publicació de novas estampas fora ja fer un bon servey, no sols perque ab ellas se perpetúa la memoria dels objectes que no 's poden salvar de la destrucció (los quals en realitat son pochs si hi há bona voluntat), sinó perque ensenyan als mateixos ignorants qu' han d' estimar las cosas que valen la pena de ser representadas, serveixen ademés pel gust y l' instrucció dels que no poden veure 'ls originals y pel recort dels que 'ls han vist, principalment d' aquellas personas, que n' hi há, de naturalesa ó costums més subjectivas que objectivas, ó com s' ha dit molt bé, més musicals que pintorescas, só es, més aptas pera rebre las impressions de las obras d' art que pera recordarne las particularitats. Aquestas estampas, publicadas ja en gran nombre per la *Associació*, han sigut per tothom molt estimadas, y 's veu que 's té gran punt en que vajan millorant més y més. No s' ha contentat tampoch la *Associació* ab la copia dels monuments, sinó que 'ls ha acompanyat ab breus é instructivas explicacions pera tota classe de lectors profitosas. Y si 's mira ademés del Album pintoresch-monumental son interessant *Bolletí*, se veu quant d' ella s' ha d' esperar, pus vá recullint sens parar objectes artístichs, noticias, documents y tradicions que arrivarán á formar un preciós depósit.

Ara 's permetrá als anys y á l' experiencia, encara que parlen per boca de qui fá ja temps no 's té ni 's pot tenir més que per simple aficionat á semblants estudis, donar alguns consells, fills de bona voluntat, y que en veritat fan de bon donar quant se contempla los trevalls d' altri ab las mans plegadas. Alabam lo bon esperit que 'ns ha semblat dominar en tota la part literaria del Album y no tenim més que recomenar que d' ell no s' aparten sos joves redactors, sense deixarse enganyar per la celebritat, que pot ser en certa part merescuda, d' alguns escriptors d' aquestas materias. Creyem que no convé (sens deixar per só de recullir tota mena de documents) que 's dongan

(1) Ademés de las obras relativas á l' última ciutat, per dos patricis, podem citar com d' autor estranger y defunt: *Monuments d' arquitectura inédits*; primer quadern, Gerona, per Schuelz-Ferencz (en francés y alemany) que sabem se proposava completar lo llibre inglés de l' arquitectura gótica en Espanya de Street. Veja 's sobre 'ls mérits y defectes d' aquella obra un article de D. E. C. Girbal en la *Union del Magisterio*, V, n.° 31.

(1) Al de Tarragona pertany la honra, segons creyem, d' haver sigut lo primer en donar aquesta ensenyansa, la qual ocasioná un llibret molt modest pero molt útil.

(2) Com tres grans y entesos aymadors (¡dos ja defunts!) havem conegut especialment un filosop-artista, un jurisconsult-erudit y un poeta-bibliógrafo.

(3) Creyem qu' especialment en la que avuy s' anomena provincia de Lleyda hi há cosas novas que veure, ó al menys que publicar, y 's pot citar per exemple la magnífica y original fatxada de la parroquia d' Agramunt. * Al Panadés, ademés del castell que aviat anomenarem, al devant del qual hi há una ecclesia ab un atri bissanti que conté tombas molt notables, tenim la molt bonica capella de Moja, l' hospital d' Olesa (ó de Cervelló), etc. També creyem que donaria fruyt una anada á Tortosa hont hi há una bona catedral qu' en alguna cosa recorda la de Barcelona.—A propósit de lo qu' hi há que fer, recordarem qu' un gran arqueólech castellá, autor d' un novell y molt celebrat llibre (en inglés) sobre las arts suntuarias d' Espanya, nos deya: «Los catalans han fet molt per la seva historia artistica, mes considerat lo que tenen encara no han fet prou.»

(*) En lo prospecte de la segona colecció, que dona tan bonas promesas (ja justificadas per las primeras entregas), parla l' *Associació* de la publicació d' un monastir d' aquesta provincia, com es lo de Santa Maria de las Avellanas.

massa á certas inquisicions hipotéticas y dutas sovint per mal camí y que ademés poch tenen que veure ab l' historia del art propiament dita. Plaunos que serven sempre y l' unescan ab l' esperit científich, lo sentiment estétich, sens caure en la sequedat d' esperit, encara que fugint de frases convencionals y ociosas. També 'ns plau que de tant en tant dongan vistas y explicacions de paysatje, com n' hi há ja en el Album molt bellas mostras. En quant á la part histórica qu' acompanya la descripció dels monuments, ja sabem que no s' ha de voler que per cada estudi separat se ramenen los papers y pergamins d' Arxius y Bibliotecas; peró sempre s' hi hauría de trovar (com ja s' hi trova la major part de vegadas) abreviat y ab bonas referencias, tot quant se sap de l' historia del monument pels llibres antecedentment publicats. Creyem també que no sería mal estampar menudencias dels ornaments y de la construcció, com á cosa qu' en l' esdevenidor podrá servir pera classificar las escolas, fixant las germandats y descendencias dels edificis. Finalment, sense cap motíu de pensar qu' així no 's fassa, encomenam molt rigor, no en la conservació, sinó en l' adopció formal de noticias, á las que no s' ha de donar més importancia que la que té la font d' ahont se trauhen, y sobretot de tradicions populars, de manera qu' en sa transcripció no hi intervinga l' imaginació del recullidor (1).

L' *Associació* ha produhit ja saborosos fruyts; ha donat molts trevalls bons y alguns d' excelents. Altra cosa no podía eixir d' un recull de joves coratjosos, que 's poden ajudar uns als altres, completant cadescú lo que al company li falta. Deu també desitjarse que s' entengan las Societats que 's proposan objectes semblants, pera afitar los respectius territoris y pera donarse generós auxili.

V.

L' esfors individual, lo de l' *Associació* y de las altras Societats agermanadas, han de tirar abans que á tota altra cosa, á la conservació dels monuments. Molt s' ha guanyat de quaranta anys ensá en gust y en coneixements arqueológichs (y direm també, encara que no siga del nostre objecte, en bons efectes produhits pel estudi dels antichs exemples en las prácticas arquitectónica y decorativa); pero 'ns estimaríam més que res d' això fos, ab tal que las cosas estiguessen com estavan. Lo que no s' hagués fet se podría fer, lo que s' ha desfet no 's pot refer. Cada monument es un exemplar únich, fill, ademés del enginy, de las circunstancias históricas de que á sa tanda ell se converteix en viu testimoni y res hi há que puga posarse en son lloch. Útils, com s' es dit, son las copias, mes qui ab ellas se contentás sería com qui 's satisfés del dibuix que representa una persona cara, podent véurela en realitat ó qui no fes cabal d' un poema original perque 'n té una traducció en altra llengua. Utilíssims son los museus, mentres usen y no abusen de son *dret de naufragi*, es á dir, mentres deixen en son propi lloch lo que hi está bé. Ni las copias, per bonas que sían, ni 'l recull de fragments, per bé que se 'ls ordene, poden satisfer lo sentiment artístich, ni 'l sentiment históarich, pus volen abdos veure tot lo monument ó al menys lo que han respectat los segles, ab la natural correlació de las parts, en lo terreno hont fou construit y, tant com puga ser, ab las circunstancias que 'l acompanyavan ó al menys ab los recorts que á ells s' ajustaren. Los qui tenen afecte y veneració (que no es tampoch cega idolatría) per las cosas dels antipassats, que voldrían veure respectats las obras, las usansas y fins los arbres del temps vell, no 's contentan, encara que molt los estiman, ab simples estudis arqueológichs. Es cert que molts no participan d' aquells dos sentiments y que també n' hi há que creuhen tenir lo primer sens preuar molt lo segon, mes perque existesca algú que no trova gust en la música ¿tindrá drets aquest tal de privar als altres del pler qu' aquella 'ls porta? No ho pensava així lo bon arquitecte qu' en una casa, de la qual pérdua nos havem ja plangut, al costat del lema *privatæ utilitati* inscrigué l' altre bell mot: *publicæ voluptati*, com si donés possessió als vehins y als viandants de la exterior hermosura del edifici (1).

Si volem ser verament il-lustrats, si volem seguir l' exemple de las demés nacions, no esperem á repentirnos quant ja no hi haurá remey, guardem los monuments que 'ns restan, pensem que no fentho així trencam los drets de las generacions esdevenidoras, y també, com sabiament digué un nostre amich, de tota la república de las arts (2).

Tota afició artística que això no sía, més aviat que ver amor, no es més que vent de moda ó befador *dilettantisme*.

Novembre de 1879.

M. Milá y Fontanals.

(1) Sens desitx de criticar á ningú y sens saber fixament d' ahont ha vingut la primera errada ó invenció, citarem lo que s' ha dit d' una de las torres del castell de Cardona. Certament n' hi há una qu' anomenan la *Torre de la Minyona*, y suposant qu' aquest nom ve de la vellura, fácil es pensar qu' hi estigué tancada una donzella, y que, com esta no habia de ser una qualsevol, podia molt ben ser germana ó filla del comte regnant, y que lo seu delicte era sens cap dubte d' amors. Lo mal es que la paraula *minyona* es en la nostra llengua relativament moderna (s. XVII?; y no 'ns costa gayre creure que tenia rahó un home de la terra que cercava lo motiu d' aquell nom en la figura de la torre, la qual mostra una certa semblansa ab lo cos y cintura d' una noya.

(1) Pus per necessitat ó per gust se tiran á terra tantas casas ¿per qué no s' aprofitan las parts bellas que tenian com finestras, patis, etc. Y ¿quin mal hi hauria en que en las parets de las novas se posasen los escuts, emblemas ó relleus (encara que valguessen poch com escultura) que hi hagués en las antigas? Això valdria més que noms histórichs sobreposats.

(2) D. Francisco Morera, en un informe pera la conservació de las murallas ciclópeas de Tarragona. Y ja que d' aquesta materia 's tracta, no podem deixar de recordar y recomenar l' interessant escrit d' un altre amich, D. J. Fontanals del Castillo: *De la conservacion de monumentos franceses en 1789 y en 1848.*

Restaurado por S.Merchán
graficsants@gmail.com

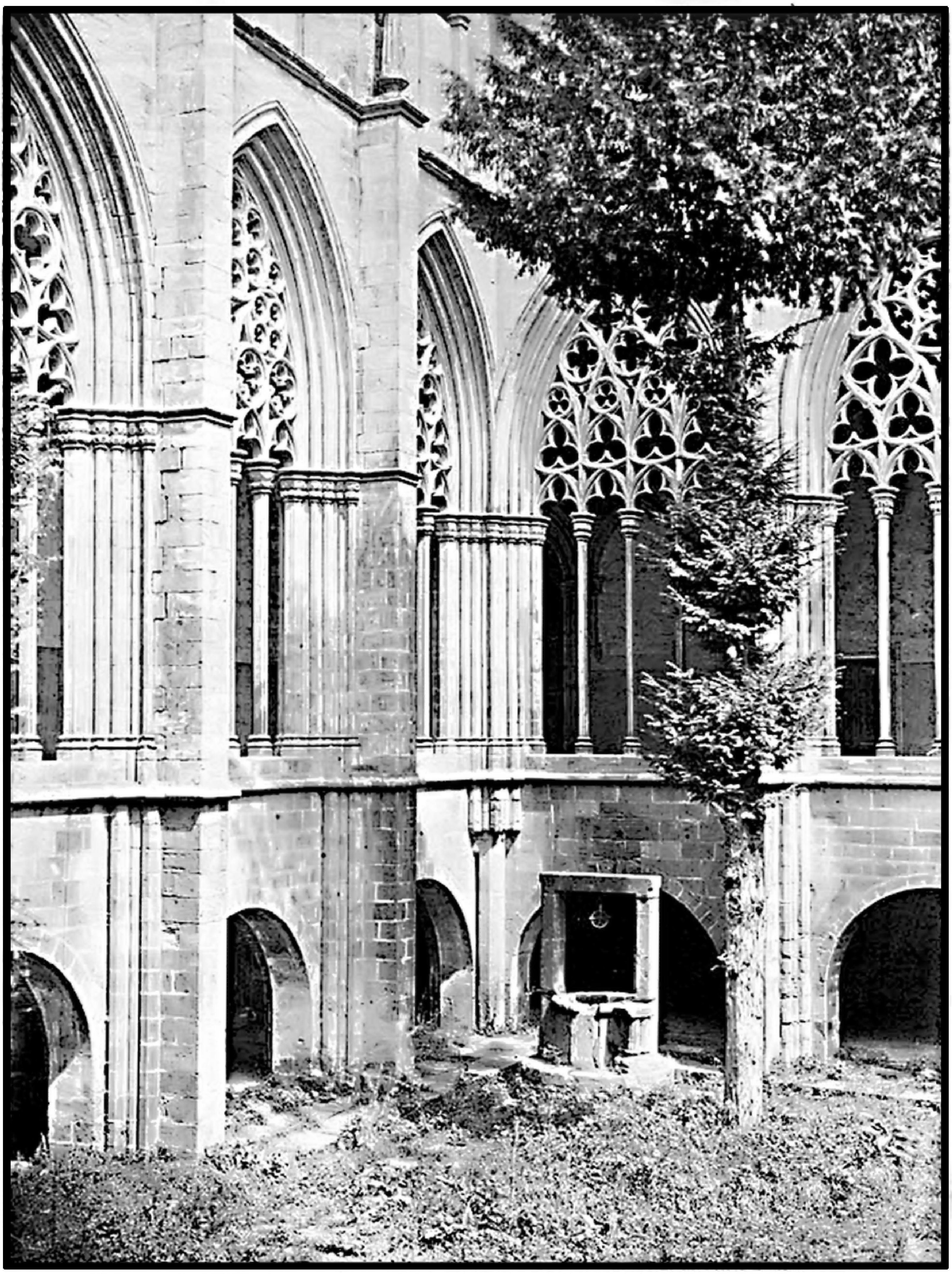

VIC - CLAUSTRE DE LA SEU 1878

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

VICH.

CLAUSTRE DE LA SEU.

Una de las páginas mes preciosas, que l' art del segle XIV deixá en Catalunya es sens dubte, lo claustre de la Seu de Vich.

La vista de aquella obra que reuneix tanta riquesa en son conjunt com elegancia en sos detalls, extasía al artista y al aymador de las bellesas arqueológicas.

L' inolvidable Piferrer en sos «*Recuerdos y bellezas de España*» dedica una galana remembransa, referint la favorable impressió que en son esperit va causar tan rich joyell arquitectónich; y la produhirá en tots los que sentin cremar dins son pit l' ardenta flama del amor á la patria, y tingan estimació á las concepcions del art que per sa ardidesa, semblan portar envolt un misteri de grandiositat y de misticisme rel-ligiós.

Lo claustre está unit á la esglesia, per la banda de mitxdía. Forman sa planta, quatre ánguls d' igual extensió.

Al nivell del pati, las voltas sostenen tota la obra; lo segon cos está format per quatre galerías y al demunt d' ellas fou construhit un nou compartiment quant la reedificació del claustre.

Entrém á la descripció dels tres cossos indicats. En lo primer ó sian las voltas subterráneas, hi havía en los primitius claustres, unas capellas ahont se celebravan missas matutinals. Fins á principis del segle XIV en la festa de Sant Esteve 's cantava en la epístola d' aquella missa lo martiri del Sant, ab una hermosa paráfrasis llemosina del 1200. Res mes poétich qu' aquellas festas rel-ligiosas ombreijadas per l' arbreda del claustre y acompanyadas en sos cántichs misteriosos per lo tó de gravetat que llansavan las ramas al esser sonmogudas per lo ventijol.

Lo segon pis, conté cinch grans finestrals en ojiva en cada corredor. Los separan y apoyan ben combinats matxons coronats per capitells qu' enriqueixen nombrosas figuretas, quins assumptos es difícil interpretar per sa molta elevació. Desde l' antepit fins á l' altura de las impostas, en lo clar de cada finestral s' alsan tres graciosas columnetas quasi rectangulars y desde 'ls capitells fins al coronament del arch, s' estén primorós travall de calats, diferent en totas las ojivas, producte d' una fantasía inacabable.

Lo tercer cos, quin estil d' arquitectura volgueren fer ressemblar al de son inferior, res té que 'l fassa digne d' esmantarlo y si tractessim de ferho deuriam acondolirnos de sa mal entesa disposició.

En lo ángul format per los trams nort y orient—(lloch que representa la lámina)--s' obra en lo corredor del primes pis la porta gótica que conduheix á la Sala Capitular, avans Capella del Esperit Sant, comensada en 1344 y acavada en 1351, costeijada per lo cavaller Francisco de Malla y lo sacerdot Galceran de Salas. Aquest lloch es quasi be quadrat ab ábside en lo fons y bóveda en forma de cúpula.

En lo extrém del corredor 's trova la capella circular de Santa María de Rotunda. En lo claustre, també, están situats lo artxiu y la biblioteca, richs en documents y en obras curiosas.

Villanueva en son «Viage literario á las iglesias de España» y Piferrer en la ja mentada obra, donan noticias referentas á la construcció del lloch qu' estém describint. Sembla, qu' atjunt al primitiu temple 's trovava un claustre de quinas proporcions y arquitectura no 'ns ne queda cap indici. Y 'ns fa creure en sa existencia, la circunstancia de que á últims de maig de 1318 lo bisbe de Vich En Berenguer Çaguardia y lo capítol de canonges reunits en la esglesia, deliberaren y acordaren la construcció d' un *claustre nou*, essent nomenats obrers lo bisbe y En Berenguer Egidio. Ja en 1325 lo *Liber vitæ* que 's conserva en lo artxíu de la Seu parla de 'N Ramon Despuig, arquitecte que dirigía la obra quin jornal era de 2 sous y 6 diners. Lo mestre director en 1333 era un tal Ladernosa á qui ajudava en la construcció son deixeble Plana, cobrant lo primer 3 sous de jornal, aquest 18 diners y 10 los demés travalladors. Los pilars dels finestrals los esculpí lo esculptor de Girona En Berenguer Porcell, qui en 1330 cobrava (segons lo llibre indicat) 70 sous per cada columna. Las travallaren en Girona, cuidant de portarlos á Vich al preu de 12 sous per pilar, un traginer nomenat Mateo, que devía depositarlos en lo taller de Francisco Terrades ó Terrares devant del palau del bisbe.

En 1340 estava acavat lo claustre y alashoras 's doná una ordenació prohibint que en las professons que en ell se fessin s' introduhissin certs jochs y representacions.

Quant en lo segle XVIII s' edificá la Seu moderna, lo bon gust del Capitol va salvar lo claustre. Efecte de la nova disposició la esglesia restava mes elevada y 's tractá de nivellar l' edifici en sa totalitat, descomponent lo claustre y reedificantlo pedra per pedra. Alashoras desapareixeren los sepulcres de bisbes y d' altres il-lustres personas, qu' embellian aquell lloch.

En los murs d' aquest recinte s' hi llegeixen duas inscripcions romanas, de quinas parlarém mes endevant.

Per acort de la Comisió de Publicació,
JOSEPH FITER É INGLÉS.

GUIA.

Barcelona á Granollers: Ferro-carril de Fransa (Interior), 29'5 kilometres.—Bifurcació.— **Granollers á Vich:** Ferro-carril de S. Joan de las Abadesas, 40 kilometres.—Imponents paisatges en tot lo curs del Congost.—Total 69'5 kilometres.

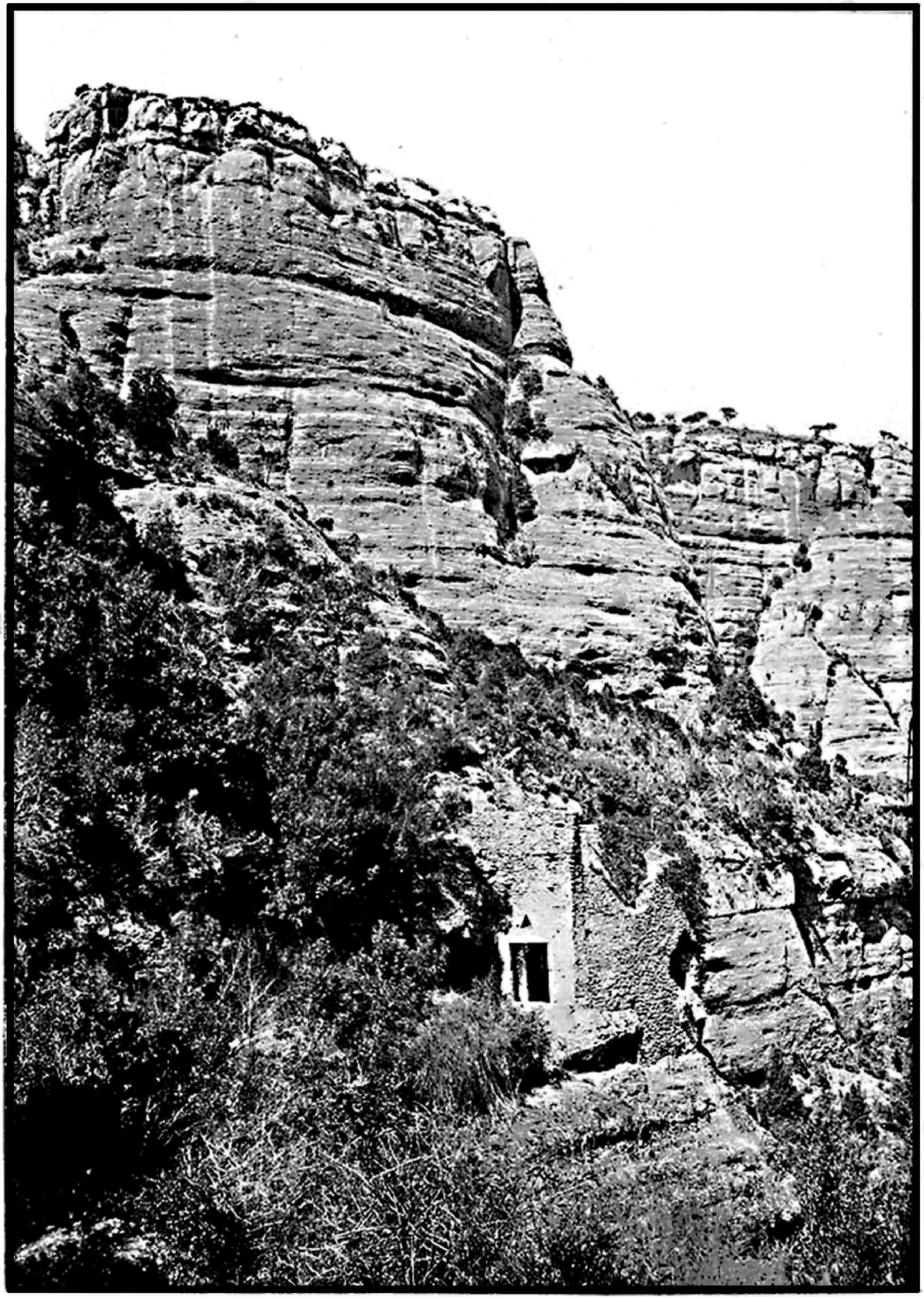

MONTANYA DE SANT LLORENÇ DE MUNT - ERMITA I COVA DE SANTA AGNES 1878

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

MONTANYA DE SANT LLORENS DEL MUNT.

ERMITA Y COVA DE SANTA AGNÉS.

A una hora y mitja de Tarrassa, s' alsa imponenta y magestuosa la montanya de Sant Llorens del Munt, de constitució geológica molt consemblanta al Montserrat. No esmentarém aquí, ni la forma especial de aquest mont, ni las bellesas naturals que l' enriqueixen, ni 'ls recorts histórichs y tradicionals que guarda; en lo curs d' aquesta publicació donarém altres noticias á ell referentas.

Aquest lloch, científica y artísticament estudiat, es un dels mes notables de Catalunya, y es digne d' especial atenció la ermita y cova de Santa Agnés. Dos camins poden seguirse pera visitarla, abdós magestuosos y plens d' atractivas arbredas; pujant desde Castellar per lo coll nomenat de Santa Agnés, ó descendint del cim de la montanya, mes, en nostre concepte lo darrer es mes agradable per las manifestacions delicadas y grandiosas de la naturalesa verge y selvática. Desde lo monastir de Sant Llorens, prénent la direcció N. fins á arrivar al coll á quin costat s' aixeca la roca nomenada *«Cova del Drach,»* de forma originalíssima, lo camí, tot esfonsantse va serpejant per entre los cingles d' aspecte imponent y lo rocám de variadas formas, anant á parar al peu de las ruinas de la ermita.

Allí, un lloch delitós, de soletat y quietisme, tant sols torbat per los refilets dels aucells y lo vinclar de l' arbreda, quant pel mitj de son fullatge xiula ferestech lo vent, enlayra lo esperit: los colors dels penyals desde l' esblanquehit *calcáreo,* fins al rogench *óxit,* produeixen un bonich contrast; los murs de lo que fou ermita, coberts per las brillantas euras, sobre quins sembla apoyarse la cinglera; y 'l panorama que desde allí 's domina, captiva lo cor del que sent, del que s' enbadaleix contemplant la obra de la naturalesa.

L' entussíasta restaurador del monastir de Sant Llorens, lo Rvrent. Dr. D. Antoni Vergés y Mirassó, dona en sa obreta, algunas noticias referentas á la ermita de Santa Agnés, y á Fr. Bonaventura Gran que á mitxans del segle XVII habitava aquell lloch. 'S desprén d' ellas que no s' ha pogut col-legir lo abat que feu construhirla, si bé d' una lápida empotrada al demunt del portal, 's dedueix que data de últims del segle XVI. 'S tenen datos segurs de que en 1737, la capella estava encare oberta al servey rel-ligiós y de que en 1776 fou retirada l' ara del altar. Al acavar lo segle XVIII guardava la casa un ermitá que l' habitava ab sa familia y 's creu que la ermita restá abandonada quant en la guerra de la Independencia, los francesos profanaren lo monastir.

Costat per costat de lo que fou capella, 's trova una cova en quinas rocas s' obra un safreig de forma especial y cobert en sas voras, de notables cristalisacions. Sembla format per las filtracions de l' aygua que va cayent y que mes enllá de la ermita brolla per una font frescal.

Res mes simpátich que 'l contrast que forman las ruinas aquellas ab la vegetació que rica y esplendenta 's manifesta á sos entorns, embalsamant l' aire las flors boscanas, que com á catifa s' estenen cobrint las voreras dels caminals.

Per acort de la Comisió de Publicació,

JOSEPH FITER É INGLÉS.

GUIA.

1.ª **PER SABADELL Y CASTELLAR.**—De **Barcelona á Sabadell** (ferro-carril del Nort) 23 kilometres.—De **Sabadell á Sant Esteve de Castellar** (cotxes en la estació de Sabadell) 4'200.—De **Castellar á Santa Agnés** (per lo coll anomenat de Santa Agnés) 8'400.—De **Barcelona á Santa Agnés,** 35'600 kilometres. (Aproximadament 8 horas ¾).

2.ª **PER TARRASA Y SANT LLORENS DEL MUNT.**—De **Barcelona á Tarrasa** (ferro-carril del Nort) 33 kilometres.—De **Tarrasa al cim de Sant Llorens del Munt,** per Matadepera, 10'100.—Del **cim de Sant Llorens á la** *cova del Drach,* 2'900.—De la *cova del Drach* **á Santa Agnés,** 1'400.—De **Barcelona á Santa Agnés,** 47'400 kilometres.—(Aproximadament 11 horas ¼).

MONTANYA DE SANT LLORENÇ DE MUNT - SANT FELIU DEL RECO 1878

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

MONTANYA DE SANT LLORENS DEL MUNT.

SANT FELIU DEL RECÓ.

L' excursionista que 's dirigeix á l' admirable montanya de Sant Llorens del Munt, encara té un camí, si no tan bó com lo de Tarrassa y Matadepera, ni tan fragós y selvátich com lo del coll de Santa Agnés, no ménos pintoresch y agradable. Tal es, lo que sortint de Castellar y passant per Sant Feliu del Recó, vá á unirse en una alterosa collada ab lo primer dels sobredits.

En tot ell s' experimentan variadas impressions.

Al sortir de Castellar se veuen las fábricas acostadas á la vora del Ripoll (1) y entremitj de sas esgrahonadas y colossals rodas hidráulicas, cridan l' atenció capritxosas formacions de tosca.

Mes enllá, no tarda lo poblet de Sant Feliu á causar una viva y riallera sensació.

Quan se presentan sas emblanquinadas casetas, senyorejadas pel campanar que 's destaca airós sobre 'l fondo del espay, y per entremitj de las esblanqueidas socas d' uns pollaneres de bellugadís fullatje, pot contemplarse aquest poblet, que sembla deixarse relliscar per la coma suau en que 's mira recolsat, pera baixar á banyarse en un petit torrent que corra á son peu, tot just se gosa, d' admiració, á donar un pas mes endevant y 's queda l' ánimo embadalit.

La pirámide imponenta del Sant Llorens, comensament de la serra del Montnegre, tallada en caixals com grahons inmensos d' una escala de titans, qu' en tot lo camí, venint de Castellar, s' ovira, encara contribueix ab lo contrast de sa massa rogenca y fosca, á que 's trobe una expressió de tranquila alegría en Sant Feliu, qu' ensotat á son peu, s' arrecera á l' ombra de la gegantina montanya.

Al arribarhi, ja 's disfruta en la direcció de Castellar de bonich panorama.

Veusse blanquejar aqueix extens poble, mitj ajegut á la falda del Puig de la Creu, sobressortintne las grandiosas fábricas; á dalt del Puig se veuen, encara no del tot abatuts per la má del temps, los murs del antich monastir de dominicas, fundat segons la llegenda en recordansa de la mort del famós *drach de Sant Llorens*, que ferit heróicament pel primer comte Wifredo, aná á deixar la vida en aquell lloch; trau lo cap á son darrera lo Farell, feréstech y cobert de bosch y enllá de la planura del Vallés, que 's comensa á veure estesa y verdejant, s' aixecan los turons que vorejan lo curs del Besós, fins al coll de Moncada.

Sant Feliu es del terme municipal de Castellar, mes té parroquia propia. En un dels altars de la senzilla y reduhida iglesia, se pot admirar un preciós retaule, qu' en sas bellas pinturas de la etat mitjana representa diferents passos de la vida de Jesus. L' il-lustrat rector d' aquella parroquia, lo Reverent Mossen Joan Muxí, habent reconegut son mérit, lo conserva cuidadosament y ha sapigut despullarlo de certas profanacions ab que l' ignorancia haguera tal volta acabat per destruirlo.

Es de notar la circunstancia de que 'ls habitans de Sant Feliu se troban frecuentment sorpresos per terratremols y fins hi ha memoria de que alguns terrenos d' aquells volts han mudat de disposició. Es aquest un dato que tal volta sia útil al estudi de la original constitució geológica del Sant Llorens, bastant semblanta á la del típich Montserrat.

La vista que publiquém es presa d' un camp á l' esquerra del punt mes alt del camí venint de Castellar. Entre 'l poble y lo punt de vista passa lo torrent de que abans s' ha parlat.

Veusel' donchs aquí.

Modest poblet de montanya, sense historia coneguda, no 's fá notable mes que per son pintoresch aspecte; mes aquest es tan enciser, respira tal aire de terra catalana, que malament hi hagueran passat sens emportansen son imatje, los que 's proposan que la nostre patria sia degudament coneguda y estimada.

Per acort de la Comissió de Publicació.

A. Massó.

(1) Las aiguas del Ripoll s' utilisan pels motors hidráulichs y es fama que Castellar posseheix los majors d' Espanya (casa Tolrá).
Sas fabricacions mes importants son: filats y teixits de cotó, filats de llana y algun moll de paper.

GUIA.

[illegible] á Sabadell: Ferro-carril del [illegible] Saragossa. 23 kilometres en 1 hora escassa.—Preus: Rs. 11'60, 8'80, 6'40.— **Sabadell á Castellar:** Carretera, 6'5 kilometres. Cotxe en la [illegible] á tots los trens; 1 1/4 hora á la [illegible] de 1 hora á la baixada.—Preu: 2 1/2 rs. pel poble, 4 rs. pels forasters.— **Castellar á St. Feliu del Recó:** Remuntar lo Ripoll [illegible] tiu al peu de Castellar, afluent [illegible] camí de la vorera dreta; á menos de 1/2 hora atravessarlo (palanca) y dirigintse envers lo St. Llorens, que s' alsa al N. O., vé á sorpendrer á pochs minuts la vista d[illegible] poblet. (Pera l' excursió al St. Llorens, se trobarán á Castellar traginers práctichs, pera servir de guias.—Guia y matxo per [illegible]

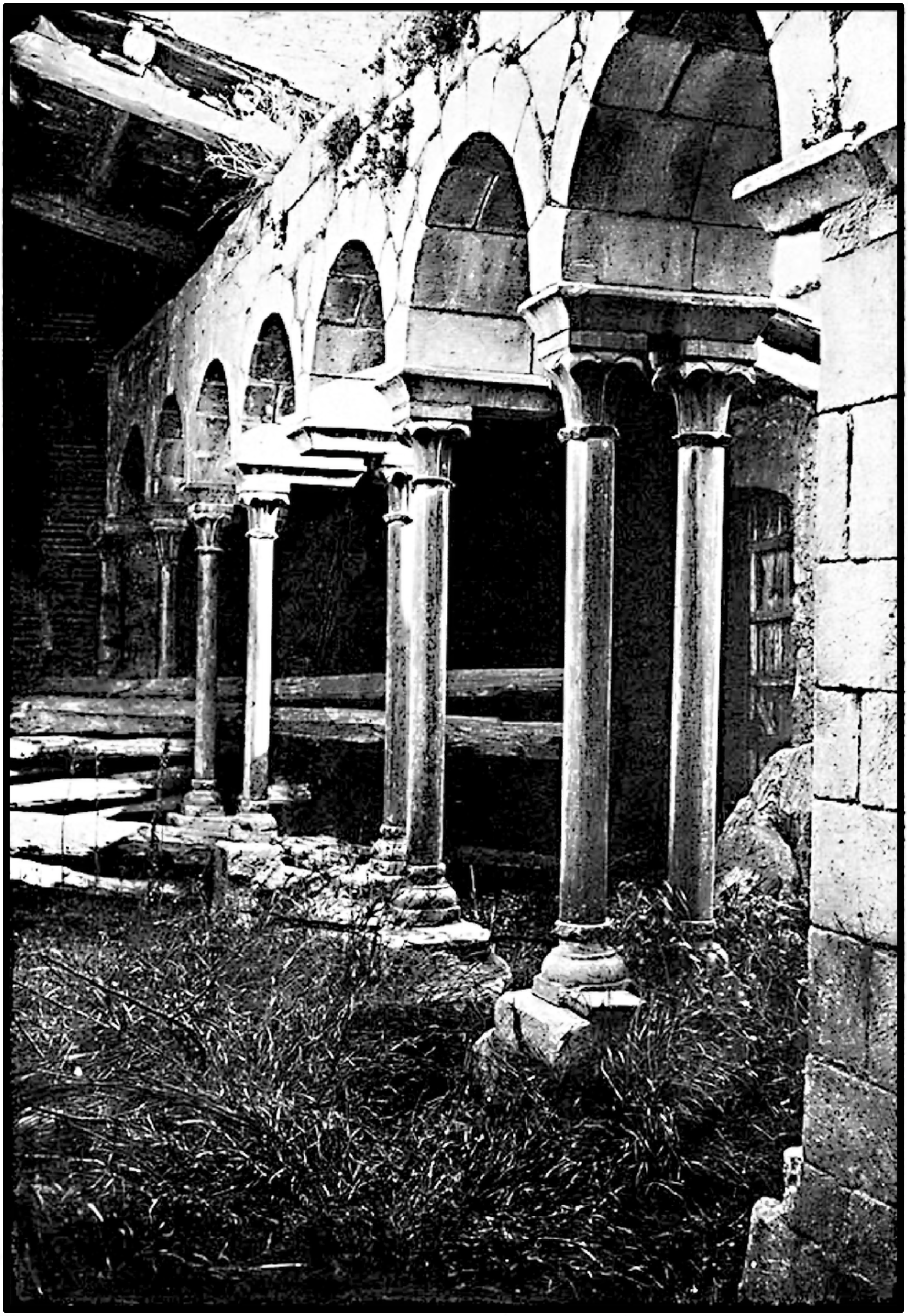

BREDA - CLAUSTRE DEL MONESTIR DE SANT SALVADOR 1878

Restaurado por S.Merchán
graficsants@gmail.com

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

BREDA.

CLAUSTRE DEL MONASTIR DE SANT SALVADOR.

De lo que fou en altres jorns aquest bell y polit claustre, ne restan avuy tant sols tristas y venerables despullas, valiosos y delicats fragments.

Pera poder fixarnos mellor y mes justament en los apreciables detalls de lo que de tan prehuat monument nos han deixat las guerras entre germans, ocorregudas durant la present centuria, examiném primer encar que lleugerament sia, lo que fou abans de son enrunament.

Formaban son compartiment quatre galerías en quadro; de igual extensió. Sos ánguls interiors midaban 19'20 metres y 'ls exteriors ó del pati 12'35. S' obrían en cada galería set bellas y artísticas arcadas, y ornaban las parets, antigas y notables sepulturas. L' amplaria dels corredors ó galerías era de 2'60 metres. Estaban cobertas per un senzill enteixinat de fusta. En lo pis superior s' alsaban altres corredors que rebían llum per dos balcons oberts en cada ala del pati. En lo centre d' aquest, alts y frondosos arbres oferían suau y agradable ombra y d' un modest y sever surtidor brollaba aigua fresca y crestallina, contribuhint lo conjunt á donar poesía y reculliment á n' aquell tranquil y apacible lloch de contemplació y de misticisme.

Coneguda ja la planta de l' antiga obra, examiném ara sas trossejadas, mes encar bellas despullas.

Un passadis obert en aquestos darrers temps atravessa de Orient á Occident lo centre del área ocupada anteriorment per lo claustre.

La galería nort,—representada en la lámina,—es la part mes conservada. Sols quedan en peu las arcadas, mes per ellas se pot judicar complertament de la bellesa y carácter que tindría aquella modesta joya, mostra escullida de una de las distintas fases históricas del art en nostra benvolguda patria, que agermanaba á la perfecció y á la solidesa, la esbeltesa y la elegancia.

Robustos y macisos archs semicirculars de 0'80 metres de radio y qual mur té un gruix de 0'70 metres, están sostinguts per esbeltas y lleugeras columnas aparelladas, y restan ferms y sólits sens estar somoguts ni clivellats, á despit de sostindrers la major part d' ells per una sola de las duas columnas, desaparescuda l' altre.

Lo tronch de la columna, de pedra marbre de Gualba, es cilíndrich y d' una sola pessa; fá 1'40 metres de llargaria per 0'14 de diámetre; reposa dessobre una base ática molt degenerada. Lo motlluratge dels capitells, extremadament senzill, es enterament igual en totas las columnas. Los daus ó abacos, senzills també y sens adornos, están delicadament perfilats.

L' estil bisantí que domina en la execució general de la obra es de marcada época de transició.

En la paret de la galería 's troban, encara que trossejats y fets malbé, detalls artístichs de las antigas sepulturas en ella empotradas, y fragments de lápidas, que per esser incomplertas ó mitj esborradas, son del tot indescifrables.

Ni senyals solsament se notan del corredor superior, ni del ans mentat enteixinat, que tant de reals donaría á la bellesa del conjunt artístich.

Convertida actualment aquesta reliquia arqueológica en miserable dipósit de taulons y de desferras,—guardat per una mala porta oberta en lo anteriorment expressat passadis,—está cridada sens dubte á desapareixer promptement, si no la salvan de son enrunament total las corporacions que dehuen estar interessadas en sa conservació, ó bé lo bon gust, per altre part, de la persona que avuy la posseheix en propietat.

Altres remarcables fragments de las demes alas,—especialment de la de mitjorn.—enclavats en las habitacions de lo que son ara vehinas casas, se notan també encara, y per ells se deduheix que las columnas, adornos y motlluratges dels capitells eran diferents en cada tram, deixantse entreveure ademes, que la part que resta avuy mes conservada era la mes senzilla, ja que 'ls capitells de las altres presentan en son trevallat notable variació de figuras y de detalls esmicolats, mentres que en aquesta son en extrem senzills, com ja hem indicat anteriorment.

Sufrí aquest claustre, al igual de lo restant del monastir, de que formaba part, son primer enrunament en lo any 1835, y acabá d' esser enderrocat y reduhit al estat actual, en la última guerra civil.

De lo restant del monastir de Benets de Breda, lo únich que 's conserva en totalitat es la esglesia, la cual serveix actualment de parroquia. Son estil arquitectónich pertany á la primera época del art ojival. Es d' una sola nau, ample y espayosa, y son ábside es sever y elegant. Lo campanar es una hermosa torre quadrada, d' arquitectura románica, esbelta y magestuosa en alt grau.

Lo demes ha sigut enderrocat ó convertit en casas particulars. En la fatxada d' alguna d' aquestas, s' hi nota encara l' escut abacial y altres recorts históricb-artístichs, y en alguns de sos primers pisos, fragments d' un macis y regi enteixinat.

La fundació del monastir de Benets de Breda data del any 1041, en que Geralt y Ermesinda de Cabrera, en cumpliment de cert vot espiritual, feren alsar un sagrat casal en honor del Salvador del Mon, de Sant Miquel y de Sant Benet, establinthi monjos de la ordre benedictina, al qual monastir feren donació de la vila de Breda, de la parroquia de Santa María, delmes, primicias, donacions de fidels, masos, terras, etc., etc. Consta ademes per l' acta de la consagració, existent en lo reyal arxiu de la Corona d' Aragó, que aquesta fou feta en 1068, per lo bisbe de Gerona Berenguer, assistit per altre Berenguer,

bisbe de Barcelona y per Amato segon abat del monastir. Se despren d' aquesta meteixa acta, que lo primer abat fou Sunier ó Suniario, qui morí sens poder veure la consagració.

Se conserva en la esglesia, empotrada en la paret prop de la porta d' entrada, la llosa sepulcral de la tomba dels fundadors del monastir. Es de marbre y destacan en ella, en un preciosament cisellat baix relleu, las figuras del comte y de la comtesa, de notable mérit per son escrupulós trevallat.

Escassas son las noticias históricas que d' aquest monastir se coneixen y pera ellas vegis' als PP. Merino y La Canal, continuadors de *La España Sagrada* y á Villanueva, *Viaje literario á las iglesias de España.*

Per acort de la Comissió de Publicació,

CESSAR AUGUST TORRAS.

GUIA.

Barcelona á Breda: Ferro-carril de Fransa (Interior) 58'4 kilómetres en 2 horas.— Preus: Rs. 29'50, 22, y 14'75.—Á mitj camí, Granollers, bufet en la estació. Bifurcació ab lo camí de ferro que va á Vich (S. Joan de las Abadesas).—Lo trajecte es pintoresch desde Sta. Coloma, kilometres 7'7 (Moncada ab lo turó feudal; riu Besós; Mollet, estació pels banys de Caldas de Montbuy: Castell de Montornés) fins á Montmeló y especialment per amunt de Palautordera, kilometres 46'7, (á la dreta riu Tordera; á l' esquerra lo *Montseny*, 1600 metres).—Breda dista 1/4 hora al N. de la estació. Bon camí y bonichs paissatjes (Posada á la plassa. Cafés).—Lo claustre 's troba prop de la esglesia parroquial en lo interior d' una portalada que té damunt un escut abacial de pedra.

VALL DEL TORDERA — EL CASTELL DE MONTSORIU 1878

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

LO CASTELL DE MONTSORIU.

En la pintoresca vall del Tordera y á duas horas escassas de l' estació de Breda (1), en la direcció Nort, s' alsa magnífich é imponent lo castell de Montsoriu (2). Col-locat damunt d' un cónich turó á 550 metres sobre 'l nivell del mar, son aspecte atrau sempre las miradas del excursionista, majorment quan de bon matí ó á l' hora baixa semblan talment dauradas pel astre del día sas ruinosas murallas, los torreons y 'ls marlets que las coronan.

Superba es la vista que 's disfruta desde la última muralla, al peu de la torre del homenatje: cap al Nort se veuhen los turons y comas sobre 'ls qu' está sentada la hermosa vila d' Arbucias; á Mitjdía las montanyas y planuras qu' esguardan com lo Tordera 's fica al mar no lluny de Blanes; á Llevant las del Ampurdá y al Noroest las espadadas y colossals Agudas del gegantesch Montseny, que clapejadas de rocas blancas ensá y enllá, semblan congestas de neu may fosa. Al peu del turó corra la riera d' Arbucias, que 's veu serpentejar per entre salseredas, fins qu' arribant al Tordera, prop de la históríca Hostalrich, se pert ab ell entre las montanyas de la costa.

Euras seculars van cubrint la calavera del vell castell, com si volguessen aguantarlo y deturar sa total ruína. Per desgracia las masias dels voltans n' han fet pedrera, y ajudant á la devastadora ma del temps, acabarán poch á poch per fer desapareixer d' entre nosaltres una de las mes grandiosas construccions dels temps feudals.

¿Qué fou aqueix castell? ¿Quins foren los fets memorables que succehiren en aqueix lloch? Escorcollem la historia.

Per l' any 1368 N' Eduart III rey de Inglaterra, llicensiá las *Grans Companyias* que havía reclutat pera fer la guerra de Fransa; los aventurers y mercenaris procedents d' aquellas se desbandaren y formaren quadrillas, que merodejant pel pays, s' entregaban á la rapinya infundint terror á poblacions principals y als mes poderosos senyors. Devastaren la Fransa y atravessant los Pirineus s' apoderaren de diferents punts estratégichs, y entre ells del castell de Montsoriu. Desd' allí robavan lo pays cometent mil tropelías per tot arreu. Per acabar ab aqueix estat de cosas, lo rey En Pere lo del Punyalet, juntá un exercit de 1,200 homens y ab aqueixa forsa posá siti al castell. En sas cartas de convocatoria menciona 'l Rey la circunstancia d' haver pertenescut dita fortalesa á son antich privat En Bernat de Cabrera (3).

Dit Bernat de Cabrera, senyor de Montsoriu, amich y bon conseller del Rey, apesarat tal volta per la mort de sa muller, s' havía retirat en certa ocasió, deixant la explendida y excelsa estada del Castell (4), al monastir de monjos negres de Sant Benet de Sant Salvador de Breda, qu' está situat al peu de la montanya de Montsoriu (1). Empero, estimat pel Rey com á home de gran probitat y molt enteniment, aná en persona á buscarlo, lo tragué apesar seu de son religios retiro y lo nomná per comandar l' armada qu' aná á l' illa de Cerdenya á sotmetre sos habitants, qu' aliats ab los genovesos s' habían revoltat.

Torná triunfant En Cabrera, mes no 'l lliurá aixó de que li fos llevat mes tart lo cap á Saragossa per ordre del meteix rey En Pere (2).

En lo llibre II de *Enagenacions del Regal patrimoni de Catalunya*, existent en l' arxiu de la Corona de Aragó, consta que 'l sobredit rey En Pere, otorgá una executoria lo 22 de setembre de 1372, fent constar la transacció en virtud de la qual debía restituir á Bernat de Cabrera lo castell de Montsoriu, la població d' Hostalrich y tot lo vescomtat de Cabrera, Roda y Cabrarés y altres llochs y castells enumerats en la donació feta pel difunt Bernat de Cabrera al comte d' Ausona son fill y pare del prenombrat Bernat, als 5 dels idus d' abril de 1350.

Un segle mes tart, ó sia en lo temps del rey Joan II, y en las revoltas dels *pagesos de remensa*, lo Concell de la Diputació encarregat de la defensa contra el Rey, deliberá y aprobá lo 23 d' agost de 1463, que s' afegissen al castell de Montsoriu, ab la paga de costum, quatre homens á mes dels sis existents y á expensas del *General* ó Diputació de Catalunya, y á 19 de novembre de dit any, maná dit *General* «*que dels bens del dit General sien donats al capitá del Castell de Muntsoriu per defensió de aquell, un caxó de passadors, una rova de pólvora, L pessadors de leva, dos mertinets é XXX gansalles de fil de ballesta* (3).» En desembre del expressat any, era capitá del castell per la Diputació *Johan Moner* á qui 's pagaba per ordre del Concell lo sou corresponent. Finalment lo 21 de novembre del meteix any, lo *General* de Catalunya maná als monjos de Breda que 's recullissen en lo castell, ells, los objectes sagrats y del culto, y 'ls queviures, á fí de que no fossen víctimas dels lladres y de las partidas que corrían pel pays (4).

Pacificadas las revoltas d' aquells temps, lo 4 d' abril de 1464, se doná un ordre manant que 'l castell fos tornat al Rey, y que deixás d' estar baix la dependencia del dit *General* ó Diputació. Y per últim lo 30 d' agost de 1471 lo rey D. Joan II vengué á carta de gracia á Joan de Sarriera, lo castell de Montsoriu, la vila y castell d' Hostalrich, lo de Palau y altres, tot pel preu de 30,000 florins d' or, *en or* (5). Fará com 200 anys que la casa Sarriera, comtes de Solterra, vengué las terras y edificis de Montsoriu, qu' encara avuy posseheixen per indivis las familias Saleta y Matamala de Sant Hilari, junt ab lo histórích y ruinós castell.

(1) Provincia de Girona, confinant ab la de Barcelona.
(2) Avuy día l' anomenan Montsoliu.
(3) Extret d' un capitol d' una obra en prempsa de D. Joseph Coroleu y D. Joseph Pella.
(4) Bofarull. Historia crítica de Catalunya.

(1) Vejas' la lámina n.° 4.
(2) Del *Libre dels feyts darmes*: cap. 28.
(3) Documents de las guerras y revoltas en temps de Joan II: Arxiu de la Corona de Aragó.
(4) Id. Id. Id. Id.
(5) Del *Llibre de Enagenacions*: Arxiu de la Corona d' Aragó.

Veus aquí donchs los datos històrichs qu' habem pogut recullir.

Lo que un día fou teatre de moviment y de vida, avuy hoes de soletat y desolació. L' imaginació 's transporta á aquells temps en que succehiren las cosas que deixem apuntadas y sembla qu' encara s' han de veure sortir de la fortalesa, caballers ab perpunt y capellina, y onejar en la torre del homenatje la senyera dels Cabreras.

Aspre y fatigosa es la pujada, y quan despres d' haver passat per entre bruchs, alzinas y ginesteras s' arriba al peu de la primera muralla, allavors la figura del Castell, destacantse sobre 'l blau del cel, sembla una aparició fantástica y gegantina, se compren tota la grandesa del edifici y mil reflecciones ocupan l' esperit pensador davant de tal espectacle.

S' hi observan tres ordres de fortificació; al entrar á l' esquerra se veuhen las ruinas d' una gótica capella ab finestrals de marbre que miran al abisme. Seguint la meteixa direcció restos, voltas y parets de diferents edificis y un safreig excavat en la penya viva. Per la dreta de l' entrada se puja á la segona muralla ó terraplé, adornada de tant en tant de torres que forman talut en la base. Y finalment, despres d' haber entrat en un pati quadrat, rodejat de foscas sitjas y estancias á modo de presons, una escala llarga y estreta conduheix á la tercera y última muralla, y desd' allí se pot contemplar la magnitut y magnificencia d' aquellas construccions, admirar las robustas voltas mitj soterradas, los airosos archs de pedra picada, y la esberlada y altiva torre de l' homenatje ab prou feynas accessible (1).

Variadas tradicions y llegendas corren en boca del poble respecte á Montsoriu; tals com la dels amors del senyor del castell ab la dama del de Montseny, que acabaren per un desastre del de Montsoriu; lo famos siti, que segons la llegenda popular sufrí 'l castell, en que á favor d' una cova ó pas que desde la fortalesa atravessant lo turó se dirigía al Tordera, pogué lo castellá burlar al assetjador, y mil y mil cuentos d' encantaments, com lo de las fadas que diu que surten en la nit de Sant Joan y altres de tresors amagats, que produheixen en la imaginació del poble un cert temor, cubrint de misteri tot lo que 's refereix á aquellas ruinas.

Lector; hem acabat la nostra tasca; si algun día vas al castell de Montsoriu plé de catalá entussiasme, recordat que com diu En Desclot, fou dels pus bells, nobles y famosos del mon, contempla son estat present y pensa que dintre alguns anys no será mes que un pilot de runa, emblema de la superbia, que com mes s' enlaira de mes alt s' estimba.

(1) La vista que publiquem es presa desde 'l peu de la torre de las *Bruixas*, fortificació avansada del Castell que per temps estaba unida al meteix per un camí fortificat.

Per acort de la Comissió de Publicació,

JOAQUIM GUASCH.

GUIA.

Barcelona á Breda: Vejas' lo n.º 4 d'aquesta publicació.—**Breda á Montsoriu:** A peu ó en caballería, 1 1/2 hora á la pujada, 1 h. á la baixada. Aspre 1/2 h. abans d' arrivar al castell; espés boscatje.—Aigua sols en lo coll de Castellar, casa al O. del castell.—Provisions indispensables.—Joseph Turon (a) Pons, posada en la plassa de Breda, facilitará guias y matxo per un dia á 8 pessetas.—Se pot tornar per la pintoresca vall d' Arbucias fins á Hostalrich, estació del carril de Fransa, ó seguir la excursió al Montseny.

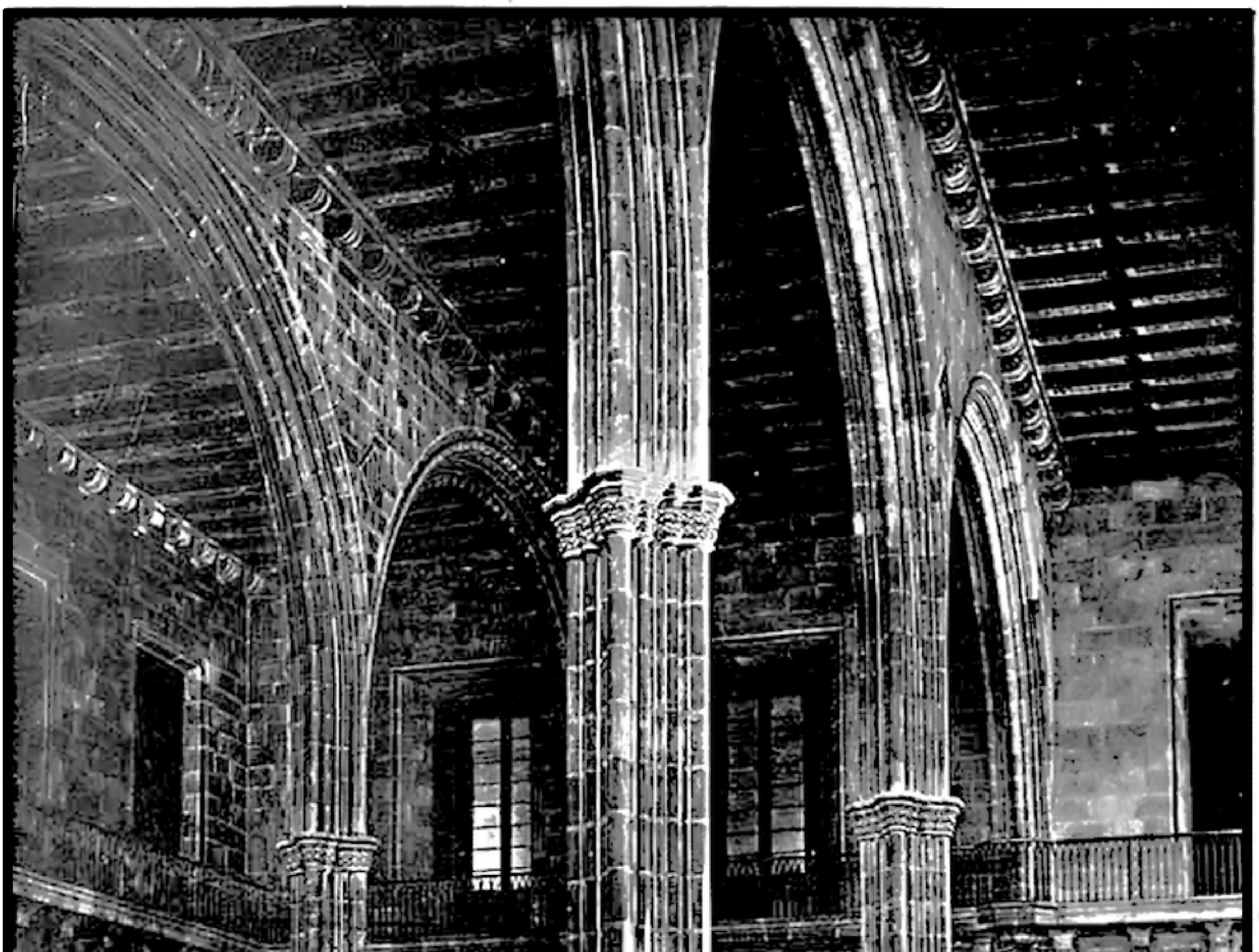

BARCELONA - GRAN SALO DE LLOTJA 1878

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

BARCELONA.

GRAN SALÓ DE LA LLOTJA.

Un dels edificis de mes grandiós aspecte de la Barcelona monumental es, sens dubte, lo conegut ab lo nom de *la Llotja*, imposanta y elegant construcció del darrer ters del segle passat, que sustituí al edifici gótich del segle XIV, portat á visible decadencia per la má destructora del temps.

Si ab la antigua construcció perdé nostra ciutat un dels pochs exemplars que 's conservaban de l' arquitectura gótica civil, que podía tal volta competir ab las notables *llotjas* de Palma y de Valencia, guanyá, en cambi, una valiosa joya arquitectónica del género romá ó compost, tant mes prehuada, quant era mes dominant lo mal gust y 'l barroquisme en l' época de sa construcció; joya que guarda en son interior un enlluernador resto del antich edifici, que, enllassantse ab la obra moderna, simbolisa perfectament la tradició de gloria catalana dels antichs Cónsols de la Mar y Consell de Vint, tan ben continuada per la honorable Junta de Comers.

Precisament aquest resto, lo gran saló de contractació, es lo que figura en la lámina á que acompanyan aquestas ratllas, y per aixó sa doble qualitat de obra antigua y moderna nos obliga á historiar á grans rasgos la vida de la *Llotja de Mar*.

Sabut es que las ciutats mercantils del Mediterrani, en especial las italianas, posselhían grans locals, porxos ó salas de fácil accés *(loggia)*, ahont se reunían los navegants y mercaders pera tractar de llurs negocis y fer las contractacions, essent al meteix temps lo lloch ahont estava constituhit lo Tribunal ó Magistrat qu' entenía dels plets que entre ells s' esdevenían. Haventse distingit Barcelona per la activitat de son comers desde 'ls primers temps de la fundació de la nacionalitat catalana independent, prenent inmens vol ab las conquistas dels primers comtes-reys per lo litoral, se trobá en son mes alt grau d' explendor en lo segle XIV, en que quedaren definitivament asseguradas aquellas conquistas, y era Catalunya, y tota la confederació catalana-aragonesa, una de las primeras potencias d' Europa.

Per aixó la necessitat que feya temps se deixava sentir de un local ó edifici destinat á la reunió dels mercaders y homens de mar, tingué sa satisfacció en aquella época, puix que ja en 1339 lo Concell de la ciutat comprá á la familia de Moncada unas casas en la riba, en lo punt nomenat *plassa dels Cambis*, ab l' intent de edificar allí la desitjada Llotja. Mes passaren anys, y malgrat que s' havían reunit crescudas cantitats, ab lo dret imposat sobre la navegació y l' entrada y sortida de mercaderías, no 's comensá l' edifici; deventnos trasladar al any 1382 pera veure ja empresos los treballs, afavorits per especial privilegi de Pere IV de 14 de mars de 1380, imposant tributs pera contribuir á tant important obra.

A finals del segle (1398) no estaba encara acabada, treballantshi activament baix la direcció del mestre Pere Zabadía.

Un segle mes tart (1483), grans temporals del mar li causaren danys de tanta consideració, que fou necessari un adob considerable, á qual efecte l' infant D. Enrich d' Aragó y de Sicilia expedí á Barcelona, als 15 de desembre de 1484, una cédula concedint al Consulat la facultat d' empenyar lo dret de periatje pera las despesas d' aquella reparació.

En la propia centuria (20 octubre 1452), resolgueren los Cónsols y Concell de Vint bastir una capella y estada pera tres capellans en l' hort de la casa, que s' extenia per la part ahont ara hi ha lo pati central.

A mitjans del segle XVI, dominant ja lo nou gust artístich que caracterisa 'l Renaixement, se construí en son interior un porxo ab columnas d' ordre corinti (1562), y sens dubte pera donar lloch á aquexa obra es que 's tingué qu' enderrocar la capella qu' hem citat, sustituida per altre que 's comensá en 1575 benehintse solemnement en 28 d' agost de 1608 (1).

Pocas noticias han arribat fins á nosaltres del aspecte arquitectónich del antich edifici, conjecturant solzament per referencias que devía oferir en sas quatre fatxadas senzillas y severas parets de pedra ab rengleras de grans finestrals gótichs. Entre 'ls plans de la obra nova de la Llotja que hem tingut ocasió d' examinar en l' escola d' Arquitectura, gracias á la amabilitat de son Director Sr. Rogent, hi ha l' alsat d' una de las parets laterals del gran saló, que per son estil gótich, diferent de la construcció actual, representa talvolta (ja que 'l paper no porta cap inscripció), l' antiga configuració d' un dels costats del meteix. En cada hu dels tres archs gótichs empotrats s' obran respectivament una porta y duas finestras laterals, separadas per unas pilastretas que terminan en elegants pinacles: en la part superior corra una série de petitas finestras en plé cintre. Pot ser també sia aquest un projecte no realisat de las parets del saló, avuy d' arquitectura composta, en qual cas no sería menys interessant, y parlaría molt alt en favor del bon gust del arquitecte.

Centre de gran moviment fou sempre la Llotja, alternanthi ja alashoras, com avuy, los negocis y 'l tráfech mercantil ab las expansions del cor en ceremonias y festas solemnes.

D' entre las que s' hi celebraren en lo segle XVII, y precisament en lo gran saló baix de la casa qu' es lo representat en la lámina adjunta (2), mereix especial atenció per son característich conjunt y per pintar al viu las costums cortesanas y 'l luxo del temps dels vireys francesos, la que hi donaren los cavallers barcelonins la diada de Santa Eulalia, 12 de febrer de 1646, en obsequi y celebració de l' arribada de la Vireyna comtesa d' Harcourt. La gran sala, segons relació dels Dietaris existents en l' Arxiu municipal, devía presentar un brillantíssim aspecte. Al entorn grans empostissats dispostos pera las principals Corporacions de la ciutat, Concell Real, Concellers y Diputació, coberts de richs tapissos, com ho eran també las parets

(1) Pi y Arimon. Barcelona antigua y moderna.

(2) Molts dels dietaris, al relatar las festas de la Llotja, parlan de la sala *alta*, lo que fa suposar que n' hi hauria en lo primer pis una també capás pera ceremonias d' esta classe

fins á ran del enteixinat sostre. En la part del plá de Palacio, una alta tribuna-gradinata, també luxosament encatifada, ahont seyan las principals damas catalanas y francesas, formant ab llurs trajos de variats colors una encisera toya, de que era la flor culminant la Sra. Vireyna, sentada al capdamunt, sota dosser, y fentli costat lo Virey.

Las columnas y las baranas dels cadafalchs estavan plenas de ciris y atxas encesas, y del sostre penjavan grans salamons de bronze que aumentavan la il-luminació d' una manera explèndida.

Comensá la festa ab una dansa que ballaren dos parellas, y seguí una *momeria* formada per quatre *quadrillas*, la de homens fadrins y damas casadas, vestidas ellas ab ungarinas y faldellins de brocat y espolí, ab plomas blancas y verdas al cap, y ells de or y vert ab grans cimeras y en lo bras una á modo d' ala de plomas blancas y verdas.

Las *quadrillas* de damas donzellas y cavallers casats anavan de carmesí y plata, y tant estas con las altres portavan careta y á las mans una petita antorxa.

Ballaren primer al compás d' una ben afinada música diversas dansas de conjunt, y aprés per parellas. En l' intermedi se passá la colació ó refresch de confituras, diversas ayguas y vins que, en safatas de plata, oferian á las damas los agensats cavallers.

Acabada la momeria hi hagué lo torneig que mantingué 'l noble senyor D. Joseph de Biure y de Margarit, gobernador de Catalunya, armat de bonas armas ab celada y cimera, sortint contra d' éll varis cavallers, cada hu dels quals rompía tres llansas y pegava cinch cops d' espasa.

Després del torneig vingué la *folla*, y desseguida la repartició dels premis donats per los Judicadors del torneig, termenant ab l' adjudicació del premi al cavaller mes galant, que la senyora Vireyna conferí á D. Jeroni de Tamarit.

Altre període d' explendor tingué aquesta casa quan Barcelona era cort del Arxiduch Cárlos d' Austria, puix allavors las arts italianas, que tant en boga estavan, hi tingueren gran acullida ab la representació, per primera volta á Espanya, de l' ópera italiana que costejá lo meteix Concell de Vint (1708), notable prova de la protecció que dispensavan al cultiu de la bellesa aquells enfeynats mercaders barcelonins.

Vingué després lo gran cambi en l' estat polítich de Catalunya, y si la Llotja perdé molts dels grandiosos espectacles que en altre temps havian animat sas estancias, quedá en cambi convertida en lo verdader Ateneu ahont s' aculliren al protector amparo de la may prou celebrada Junta de Comers las arts y las ciencias que tant s' afanyá en protejir.

Llavors fou quan, considerant l' estat ruinós de la vella fábrica, concebí la Junta lo projecte de sustituirla per altre digne de l' importancia de la ciutat. Prompte en son lloch comensá á aixecarse lo nou edifici ideat per un arquitecte francés, mes no satisfent las aspiracions de la Junta, maná suspendre l' obra y encarregá definitivament los plans al gran arquitecte D. Joan Soler, comensantse en l' any 1772 á alsar, en conformitat á ells, l' edifici qu' avuy contemplem.

Son aspecte exterior presenta, dintre del estil compost á que pertany, una molt recomenable severitat de líneas y armonía de detalls. Mideix 170 peus de longitut y 127 de latitut. La fatxada principal, que dona al Pla de Palacio, té en son pla terreno un porxo que s' avansa 43 peus de la línea del edifici, ab grans arcadas y columnas, alsantse en lo terrat qu' aquell forma altre serie de columnas que sostenen un frontó, y entre las quals s' obran, en la paret, los balcons del primer pis y las finestras del segon. La total elevació del edifici es de 77 peus.

Lo gran saló que 's representa en la lámina, mideix 116 peus de llarch y 65 d' ample; lo constitueixen tres naus formadas per quatre columnas góticas que sostenen duas series de tres archs cada una, sobre 'ls que descansa 'l sostre. Esculpits entre 'ls archs s' hi vehuen uns escuts de Catalunya, armas que 's troban també pintadas en lo vistós enteixinat entre uns elegants dibuixos, diferents en las tres caras visibles de cada biga, en que dominan las tintas cendrosas y lo daurat d' uns grans claus simulats.

Las parets segueixen l' ordre compost del modern edifici, mes llur meteixa simplicitat y bon gust no desdihuen dels detalls góttichs qu' hem citat. Grans portas y finestras entre las columnas empotradas en la part inferior; damunt d' ellas una galería sostinguda per senzillas cartelas, ab barana imitació d' estil ogival, y á la qual donan alguns balcons del primer pis: tot deixant veure la pedra nua, fa que 'ls costats s' enllassen molt be ab lo centre y resulte un conjunt ensemps elegant y grandiós.

Al parlar d' aqueix saló no pot deixarse d' esmentar la particularitat de que las columnas que sostenen lo sostre, qu' eran las meteixas del antich edifici, foren renovadas totalment, ab posterioritat á la nova construcció y d' una manera idéntica á las que hi havía, desde terra fins al comensament dels archs, sostenintse tot lo sostre mitjansant unas grans bastidas de fusta: obra de molta habilitat y perfectament realisada, en termes que 's diu que després de tretas las bastidas no feu ni 'l mes petit moviment.

Tal es lo gran saló de la Llotja, punt de reunió de tot lo comers de Barcelona en determinadas horas del dia. En éll s' han celebrat al present festas tan interessants pera la moderna historia catalana com la dels Jochs Florals, veritable representació del despertament intelectual de nostra patria, qu' ha de ser ferma penyora de la futura conservació d' un monument de tanta valua artística y de tant gloriosos recorts.

Per acort de la Comissió de Publicació,

A. Aulèstia y Pijoan.

GUIA.

Podrá visitarse la Llotja á totas horas dels dias feyners, mitjansant una gratificació al porter.—L' edifici está ocupat per las següents corporacions: Junta d' Agricultura, Industria y Comers; Academia de Bellas Arts, ab la Escola de dibuix, planter dels millors artistas catalans; exposició de pinturas de mérit y entre ellas la célebre colecció representant la vida de S. Francesch, d' En Viladomat; copias en guix de celebradas esculpturas de la antigüetat; Escola Provincial de Náutica; Junta del Port; Colegi de Corredors Reals de Comers; Associació de Naviers y Consignataris.—Son notabilíssims la escala principal y lo vestíbul.

Restaurado por S.Merchán
graficsants@gmail.com

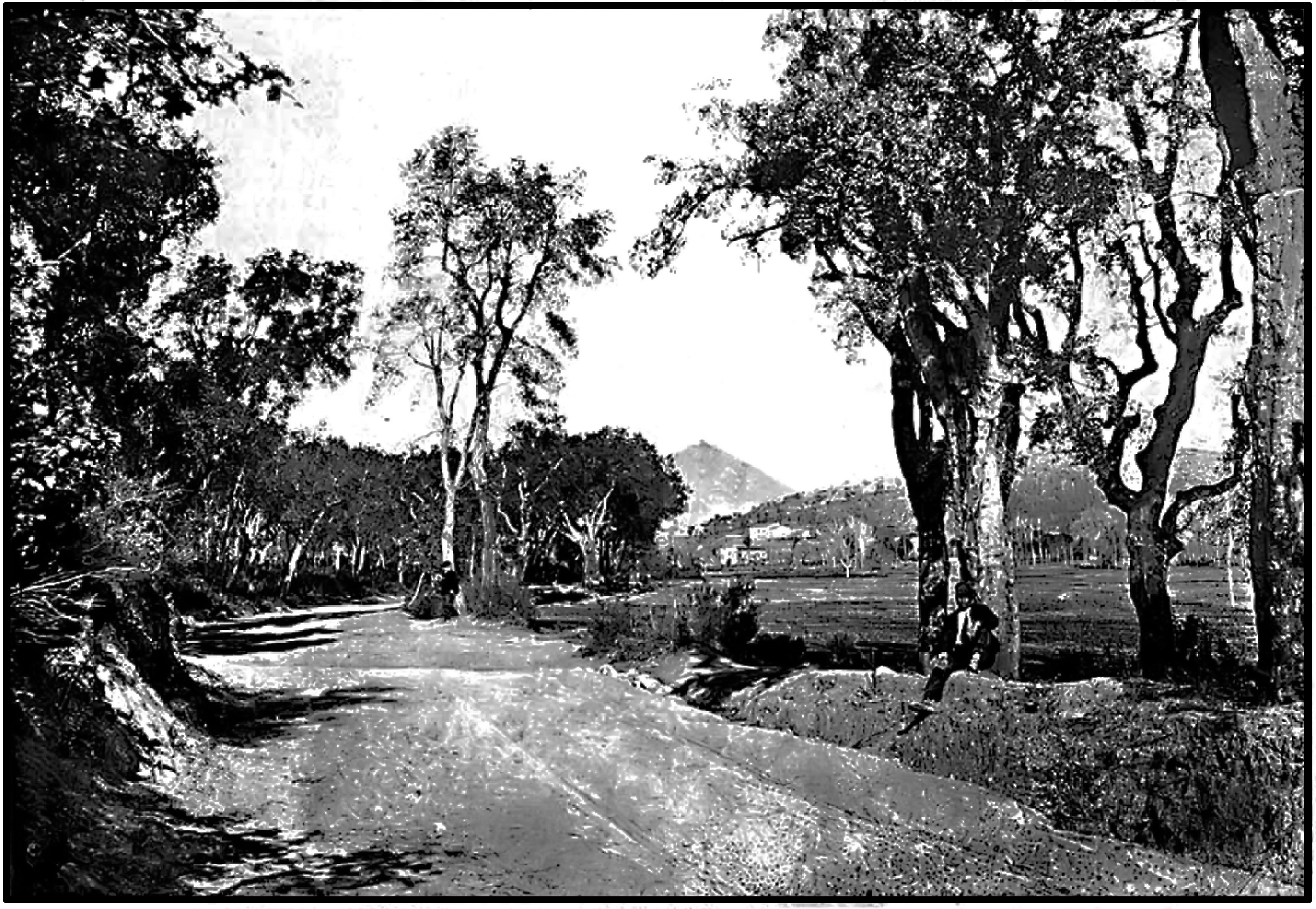

PAISATJE DE LA VALL DEL TORDERA 1878

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

PAISATJE DE LA VALL DEL TORDERA.

Entre la carena de turons que corra per la costa de Llevant de Catalunya, desde mes amunt de Mataró fins á Malgrat y las estrebacions de las duas colossals montanyas bessonas del Montseny, s' exten una pintoresca vall solcada pel riu Tordera, que nascut en lo coll Fornich, entre 'l Plá de la Calma y 'l Pich de Matagalls, aixis recull las aiguas dels vessants oposats als de la costa, com la neu que regalan los del Montseny en capritxos de cascatas remorosas.

Atravéssala lo camí de ferro de Fransa, que sembla buscar la frescor de las salzeredas del riu enjogassat, desde que 'l troba aprop de Sant Celoni, fins que 'l deixa, ab certa racansa, mes amunt d' Hostalrich.

Un dels preciosos paisatjes que s' admiran en aqueixa vall, es l' assumpto de la vista que publiquém.

Hi está reproduhit lo camí, que per darrera la estació del ferro-carril, enmena á la vila de Sant Salvador de Breda. Passa dit camí per entremitj d' un magnífich bosch d' alzinas sureras *(suros)*, de tortas y abonyegadas socas, que semblan entortelligarse dessota del ombrívol fullatge que 'l sol fá lluir y per entre 'l que 's mostra á claps lo blau del cel; quadro plé de vida y de colors; bosch admirable, que porta á voltas á la imaginació los fantástichs dibuixos d' en Doré.

De tant en tant, s' hi oviran los mes delicats punts de vista y s' extenen paisatjes los mes variats, poétichs y sorprendents. Ja es la capella de Santa Ana, objecte de la devoció de la encontrada, posada pintorescamente á dalt d' un petit puig; ja son las casas de Breda, que sembla s' esforsan coquetament en alsarse del plá perque las vejan; ja es l' altiu Montsoriu, alardejant sa figura cónica coronada per las superbas runas del histórich castell; ja son, en fí, los turons magestuosos y gegants del Montseny, de color cendrós, amortalladas sovint las cimas alterosas per un llensol de blanca neu (1).

Acabat lo bosch de *suros*, lo camí representat en la lámina se decanta á la dreta, passa per un rústech pontet la riera de Breda, que mormola per entremitj d' innumerables rocas peladas, estimbadas del Montseny y arrodonidas per sa eterna llepada, deixa á l' esquerra una magnífica albareda y pujant una suau pendent, comensas' á veure la població, ab las casas emblanquinadas, las teuladas rojas, y al mitj la iglesia y la elevada torre quadrada del antich monastir de Sant Salvador, que semblan vigilar tota la encontrada.

(1) La estrebació d' aquesta montanya que 's presenta mes á la vista, al N. N. O. del nostre paisatje, s' anomena Sarrovira ó Pich de Molou y s'alsa 1,300 metres damunt lo nivell del mar. Per sa falda, despres de seguir la preciosíssima riera de Breda, s' enfila un escabrós camí á la tan bella com poch coneguda vall de Santa Fé, comparable ab las pintorescas del Pirineu, ensemps que recordan las atrevidas carenas dels Alpes, las penyas angulosas de que están coronadas moltas de las alturas de son entorn

L' aspecte d' aquesta es enterament feudal. Tot lo que domina la vista respira un aire de magestat imponent y si 'l xisclet penetrant de la locomotora ó 'l traqueig pausat del carro que transporta 'ls productes de la industria de Breda (1), no vinguessen á despertar la pensa endormiscada en recorts d' altre temps, creurias' veure apareixer á cada revolt del camí un arrogant cavaller enfrenant lo poderos cavall de batalla, creurias' sentir la llunyana gatzara de la cassera senyorial del senglar ó tal volta creurias' escoltar, pujant del fons insondable del Gorch de Gualba, l' ofegat gemech d' agonía d' En Ramon Berenguer II, comte de Barcelona (2).

Mes al arribar á Breda, aqueixa ilusió fuig enterament. Ja no ressona lo cant sever dels monjos; las reliquias del monastir jauen escampadas ensá y enllá, maltractadas y profanadas; lo campanar románich se veu esberlat de dalt á baix; lo claustre enderrocat, y 'l castell senyorial, ja mes aprop, ensenya qu' aquella orgullosa torre se desfá en runas, que 'ls marlets s' esllavissan, que s' abaten las cansadas murallas, y terrabastalls que deixan sentir las nits silenciosas, de sostres y voltas cayents, fan creure á la gent senzilla y poruga, que 'l castell está habitat per encantats y bruixas.

Allavoras se veu qu' aquesta encontrada, tan brillant en l' etat mitjana, vá perdent la brillantesa, confosa y ofegada per las boiras dels temps.

Mes ja que 'ls monuments que deixaren passadas generacions s' aterran ó s' estimban, volats per volcans de passions innobles, ja qu' hem de contemplar ab la impassibilitat de la desesperació, com desapareixen ab las corcadas institucions los magnífichs casals que las abrigaren, esqueixadas páginas d' una gran historia, ensenyém sisquera, al costat dels recorts y de las runas, las montanyas y encontradas que las vejeren floreixents; los camins que trepitjaren nostres héroes; los ríus, las fonts y las cascatas que remorejan com abans; mes encara acondolintnos de que un esperit devastador, impulsat per la mal entesa especulació del moment, destraleje y arrane també los arbres seculars dels nostres boscos, y fasse desapareixer aquells espléndits monuments de la naturalesa qu' ombrejavan als bellíssims monuments del art.

(1) Breda 's distingeix per la producció de terrissería ordinaria sense rival, á causa de la inmillorable calitat de las terras argilosas ab barreja d' aluvials, d'aquells entorns. Se 'n fá una extraordinaria exportació.

La població es regularment rica y ofereix relativa comoditat. Conta tres posadas: *Pons*, *Beco* y *Esteve de la Madalena*, y tres cafés, dos d' ells ab casino: de la Unió y *Cuera* aquest ab una societat coral.

(2) Aqueix Comte conegut per *Cap d' estopa*, lo 6 de desembre de 1082, fou assessinat alevosament per ordre de son meteix germá, que 'l succehí aixís en lo comtat y se suposa fou llensat al Gorch de Gualba, del que dihuen no s' ha pogut amidar la fondaría. Gualba es la estació anterior á Breda.

Per acort de la Comissió de Publicació,

A. Massó.

GUIA.

Barcelona á Breda: V. lo núm. 4 d' aquesta publicació.—Lo paisatje que publiquém se troba á pochs minuts de la estació del camí de ferro.

SANT CUGAT DEL VALLES, FAÇANA PRINCIPAL DEL MONESTIR 1878

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

SANT CUGAT DEL VALLÉS.

FATXADA PRINCIPAL DEL MONASTIR.

Dos camins principals conduheixen á Sant Cugat del Vallés venint de Barcelona: l' un es l' antich camí vehinal que hi vá desde Sardanyola, estació del camí de ferro de Saragossa, y l' altre lo novament trassat que hi vá directament passant per Sant Geroni de Vall d' Hebron.

Si bonich es l' un, mes ho es l' altre. Aconsellem donchs al excursionista curiós, que fassi lo que vulgarment se diu volta rodona, es á dir, que vaji per un camí y torni per l' altre.

Anemhi pel camí de Sant Geroni.

Esplayemnos en la contemplació dels magnífichs punts de vista que trobarém; en la del precios panorama de Collserola, y per entre la pintoresca pineda, doném una mirada á las poquíssimas y venerables despullas que 'ns restan de Sant Geroni y son antich mirador, y concentrant després nostre esperit, preparemnos á admirar com s' ho mereix un monument de la importancia del que 'ns ocupa.

Devallant la serra, s' ovira ja lo monastir de Sant Cugat, que 'ns atrau la atenció fins al arribar á la vila; mes al entrar en la plassa nostre admiració es gran: créyam veure una catedral y 'ns trobém ab una fortalesa; créyam veure finestrals, y rosetons, y estatuas, y arcadas, y campanar... y 'ns trobém ab murallas enmarletadas y torres de refors y de defensa.

Presentas' primerament una porta de mesquinas proporcions, qual dintell recte ni menys fou treballat, ni cap esculpit, rétol, ni fetxa, s' hi ovira, y entrant per ella causa gran sorpresa lo trobarse dintre de un espayós atri y al enfront de la fatxada principal del Monastir.

Los que l' hajan visitat, haurán sentit com nosaltres, la emoció vivíssima que produhiex y podrán compendre nostre apuro en descriurel, ja que de la poesía debem baixar á la realitat y de la bellesa de la totalitat á la mesquinesa dels detalls, desfent, pera esplicarlo millor, un conjunt encisador y que 'ns embadaleix.

Al fons del atri s' aixeca magestuos lo fróntis: en son centre, encara que no seguint ben be lo meteix ege vertical, s' obran la porta y lo rosetó; á la dreta, mes enrera, despunta lo campanar, y sobre tot eix conjunt, com coronantlo, s' eleva lo imponent cimbori.

Forma la entrada del temple una grandiosa porta en ogiva, composta per gran número d' archs en degradació, sumament ample, lo que la fá semblar molt menys esbelta de lo que en realitat es. Es tant primitiu l' estil gótich en eixa porta, que á no veure 'ls archs lleugerament apuntats, diriam que es bizantina, y aixis deuría esser, puix que bizantina es la planta de la esglesia, bizantina sa construcció y bizantins sos detalls.

La severitat es son mellor ornament; son sols adorno, un rengle de fullatge qu' orla son arch.

Dessobre mateix de la porta hi ha lo rosetó, gran, colossal qu' abarca tota la amplaria de la nau central de la esglesia, obert posteriorment en época en que lo gótich dominaba ja mes, sens deixar per aixó d' esser dels mes primitius en son género. Lo efecte que produheix es de grandiositat, majorment mirat desde dins de la esglesia, puix allavors té per reals sos pintats vidres, qu' ab varietat de colors reflexan la llum exterior.

Magestuosos s' oviran per dessobre d' eixa fatxada lo cimbori y lo campanar, empero no debem aquí parlarne, puig sa esplicació cal ferla al descriure la esglesia y son ábside.

Al costat del gran rosetó y corresponent á las duas naus laterals, s' hi veuhen dos finestrals circulars, un dels quals, lo de la esquerra, fou partit al construirse la fatxada de la abadía, molt mes moderna y que desentona completament lo conjunt.

Deixém ab sentiment lo bell monastir y consecuents ab nostre primer propósit marxém cap á Sardanyola, ahont arribant á la esglesia, donarém nostre adeu á Sant Cugat. Desd' allí se compren perfectament la grandiositat d' aquell temple. ¡Que pintoresca se 'ns presenta la vila dominada per lo punxagut campanar, lo magestuos cimbori y la munió infinita de marlets que cercan encara lo que fou l' hort del monastir! Giremnos pera empendre de nou nostra ruta y ovirarém allá enllá lo castell de Sardanyola també mitx enrunat.

Pensatius y cap ficats arribarém á la estació ahont lo estrident xiulet de la locomotora nos tornará á la realitat del avuy (1).

(1) Parlan de eix monastir, Pujades, en sa *Crónica de Catalunya*, tomo VII, capítol XLIV.—Piferrer, *Recuerdos y Bellezas de España*, Catalunya, tomo II, páginas 190 y segúents.—Pi y Margall, *España, obra pintoresca*, tomo corresponent á Catalunya, páginas 127 y segúents.—D. Joseph Puiggarí en la *Revista de Catalunya*, tomo I, páginas 319 y segúents.—Lo Reverent Pare Muxi, religios d' aquell monastir, qui 'n feu imprimir una historia curiosa y detallada.—Lo Reverent Pare Villanueva en son *Viage literario;* y 'ls continuadors de la *España Sagrada*, por el Pare Flores.

Per acort de la Comissió de Publicació,

RAMON SORIANO.

GUIA.

Barcelona á S. Cugat: Per la montanya: Carretera nova. Magnífichs panoramas: plans de Barcelona y del Vallés; Montserrat, 1140 m.; S. Llorens del Munt, 1160 m.; Montseny, 1600 m. y los cims de las montanyas de la mitat de Catalunya). En cotxe, 2 1/4 h. Preu: 4 rs. Lo cotxe se situa á baix de las escalas de la Seu de Barcelona. Dos viatjes diaris. Assientos, carrer de la Corribia núm. 4.—Per Sardanyola: F. c. del Nort (Saragosa) k. 15 en 1/2 h. Preus: Rs. 7'60, 5'80, 4'20. **Sardanyola á S. Cugat:** camí vehinal, 1/4 h. (riera pintoresca).—A S. Cugat se trobarán dos posadas: Fonda nova (bona, un poch cara) y Hostal.

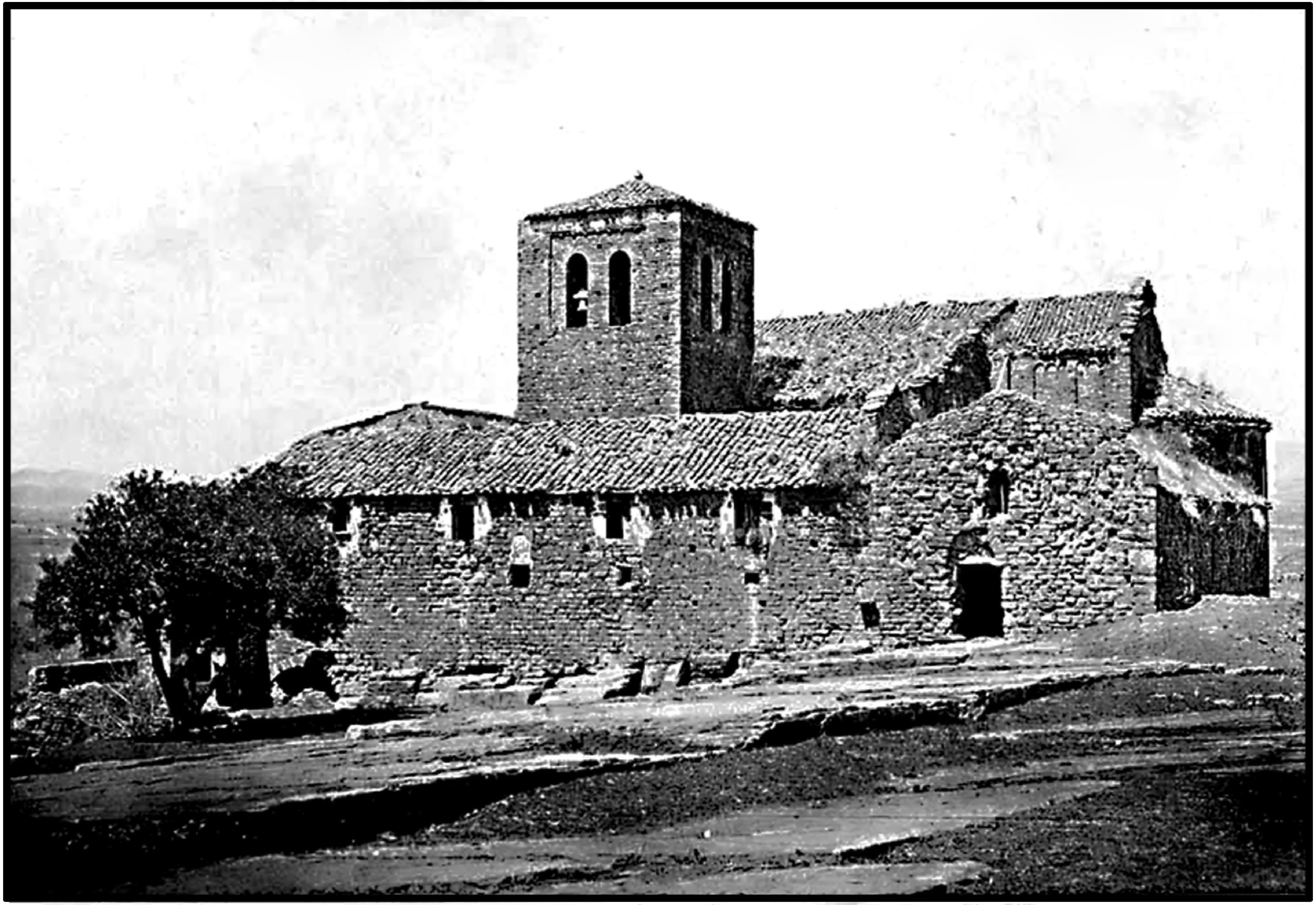

MONESTIR DE SANT PERE DE CASSERRAS 1878

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

SANT PERE DE CASSERRAS (CASTRUM SERRAS).

Monument bizantí dels mes antichs de la plana de Vich, al Noroest d' aqueixa ciutat, distant d' ella unas tres horas y una y mitja del poble de Roda. Está situat á 560 metres damunt lo nivell del mar y á l' extrem d' una península formada d' enormes y espadadas rocas voltadas pel riu Ter, que passa encaixonat entre ellas y las montanyas vehinas. La soletat mes gran regna entorn d' aqueix lloch, ab rahó anomenat guayta de las feréstegas Guillerías, y posat lo viatjer al peu de sas vetustas parets, no veu ni un poble, ni una masía, y sols turba la quietut de la naturalesa lo mormolar del riu que corra al peu del precipici.

En Pujades, en sa Crónica Universal, llibre IX, capítol XI, parla del *castell de Castro-serras*, y diu que fou prés l' any 887 per Lluis, fill de Carlomagno. L' erudit anticuari Dr. D. Jaume Ripoll, publicá en 1824 varios documents pera demostrar l' antiguitat y vicissituts d' aqueix monument. En nostres días l' illustrat historiador En Pau Parassols y Pi, Pbre., en son compendiós y docte opúscul sobre Sant Pere de Casserras, diu: que lo probable es, que la fundació del monastir data dels principis del segle XI, época en que 'ls Cluniacenses, á qual institut pertanyían los monjos de Casserras, penetraren en Espanya. Erroneament s' ha cregut donchs, que foren templaris los que habitaren aqueix lloch. Ludovich Pío conquerí dels moros aqueix punt, per ells extremament fortificat, segons ho conta Marca, y fundá una esglesia en honor de Sant Pere. La comtesa N' Ermesinda, avia del comte Ramon Berenguer, per l' any 1057, deixá en testament al monastir la quantitat de trenta *mancusos*, y en lo Registre 994, fol. 44, existent en l' Arxiu de la Corona d' Aragó, hem trobat, que 'l 10 de juliol de 1356 lo Rey En Pere lo Cerimoniós, entregá en feudo á Bernat de Cabrera, senyor de Montsoriu y comte d' Ausona, entre altres territoris lo de Casserras. Foren priors d' aqueix venerable monastir los fills de las principals casas de Catalunya, y en 1380 era prior comendatari lo cardenal Pere de Lluna, que mes tart fou l' antipapa Benet XIII. En 1573 passá á poder dels jesuitas de Barcelona y quan la expulsió d' aquestos en 1767, fou adquirit per un particular del poble de Roda. Avuy día está habitat per una senzilla familia de pastors, que viuhen en la casa prioral.

L' edifici está complertament ruinós y los claustres enterament soterrats. S' hi notan encara sepulcres de forma esbelta y graciosa y s' hi veuhen espargits capitells bizantins, dignes de figurar en lo museu del arqueólech, causant admiració sobre tot, lo grandiós y atrevit arch de pedra, qu' arrancant de mitj precipici sobre la roca, donava pas á la entrada principal del santuari.

Sa grandiosa esglesia, de tres naus y altres tants ábsides, es llarga de 50 pasos y ample de 33, contanthi la nau de la dreta qu' está en ruinas y aparedada. Lo paviment es la meteixa roca. En son sever campanar en forma de torre quadrada, que domina l' edifici, s' hi troba encara una campana orlada en sa part superior per l' abecedari góthich y en sos costats relleus representant á sant Jordi y á la Verge. Al Sur de l' edifici principal y separat d' ell, hi ha las runas de la primitiva esglesia de Sant Pere, entre las que 's veuhen sepulcres antiquíssims, que l' esmentat Dr. Parassols creu procedents dels primitius pobles ausetans, que convertiren aquell escabrós y solitari lloch en fortalesa natural, pera defensarse dels invasors romans, als que no deixaban un moment de repós en los continuos combats que contra d' ells sostenían per sa terra y sa independencia. Coneguda sa importancia, los romans lo fortificaren com á guayta de tota la montanya. Se troban també moltas altres sepultúras en las covas y rocas escampadas per aquells entorns, de las quals se parlará en lo decurs d' aqueixa publicació.

Viatjer: si no has estat may á Sant Pere de Casserras, pots ab la lámina que 't presentém, contemplar ún dels mes notables monuments de l' art religiós de la terra catalana; mes si en alas del entussiasme per las cosas que parlan al cor, anares á meditar prop d' aquells murs venerables, no podrás menys d' entristirte al pensar que l' incuria dels homens y lo trevall del temps, acabarán ab aqueixa joya que 'ns deixaren las generacions passadas. Si ets amich de piadosas tradicions, te contarán allí la del noy sant, que per sa tendresa y galanura t' avivará la fé y te renovellará los recorts de millors temps. En compendi: arqueólech y naturalista, no deixau de visitar aqueix monument y aqueixa encontrada, que per quant son mes desconeguts, mes viu será lo plaher que n' experimentareu.

Per acort de la Comissió de Publicació,

JOAQUIM GUASCH.

GUIA.

Barcelona á Vich: Fins á Granollers, F. c. de Fransa (interior), k. 29'5, 10 minuts de parada y bufet en la estació.—Bifurcació.—F. c. de S. Joan de las Abadessas, fins á Vich, k. 39'0.—Lo trajecte total se recorra en 3 h. escassas. Es pintoresch de Sta. Coloma á Montmeló (V. núm. 4 d' aquesta publicació) y de La Garriga (S. Joan, k. 8'7) fins mes amunt de Centellas. (Pas del Congost, paisatjes imponents y obras notables en lo camí de ferro; posarse á la dreta del tren.)—Preus: Rs. 35, 26'40, 16'00. Fondas á Vich: *Michel*, *Pere Metus* restaurant en la estació; y altres.—**Vich á Roda:** Cotxe en la estació, bona carretera, 1 1/4 h. Preu: 2 rs., assientos en Barcelona, carrer de S. Pau, núm. 1. Dos viatjes diaris. **Roda** (pont sobre 'l Ter) **á S. Pere de Casserras:** A peu ó en caballería, 1/2 h. (á l' esquerra del camí s' ovira lo casal del Bach de Roda). Pas del Ter á vado y S. Pere.

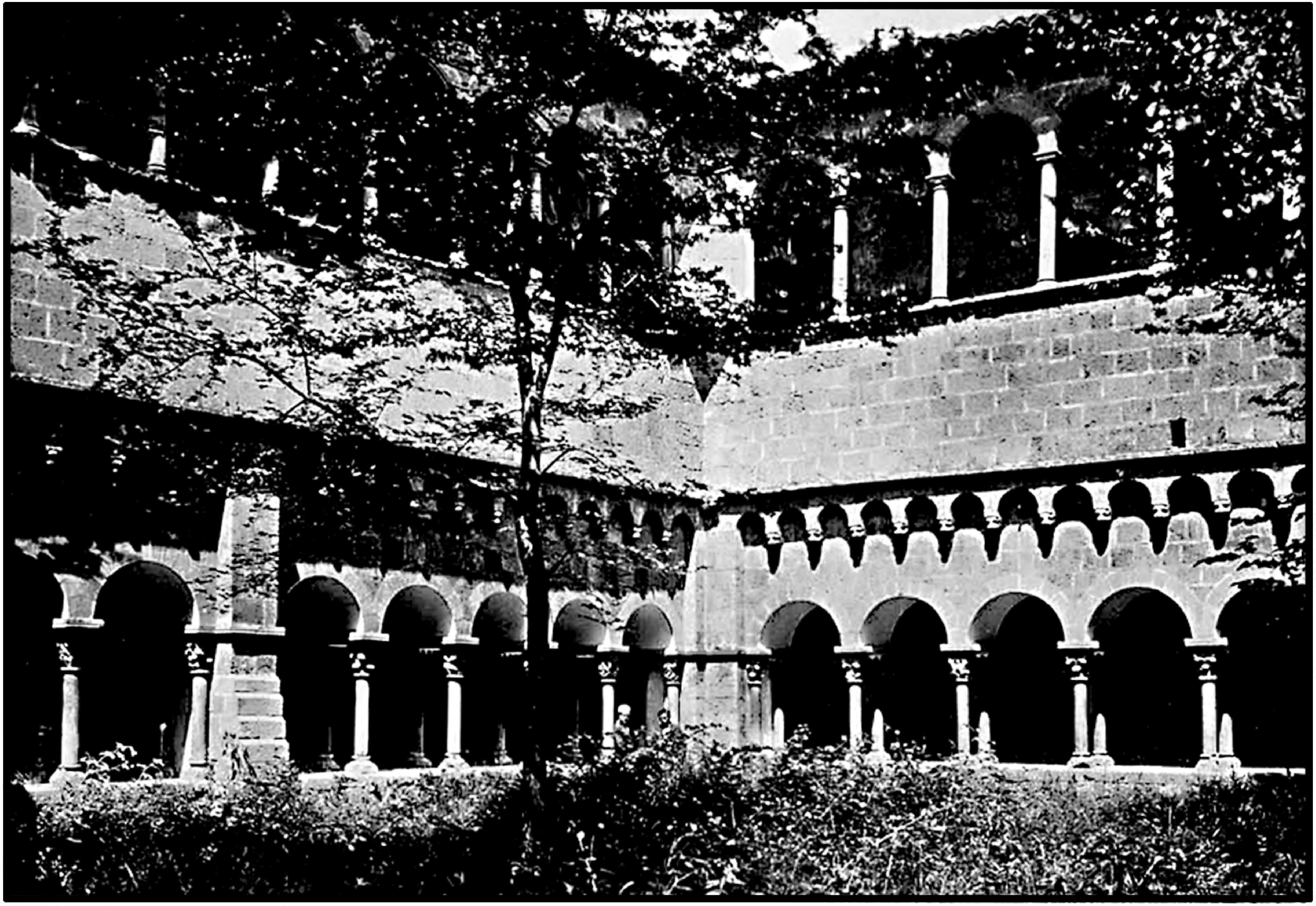

SANT CUGAT DEL VALLES- CLAUSTRE DEL MONESTIR 1878

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

MONASTIR DE SANT CUGAT DEL VALLÉS.

CLAUSTRE.

En lo costat Sud del Vallés y al peu meteix de las montanyas que 'l separan del plá de Barcelona, destaca sobre l' espayosa campinya, hont arrelan ceps pampulosos entre 'ls camps de sembradura, lo que fou Monastir de PP. Benedictins claustrals de la congregació Tarraconense.

Deixant pera una altre fulla 'l parlar de las bellesas artísticas del claustre una de quals alas representa la lámina adjunta, tócans á nosaltres, pera completar lo conjunt descriptiu del monument, explicar en pochs mots sa historia. La comensarém buscant los orígens en lo temps de la dominació romana á Espanya, en lo qual hi existía un castell que alguns suposan casa de recreu ó construcció d' August anomenantse per tal *Castrum octavianum.*

Segons Feliu, s' hi fundá desde molt antich un monastir de monjos de Sant Antoni, que, destruhit pels moros sobre 'ls anys 779 á 780, doná lloch á la fundació ó restauració en 785 d' altre monastir de monjos de l' órdre de Sant Benet, qual primer abat fou Deudat, erigintse en memoria dels martirs Sant Cugat y sos deixebles Santas Juliana, y Semproniana, Sant Sever y altres que allí hi patiren per la fé. Aquesta fundació se creu fou decretada per Carlo Magno, y 's diu també que Cárlos lo Calvo lo restaurá en 870.

La terrible algarada d' Al-Mansur en 985 ocasioná la ruina del cenobí, que no torná á veure á sos antichs habitadors fins que trets los moros, l' abat Otho hi torná á aplegar sos companys; mes prompte deixá lo delitós retiro pera pendre la llansa y anar á combatre, morint en la famosa batalla donada sota 'ls murs de Córdoba.

L' abat Withard son successor, acabá la fábrica del temple actual en la part románica, que sería la posterior ó sia 'l creuer ab son ábside, comensantse desseguida (1013), la construcció del claustre en lo qui treballá un tal Arnau, segons la lápida qu' encar s' hi conserva.

En lo segle XIV se treballá en completar lo temple, construhintse lo preciós altar major de veritable filigrana gótica. Se continuaren las obras en lo segle següent, en lo qual s' alsá la característica fatxada; mestre Alfonso pintava los retaules pera l' altar major (1473), y s' hi posavan en l' iglesia bellas sepulturas, com la del abat Steves (1419).

En lo segle XVIII, lo mal gust d' un dels abats, destruhí en sa integritat lo preciós conjunt del temple, barrejanthi detalls d' estil barroch.

La noblesa y antiguetat d' aquesta casa la feu possehedora de grans preciositats en obras d' art, entre ellas la copa ó cráter que 's deya de Carlo Magno de gust purament bizantí; entre las pinturas descollavan alguns quadros de l' escola veneciana. En sa biblioteca 's guardavan códices, alguns del segle XI deguts als pacients treballs dels monjos pendolistas de l' etat mitjana, essent de notar per sa curiositat una consueta acabada en 1221, y, per pertanyer á nostre literatura, las obras de Ximénis y una doctrina cristiana en catalá del segle XIV.

La ilustració y 'l saber dels fills de Sant Benet qu' aquest Monastir habitavan se prova ademes ab un fet eloqüentíssim. Tal lo de que ells foren dels primers en establir, en la tranquilitat de sa clausura, aquella máquina feta encara de senzilla fusta, qu' havian inventat Faust y Guttemberg, y estava destinada á transformar lo modo d' esser de la societat. En efecte en lo segle XV, s' estampavan ja llibres á Sant Cugat, puix d' aquella prempsa sortí la obra *de Religione* del abat Isaac (1482).

Teatre de solemnials aconteixements fou lo Monastir, ja que en éll alguna volta s' hi aplegaren Corts com en los regnats de D. Martí (1407-1408), y en lo d' Alfons V (1419).

L' importancia d' aquesta Casa se compren al manifestar que, desde los primers temps havía estat unida al Monastir de Sant Llorens del Munt (1012 y 1099) y als de Santa Cecilia de Montserrat y Sant Pau del Camp de Barcelona; y eran fills seus lo de Sant Salvador de Breda y 'l de Santa María del Coll prop Barcelona.

Se conservavan en Sant Cugat varias reliquias de Sants, havense ab est motiu fet célebre l' abat Andreu Riculf (1079), en qual temps se descubrí lo cos del Patró del monastir.

També s' ensenya encara avuy en día la capa pluvial y l' alba del abat Arnau Ramon de Biure, que fou mort la nit de Nadal de 1351, per Berenguer de Saltells y altres, en la mateixa iglesia, en venjansa, segons sembla de novells datos, per l' incumpliment del Monastir al pago d' una forta suma que devía rebre Saltells ab motiu d' una questió sobre 'ls bens de sa familia, que son pare havía llegat al Monastir.

A principi d' aquest segle algunas voltas ressonaren en los ámbits d' aquell alberch de pau los remors de las bregas ab los francesos invassors, qu' allí prop sufriren una terrible desfeta que 's coneix ab lo nom de batalla de Sant Cugat.

Alguns anys mes tart en 1835, lo que no havía fet l' extranjer ho feren los fills de la terra, y 'l Monastir sufrí la deplorable sort dels altres principals de Catalunya, víctimas del incendi y la ruina.

Per fortuna queda encara avuy la major part del conjunt del vell edifici, en especial, la iglesia, dedicada al cult, y 'l claustre, una y altre admiració del viatjador.

Per acort de la Comissió de Publicació,

A. Aulèstia y Pijoan.

Restaurado por S.Merchán
graficsants@gmail.com

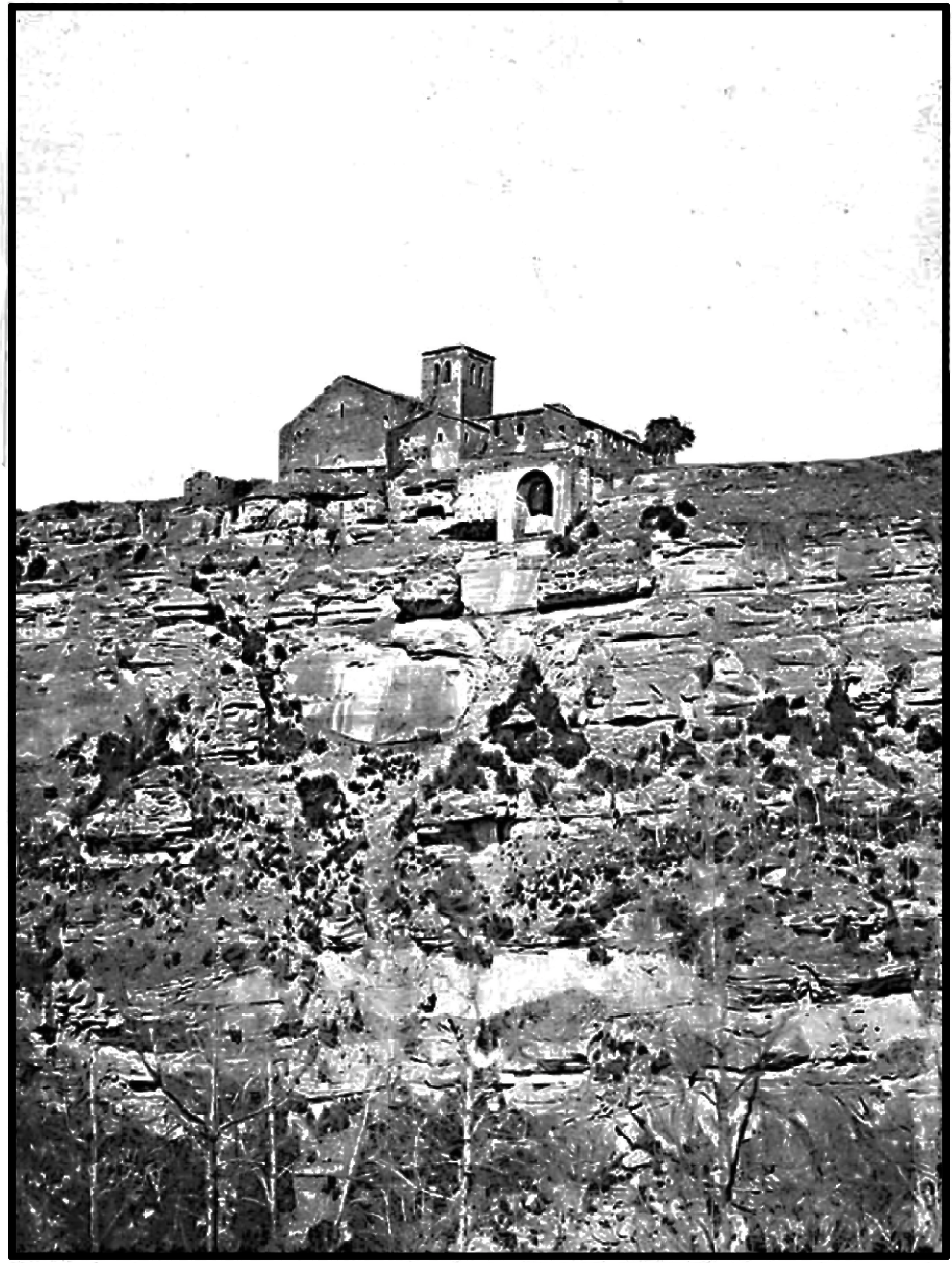

MONESTIR DE SANT PERE DE CASSERRAS 1878

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

PAISATJE DE S. PERE DE CASSERRAS.

D' entre las aspres y escarpadas serras que, donantse la má ab las mes enlairadas y no menys escabrosas de Cabrera, forman lo límit N. E. de la bella y extensa plana de Vich, separantla de las feréstegas Guillerías, destaca la de Sant Pere de Casserras, important baix molt notables y especials conceptes.

Fórmala una llarga y estreta llenca d' inmens y gegantesch rocám de mes de mitj' hora d' extensió, envoltada en tots sos indrets per un esgarrifós precipici, excepció feta de son punt d' arranch en l' extrem meridional, lo que li dona la perfeta configuració d' una península: al fons del precipici, obert al entorn de la serra á una inmensa fondaria y encaixonat per las enlairadas cingleras de rocas gegantinas, s' escorra ab lleugeresa lo riu Ter arrastrat per una corrent impetuosa, gemegant tristament y donant sobtadas voltas com si busqués espahordit lo medi mes prompte de sortirse d' aquell feréstech lloch, quals negras ombras tenyeixen d' un color fosch y fatídich sas puras y crestallinas aiguas. La mes salvatje y sorprenent vegetació s' arrela y reb vida en las fragositats de la serra; la soletat mes espantosa y lo mes extremat callament regna per tot arreu; no 's disfruta en lo cim d' altre vista que la imponenta de multiplicadas y altas serras, enaspradas cingleras, peladas rocas y pahorosos precipicis; no s' ou altre remor que lo llastimós mormoll del Ter oprimit en la esquifida y tenebrosa ruta que li senyalan los farrenys penyals que l' empresonan. No sembla sino que un mal fat hagi allunyat d' aquells llochs la petjada humana; aixís es que tot atrau allí al romanticisme mes exagerat ó á un místich deliri. Davant d' aquell magnificent quietisme de la naturalesa, d' aquella inmensa y magestuosa soletat qu' exten sa imponenta y melancólica grandesa per l' ample espay del accidentat territori que s' ovira desde 'l cim de l' enlairada serra, se compren en tota veritat al auster anacoreta, qu' abrumat tal volta per terribles desenganys de la vida, enlairant l' esperit á las regions eternas y transportat mes prop de l' infinit per la sublim resignació cristiana, busca en la solitaria concentració un dols lenitiu ó un complert oblit, ó al sabi monjo qu' entregat en lo reculliment y 'l sossego á la meditació y al estudi, escorcollant los desconeguts misteris de las ciencias, arriba fins á las mes apartadas fitas de la sabiduría.

Realsan lo fantástich aspecte de l' aspre y solitaria serra, las ennegridas y rónegas parets de l' antich y ruinós monastir, solitaria y digna estada en altres temps de monjos cluniacenses (1) situat en lo cim y que avansant ardit, resta com sospés sobre l' abisme. Resaltan en éll la gravetat artística y mística senzillesa de las ratllas arquitectónicas de la enrunada esglesia del segle XI; la severa y magestuosa portada, aparedada per dissort;—lo típich campanar, torre quadrada románica; y l' atrevit y macis arch de pedra—qu' era d' entrada del monastir—obert en la roca, damunt meteix de la pahorosa gola del fondo precipici (1).

En l' extrem meridional de la serra, en son estret punt d' unió ab la vehina carena, se notan encara forts y macisos fonaments d' una formidable muralla que la tancaba en son únich lloch de fácil accés, mur que, segons conta la tradició, fou alsat pels moros pera ferla inespugnable, motiu per lo qual, sens dubte, porta aquest lloch lo nom de Coll dels moros.

Abundan en ella profonas y tenebrosas covas, obertas en las escletxas de las penyas, la major part inaccessibles per tenir la boca en la meytat del espadat cingle, y moltas d' ellas amagadas per espessas brostas ó feréstegas é impenetrables garrigas. Algunas d' aquestas covas estavan encara habitadas—segons diu l' erudit Pbre. Mossen Pau Parassols y Pí (2)—á principis d' aquest segle, y serviren de recull y de refuig á nostres avis en la darrera guerra ab la Fransa, l' any 1808, aixís com ho havían servit ja en mes llunyans temps als antichs pobles ausetans en sas interminables y constants lluytas ab llurs eterns enemichs los avassalladors romans.

Aquells antichs habitadors de nostras terras, atrets sens dubte no sols per las amagadas y seguras covas, sí que també per lo simbolisme que per ells tindría la rara configuració de la serra, la capritxosa y variada forma de sas colossals y espadadas rocas y la notable abundó—encara avuy día—de la tradicional verbena y del venerable grévol (3) arrelat en sos arbres centenaris, farían d' ella son lloch sagrat y afavorit, com ho testimoniavan—segons lo mentat Mossen Parassols—los dos dólmens existents en son cim, conegut un d' ells, estimbat malhauradament en 1554, ab lo nom especial de taula de Carlomagno.

Un fort castell construit en la punta de la serra per los romans, que aprofitarían aixís las notables ventatjas que 'ls ofería sa inespugnable posició y la importancia estratégica de sa situació topográfica, que la constitueixen en avisat guarda y preciosa clau de las Guillerías y d' aquell indret de la plana de Vich, li doná lo primitiu nom: *castrum serras, castro serra;* nom cambiat mes tart ab lo de Sant Pere de Casserras al edificarse en aquell lloch per los cristians, despres de la reconquesta, una esglesia en honor del apóstol sant Pere.

En las despulladas runas d' aquesta primitiva esglesia, situadas á la part meridional del monastir y á poca distancia d' éll, s' hi troban antiguas y notables sepulturas. Están entretalladas en la roca viva, marcant la configuració del cos y del cap humá y encara que algunas son de diferents dimensions, la generalitat tindrán 2 metres de llargaria per 0'50 m. en la major amplaria del cos, y 0'25 en la del cap y altre tant de fondaria. Lo galzer que las envolta dona á compendre que anirían tapadas per alguna llosa. Aquesta lley de sepulturas que 's troban

(1) L' abadia de Cluny á Borgonya (Fransa) de la qual dependia aquest monastir y á qual congregació pertanyia, arribá á tenir baix son domini mes de 2,000 monastirs y son abat era lo mes poderós de la Europa, tenint ell sol 40,000 lliuras de renda, encara en la última centuría, y 60,000 la comunitat.

(1) Vegis lo n.° 9 d' aquesta publicació pera noticias históricas y artísticas.

(2) *Historia de San Pedro de Casserras, monumento de los más antiguos del llano de Vich.*

(3) Planta sagrada pera los drúidas que recullian son fruit ab especials y notables cerimonias.

també en Olérdula, Cervelló y en altres fragosos llochs ahont los penyals de configuració especial y rara se prestan al simbolisme, han sigut fins ara y continuan essent consideradas per molts—entr' ells lo expressat Mossen Parassols—com á celtas ó fenicias, mentres altres conjecturan, apoyantse en distints datos, que perteneixen als primitius cristians.

Respecte á la constitució geológica de la serra, nostre inteligent consoci D. Frederich Bordas, entussiasta per aquests estudis y coneixedor de la encontrada, nos diu: que, á deduhir per alguns y notables fóssils que s' hi troban—dels quals ne posseheix curiosos exemplars—es terreno cretáceo, pertanyent al período jurassich ó de transició, época secundaria; essent tot ell compost de capas sebreposadas posteriorment, de diferents terrenos y rocalla, per efecte dels trastorns geológichs propis d' aquella época, y creu no errarse al suposar que si allí se practiquessen trevalls serios y científichs, donarían per resultat la troballa d' alguns restos dels monstruosos reptils d' aquells temps remots.

No menys que per lo geólech, es notable també y digne d' estudi aquesta serra pera lo botánich, que hi trobará també, á no dubtar, escullit é important fruit á un escrupulós trevall d' investigació.

Creyém, donchs, que Sant Pere de Casserras mereix esser visitat, tant per l' excursionista curiós y entussiasta per las cosas de la terra, que busca tant sols esplayarse y embadalirse en la contemplació de las bellesas de la naturalesa y de las concepcions del art, com del ardit viatjer que, arrelant en son pit l' amor á las glorias de la patria, desitja també, portat en alas de la investigació y del estudi, coneixer punt per punt las riquesas y preciositats—per dissort encara molt desconegudas—que entranya en son sí nostra aymada Catalunya. Aneuhi, y ben segur que no vos doldrá lo viatje.

Per acort de la Comissió de Publicació,

Cessar August Torras.

GUIA.

V. lo núm. 9 d' aquesta publicació.

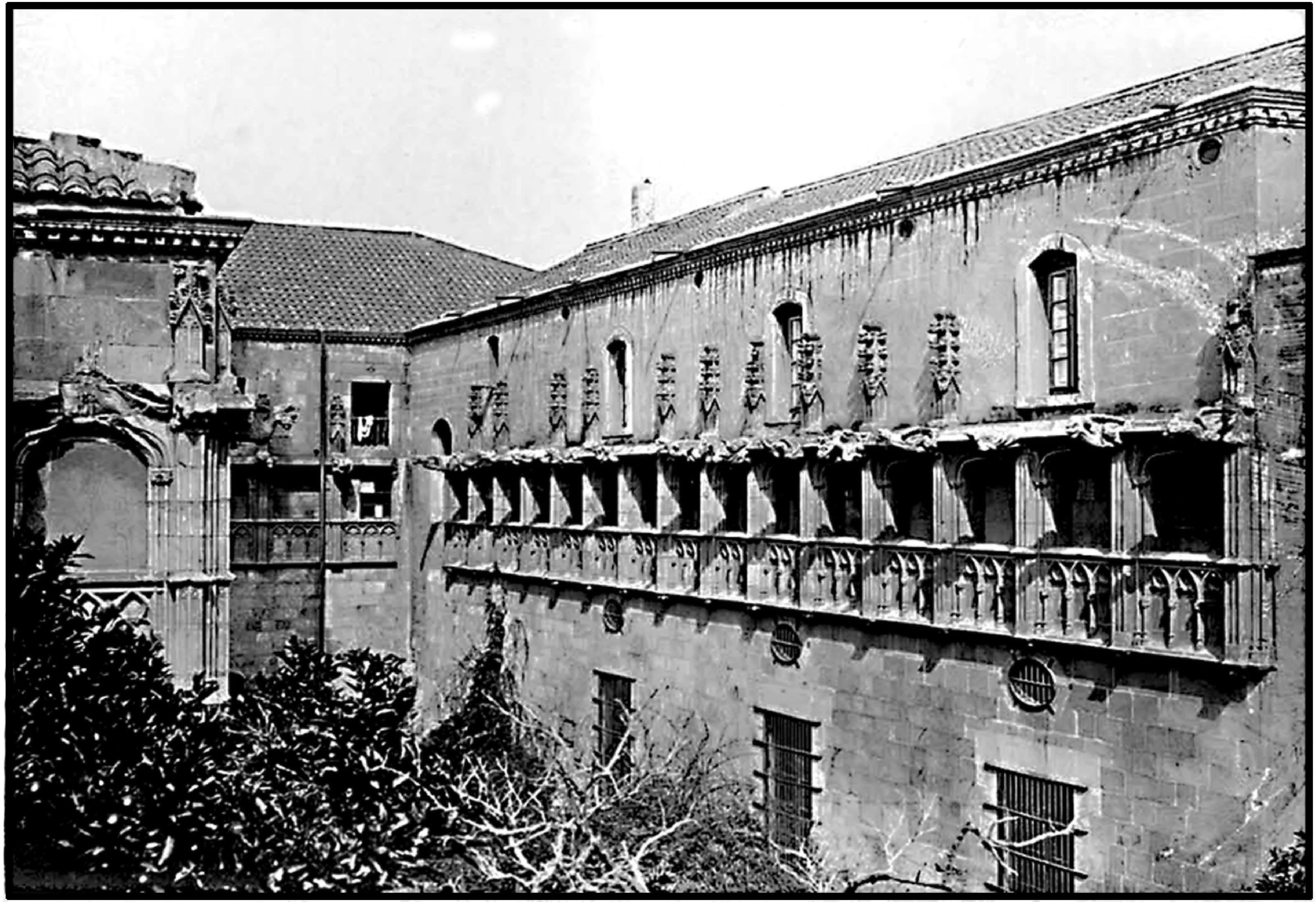

PALAU DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA · (DIPUTACIO) - PATI DELS TARONGERS 1878

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

PATI DELS TARONJERS EN LA CASA DE LA DIPUTACIÓ.

Entre las pocas construccions civils alsadas en l' edat mitjana en nostra Molt Excel-lent ciutat de Barcelona, resta per sort en peu bona part de lo que fou Casa ó Palau de l' antiga Diputació general de Cathalunya.

N' era aquesta lo cos encarregat de vetllarne, tancadas las Corts, per lo compliment de sos acorts y pels interessos generals del Principat, d' ahont derivá son apel-latiu corrent de lo «General»; rebía lo jurament de tots los oficials secundaris y cuidaba del pago dels tributs. Constá al comens de vuit membres, després de sis, mes després de cuatre, y en las Corts de Cervera de 1359 foren reduits á tres, lo que fou confirmat per Ferrant I.er en las Corts de Barcelona de 1453 agregantshi altres tants oidors de contes. Son cárrech duraba tres anys y eran elegits un per cada bras de las Corts, ço es: un pel Bras ecclesiástich, que debía esser Abat ó Dignitat de iglesia catedral; altre pel Bras militar, que debia esser cavaller, y altre pel Bras comunal, que debía esser ciutadá honrat.

Aquests il-lustres magistrats que forent molt respectats per son reconegut zel y patriotisme, reberen grans prerrogativas y vestían gramalla vermella ab capiró ab sa llarga chía negres distinjintse dels concellers per un collar d' or ab un bell floró sobre lo pit; y sempre sortían precehits de sos macers vestits ab fosca gonella curta, capiró y chía negres y la massa de plata sobre lo muscle dret, segons encara restan esculturas que 'ls representan sobre tres portals de la mateixa Casa.

Casi lo punt mes excels del primitiu circuit de la ciutat, fou escollit pera alsarse lo gran palau de la Diputació general; essent notables las alteracions del pis que allí s' observan; puig alsada l' antiga capella de Sant Miquel prop de la Casa del Concell sobre lo paviment de mosaich romá prou conegut, que 's troba molt mes baix que lo pis de l' actual plassa de la Constitució, seguint l' elevació del terreno resulta que després de l' atri cobert de dit palau que 's trova á peu plá, pera sortirne al primer pati góthich ó de l' escala cal pujarne alguns grahons, y pujada aquella al nivell de la galería de son primer pis se troba lo del pati dels taronjers format artificialment per un replech de terras demunt de las habitacions baixas, de manera que aquest, tenint igual alsaria que lo pati primer, conta sols dos pisos mentres que aquell ne té tres.

Comensaba l' any 1432 quant, segons consta en auténtichs registres de l' arxiu de dita antiga Diputació, foren compradas varias casas pera incorporarse á l' obra del nou palau, y poch després es de creurer que aquest restá termenat no fentshi innovació fins á l' any 1598 en que fou encomanat á Pere Blay l' engrandiment y fou alsada tota la part estil de la renaixensa, si be conservantse ab felis acort tot lo posible de la part antiga, lograntse aixís la parcial conservació de joyells únichs en nostra ciutat y no comuns en tota Espanya per sa primorositat y correcte dibuix.

¿Qui no confessará devant de l' adjunta vista del pati dels taronjers, que tota l' hermosura y gentilesa de l' estil ojival resta conpendiada en aquella inimitable sensillesa de las ratllas primordials essentne sempre la vertical la dominant y presentantne sos adornos com naturalment derivats, y com nascuts espontaneament los fullatges de sos pinacles, las floretas de sos capitells y fins los arquets lobulats que com brins de joganeras plantas se caragolan per las basas y cossos prismátichs dels pilanets y després pels multiplicats pinacles, casi agullas alsadas ab uniformitat al peu de la general teulada?

Inspirat se trobá lo desconegut arquitecte que imaginá tan magnífica obra y expert coneixedor n' era de l' estil que volía aplicarne, puig valentse de reconeguda sobrietat, sapigué combinarne tots los variadíssims primors que distingeixen singularment un estil que no té en temblant terreno altres que 'l precehisen ni que l' hajen després seguit.

En lo pati dels taronjers igual en nivell y en tot son segon cos al tercer y últim de la galería del pati de l' escala, lo que allí es primer cos, n' está format en part per macisas parets llisas ab una porteta lleugerament adornada ab baquetons á l' extrem de la dreta y sens dubte tindría portas ornamentadas, avuy perdudas, que donarían entrada á las salas, ó tinells, com llavors ne dirían.

En dit cos baix y en lo primer terme mes ensá encara de lo que mostra la present lámina s' hi trovan á dreta y esquerra cinch arcadas ab cuatre columnas fins á pla terreno que donan pas á las pessas del entorn. Las columnas que avuy sostenen aquellas cinch arcadas tan semblants á las del primer pati per sa mida, sos baquetons y testas de cada punta d' arch, son de marbre rogench de Tarragona, de dibuix en son fust y capitell plenament de la renaixensa y semblants també á las que 's troban al cap de la preciosa escala del primer pati y al capitell de l' ángul trencat allí sospés; essentne molt probable que en los primers jorns de l' edifici las primeras columnas foren de pur estil góthich, y tal vegada semblants á las dels baldaquins dels sepulcres Reals de Santas Creus.

De totas maneras l' aspecte del pati dels taronjers n' es hermosíssim tancats per un moment los ulls á sos actuals adefesis, puig en mitg de sa irregularitat de planta presenta tal aspecte d' armonía, de que sols pot donarne una lleujera idea la present lámina.

En aquesta surten en primer terme los vells taronjers qu' arrelan ufanosos en lo terraplé demunt de las esmentadas voltas de las habitacions baixas y lo pis n' está enllosat ab llosetas de marbre blanch y negre. Després de la primera secció que té la forma d' un quadrilonch prolongat per sa amplaria y flanquejat per las cinch arcadas per part ab las cuatre columnas estil de la renaixensa; se estreny igualment per cada part, desarrollantse en línea recta fins al fons sa part dreta, y aixamplantse á poch tros la part esquerra després d' haberne donat cabuda á una ample y gentil sala.

Aquesta desigualtat tatxable en reglas de bona euritmia dona n' obstant certa vida y moviment al conjunt, puig des-

torbantne á l' ull de midarne de sopte sa extensió presenta aquesta molt aumentada y presta al tot agradable aspecte.

Nova mostra aquesta repartició de que nostres antecessors cercaban ans de tot lo bon repartiment de las pessas interiors dels edificis, mes que la rigurosa euritmia de sos frontispicis; no dona per altre part un sol indici de que aquest mateix frontispici fos mutilat sens compassió pera certas conveniencias de l' interior mes ó menys justificadas.

Axís es com fou acabada sens interpolacions ni adefesis la galería alta d' aquest pati ab la mes absoluta regularitat, ço es, presentantne simétricas sas finestras d' arch rebaixat, ab sos antepits ó pretils de tres arcuacions, ab sas columnetas quiscun; y flanquejadas per sos pilanets prismátichs que donan eixida á las gárgolas al nivell del comens de la teulada y sobre d' aquesta s' enlairan los frondats pinacles tots d' igual alsada y perfilantse esbeltament sobre lo blau cel.

Descriurer un per un los assumptos del peu de quiscuna de las semi-repisas de cada pilanet al destacarse de la cornisa baixa. fora cosa atractiva pero per demés llarga y nó menys fora l' una cosa y l' altre la minuciosa descripció de las magníficas gárgolas que surten atrevidas del peu de cada pinacle pera foragitarne á doll l' aygua de las teuladas. Una representa un lleó, altre un aligot, altre un grifo ó una quimera, altre una sirena ab totas las formas mitológicas reconegudas, altre un home disfrassat d' ós que domina un lleonet, altre un paysá que apura una copa de forma de calzer tenintne á l' altre má un gerro que encara sembla plé, altre un sacerdot pagá embolicat ab sas folgadas vestiduras, altre un macer ab trajo de cerimonia; altres guerrers de l' edat antiga fortament lluitant ó aparellats á la lluita, y per fí n' es tanta sa varietat, que dona lloch á bon estudi de las costums y coneixements de l' época en que foren treballadas aquellas ben acabadas obras, maliciosa caricatura las mes, prevalentse del elevat lloch ahont eran destinadas y fillas del libre capritxo é ingeni de son autor.

Las injurias que segons esdevé sovint n' ha sofert aquest pati, mes dels homes que de del temps, son fácils de reconeixer en la present lámina y per esser tant visibles y desatentadas no cal ferno especial esment.

D' intent he deixat per l' últim parlarne de la torra que s' alsá sobre lo cós avansat de l' esquerra, puig mereix particular consideració; atés que si be á primera vista sembla anexa al antich cos d' edifici, prompte se descubreix que fou alsada en lo temps en que foren moltas y grans las reformas de l' obra vella segons queda apuntat. Fou n' obstant tingut en conte l' estil primitiu de la noble y magnífica Casa, y axís després d' un cos llis y quadrat de regular elevació, se forma un altre ab cuatre archs ojivals, flanquejats per altres tants pilans prismátichs que rematan ab pinacles, imitació intencionada si be no molt felis dels ja esmentats. Corra de l' un al altre pilá angular una galería de llistons de pedra figurante quadrats en punta; diagonalment s' alsan sobre la galería dos faixas ojivals de pedra que sostenen devall una campana pera las horas y quedan closas en son bell cim per un altre pinacle de pedra que sosté en sa punta una lleugera ferramenta pera la campana dels cuarts, y demunt s' alsa lo panell ab una creu de ferro. Bonich n' es aquest conjunt, mes cal reconeixer que no iguala en gentilesa y bona execució á las obras que domina y que volgué imitarne.

Destinada desde fa anys la part antiga del palau de la Diputació ó General de Cathalunya, pera donarne cabuda á las Salas y oficinas de la Real Audiencia; generalment n' ha sigut cuidada com calía per los Regents avuy Presidents de tant elevada institució.

Pochs son n' obstant en materia d' art los elogis que poden donarse sens reserva, mes aquests son deguts y debem donarlos al Regent de dita Real Audiencia en los anys 1858 y 1859, entre altres D. Nicolau de Penyalver, qui felisment secundat per l' arquitecte D. Miquel Garriga, ab zel imponderable, vist l' estat ruinós del pati de l' escala que ab pena sostenían uns fortíssims puntals desde son pis, determiná referne tota la part mes consentida; y axís fou com tirada á terra fins als fonaments tota la part exterior que mira al carrer de Sant Honorat, y aixecat al interior un complert revestiment, alsá de nou pedra per pedra aquellas parets, essentne estribadas las interiors del pati per tirants de ferro, de manera que lográ fossen trets sens perill tots los puntals, restaurá l' últim tros de l' escala. treta una alta paret y reixa que trencaban un ters de sa barana y logrà deixarho tot, axís com los ans trencats rossetons del pretil ó antepit, en lo magnífich estat que ara ho veyem.

Si plé de mutilacions lo pati dels taronjers presenta tantas bellesas com tot lo magnífich palau de l' antiga Diputació, digne es per cert de que forme part de l' escollit aplech de vistas pintorescas monumentals de Cathalunya; condolentnos com de tantas altres obras d' aquells segles de que no poguem estamparne lo nom de l' insigne Mestre que concebé tanta bellesa.

Per acort de la Comissió de Publicació,

EDUART TÁMARO.

GUIA.

La Casa de la Diputació pot visitarse diariament á totas horas, en lo que respecta á sos patis y galerías; mes en quant á las Salas y Capella cal esperarse la tarde ó dias feriats, puig llavors se pot recorrer tot per medi del porter major de l' Audiencia qui té las claus.

També sol donarse visita pública en lo dia de S. Jordi, patró de la Casa, qu' escau á 23 d' Abril, y llavors s' instala en lo pati la gaya y tradicional fira de flors, dita de las rosas.

En la visita cal notar las hermosas portadas de la galería y patis; lo grandiós y delicat frontispici de la capella de Sant Jordi, y en lo interior de la mateixa la volta de cinch claus, sos magnífichs reliquiaris afiligranats, sos ornaments de vellut carmesí brodats d' or y seda ab imatjería, sos preciosos frontals igualment brodats, y especialment un que representa la lluita de S. Jordi ab lo dragó; las tapicerías, un misal illuminat, etc., tot magníficas obras dels segles XV y XVI.

En una de las Salas se troba la complerta colecció de retratos dels Comtes de Barcelona, Rey d' Aragó y Reys d' Espanya; y per últim no cal olvidarne lo ben disposat y espayós arxiu de dita Audiencia, ni lo elevat Saló de S. Jordi, lloch de numerosos é importantíssims fets históriques.

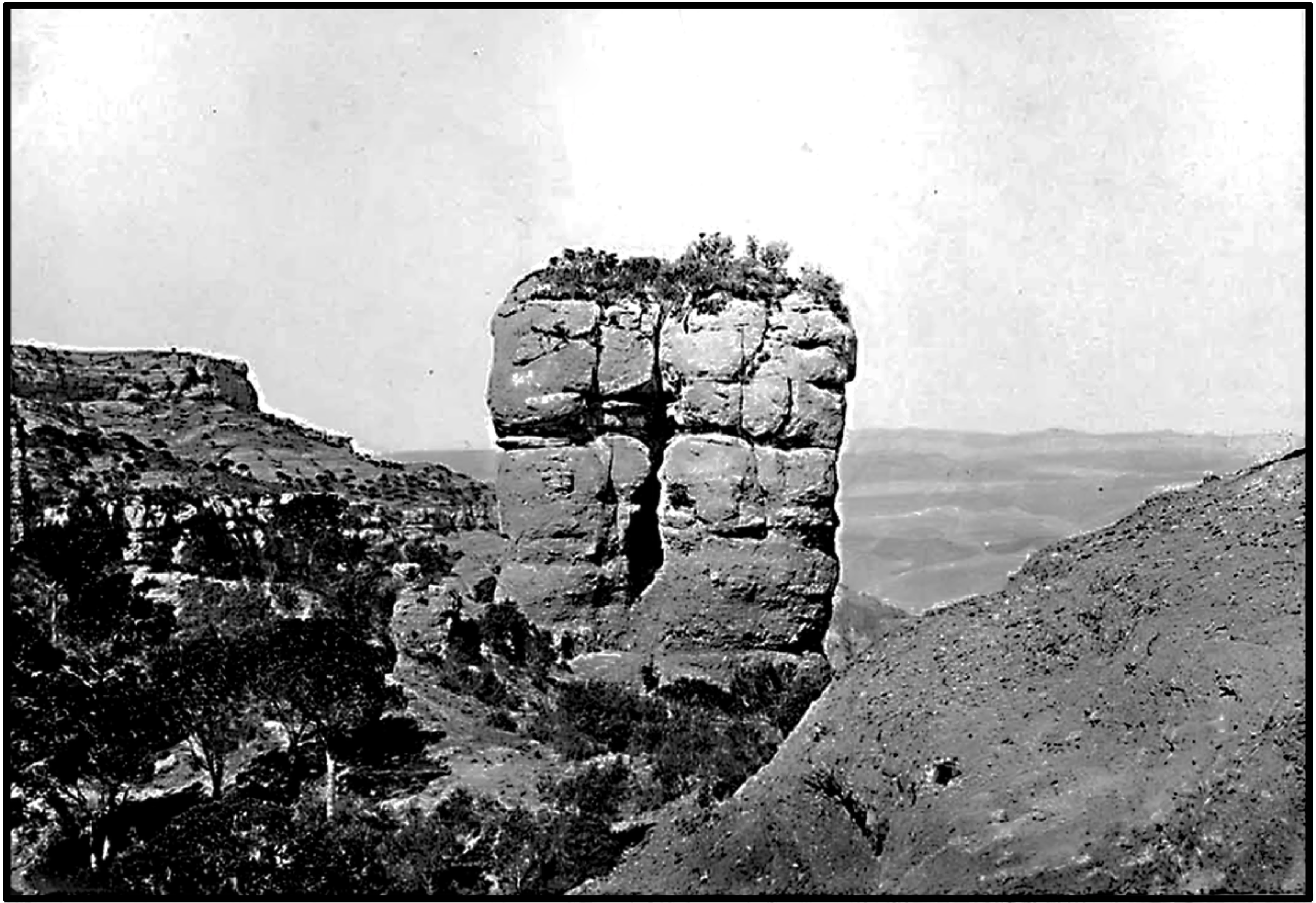

MONTANYA DE SANT LLORENÇ DEL MUNT - ROCA I COVA DEL DRAC 1878

13

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

MONTANYA DE SANT LLORENS DEL MUNT.

ROCA Y COVA DEL DRACH.

Forta, varonil y selvática fou l' obra de la naturalesa al conformar la montanya de Sant Llorens del Munt, y al assentarla, pera sempre reyna, sobre totas las que la rodejan. Típica com la de Montserrat y de constitució geológica molt consemblanta, no presenta com ella las cónicas agullas que tan místich carácter donan á sa rival afortunada, sino faixas sobreposadas de colossals rocas cilíndricas, talladas verticalment, que donan al Sant Llorens l' aspecte d' una gegantesca fortalesa. Sa planta pot compararse á una estrella irregular, quals puntas, sólidament estrebadas fins al cim, forman entremitj espadats cingles y ombrívolas fontaladas; covas misteriosas s' obren en son sí y la veu del eco que sovint ressona fa duptar de si las habitan genis fantástichs y protectors. La vegetació, cosa extranya, s' exten valenta y ufana sobre una prima capa de terra vegetal, y, com orgullosa d' arrelar entre penyas, corona las mes peladas cimas de vert y ondejant plumatje. La forta olor dels pins y lo suau flayre de las violetas boscanas y herbas medicinals embauman l' ayre del entorn y, com encens ofert per la naturalesa, pujan en alas del vent fins als peus del trono del Creador.

La *Roca del Drach* pot considerarse com típica representació del carácter general de la montanya. S' alsa al Nort del Monastir, á mitja hora escassa de distancia y á mes de 1.000 metres sobre l' nivell del mar, dominant al N. E. un extens panorama y l' agrest fondal de Santa Agnés: sa alsada es de mes de cent pams y un estret passadís de tres brancas l' atravessa de S. á N. y de O. á E. Eixa massa colossal, rígida, d' una regularitat quasi geométrica que recorda 'ls monuments egipcios, está sospesa per tres de sas quatre caras, com petrificat sentinella, sobre horrorosa timba y la constituheix, com las demés rocas de la montanya, un pa de palets y betum, conglutinat ab tal duresa, qu' es susceptible de puliment, com se veu en las columnas del frontis del Santuari de Montserrat.

Ara bé, ¿á qué 's deu lo nom de Roca ó Cova del Drach que té aquest penyal?—¿No haveu vist may en la Seu de Barcelona á cada costat del portal de Sant Esteve que s' obre devant de Santa Clara, dos esculturas representant la lluyta d' un cavaller ab un monstre horrible? ¿No sabeu qu' encara en moltas vilas de Catalunya figura lo Drach en las professons del Córpus? Donchs tot prové de la meteixa tradició. Diu aquesta qu' escarmentats los moros en llurs correrías per nostre comptat, dependent allavors de la corona carlovingia, volgueren venjarse de la forsosa inacció á que 's veyan condemnats portant á la Cova de Santa Agnés un monstre del Africa «de dos especies, que corría com un bou y volava com un aucell.» A mida qu' aná creixent cresqueren també sas rapinyas y prompte arribá á devorar pastors y viandants; no tardá en extendres' la fama fins á Barcelona y lo compte Wifredo, pare de Wifredo ó Jofre lo pelós, primer de nostres comptes independents, enviá á un cavaller ab bon aplech d' almogávars pera combatrer la fera, mes no havent reixit en son intent y haventse estimbat d' espant los cavalls per un cingle (qu' avuy encara anomenan *lo dels cavalls*), resolgué alashoras lo esmentat compte anar ell meteix á escometrer lo monstruós animal. Pogué atontarlo primer ab un colp de branca qu' arrancá d' un roure y després lo matá d' una llansada en lo ventre: comensá lo combat en la cova de Santa Agnés, y es de creurer qu' ab las revoladas de la fera vingué á termenar prop de la roca qu' ha prés son nom. Part de sas despullas foren enviadas per lo compte al emperador (Ludovico Pío) y aquest, en premi de sa coratjosa abnegació, lo deslliurá de son vassallatje y quedá desde allavors Barcelona erigida en comptat independent.

No es aquesta la sola tradició ni aquest lo sol lloch digne d' esmentarse qu' existeix en la montanya. Si sou aficionats á impressions grandiosas, recorreguen y exploreu sas covas; desde l' espayosa *Cova Simanya* ab naus de catedral, fins á la de sobre ca 'N Poble, enjoyada de randas y trenats d' estalactitas; desde 'ls *Corrals* y 'ls *Obits*, ciclópeas construccions naturals habilitadas per' estada humana, fins á la inexplorada *Cova del frare* ó *Cau de la moneda*, teatre de fantásticas llegendas.

Si lo contrast vos agrada, veniu á esta montanya; no hi ha lloch ahont regni ab mes imperi. A la sublimitat misteriosa de las covas substituheix en las fondaladas un grat recolliment y en lo cim dels penyals, vostra vista, lliure d' obstacles, mirará reflectarse l' sol en aquella mar qu' un día, conquistadoras de Mallorca, Sicilia y Grecia, solcaren las naus del rey En Jaume y d' abdós Rogers. Molt també té qu' estudiar en ella lo botánich, lo geólech y l' historiador y tresors guarda capassos de premiar ab generositat al primer que comensi obra tan meritoria.

Per acort de la Comissió de Publicació,

Ramon Arabía y Solanas.

GUIA.

1.ª PER TARRASSA Y MATADEPERA.—Barcelona á Tarrassa: Ferro-carril del Nort (Saragossa) 33 ks. en 1 h. llarga, atravessant lo Vallés. Preus: Rs. 16'60, 12'10, 9'20. Antigüetats notables. Fondas principals: Peninsular, de Zaragoza y del Jardin.—**Tarrassa á Matadepera:** Camí vehinal 3/4 d' hora —**Matadepera á S. Llorens del Munt** (monastir en lo cim de la montanya); á peu ó en caballería 3 hs. á la pujada, 2 1/2 á la baixada.

2.ª PER CASTELLAR Y SANT FELIU DEL RECÓ.—V. lo núm. 3 d' aquesta publicació.—**S. Feliu del Recó á S. Llorens del Munt,** á peu ó en caballería, á la pujada 2 1/2 hs. unas 2 hs. á la baixada. De Castellar pot pujarse també Ripoll amunt y pel coll de Sta. Agnés; bellíssim camí encara que llarch y penós pera la ascensió; es preferible á la baixada.

A Tarrassa, com á Castellar, será fácil trobar cavallerías y guias (V. núm. 4). Pot prescindirse de guia anant per Matadepera.—Las provisions son indispensables, puix en lo Monastir se troba poca cosa per ara. La concurrencia de visitants animaría al hermitá y al propietari á proporcionar mes comoditats. Lo primer es excelent guia de la montanya y l' excursionista fará bé d' utilisar sos serveys mitjansant una gratificació, pera visitar las curiositats qu' enclou.—Se pot passar la nit en lo Monastir dormint á la palla. La vista del grandiós panorama, al llevant y posta de sol, compensa bé las molestias.—Los abrichs sos sempre útils y enterament indispensables de setembre á maig.

VIC – TOMBA I MONUMENT AL FILOSOF MN. JAUME BALMES, EN LA SEU 1878

Restaurado por S.Merchán
graficsants@gmail.com

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

VICH.

MONUMENT AL Dr. D. JAUME BALMES, Pbre.

Magnífica es la impressió que produheix en l' ánimo del visitant lo claustre de la Seu de Vich. Al trobarse un dins d' aquella joya de l' arquitectura gótica; al distingir en lo centre, lo monument que com sagrada urna, guarda las despullas del inmortal Balmes, surmontat per la sua estátua, iluminada per los raigs del astre del día que forman á son voltant com una gloriosa aureola de llum, se sent una especie de respectuós arrobament, que fá veure en aquella, ab los ulls de l' imaginació, l' ánima del gran filosoph, despresa dels lligaments de la vida terrena y enlayrantse envers las regions de l' eterna benaventuransa.

Dit claustre, segons ja queda expressat, en altre lloch d' esta publicació (1), consta de cinch finestrals per ángul en cada corredor, de diferents filigranats cada un, mostra d' una riquesa de dibuix molt apreciable, debent ara fer observar que en l' adjunta lámina poden veures tres d' aquestos finestrals, dotats quiscun d' un magnífich rosetó, que per lo grandiosos nos sembla qu' en ells l' artista hi llensá á pler lo doll abundant de la sua inspiració. ¿Qui sab si al idearlos sentía en son cór una veu misteriosa que li deya, que la humanitat, seguint lo camí progressiu de la perfectibilitat á qu' aspira, inventaría un medi pera copiar exactíssimament la sua obra, á fi de que fos l' admiració de las futuras generacions?

Embellida, avuy día, ab l' estátua del gran Balmes, ell es lo misteriós imán qu' atrau primordialment nostra atenció; y per aixó, nos creyem en lo deber d' abocetar, encara que sía ab débils pinzelladas, la vida del ilustre patrici, sol esplendent de la moderna filosofía catalana.

Lo Dr. D. Jaume Balmes y Urpía, nasqué en la predita ciutat de Vich, lo día 28 d' agost de 1810, essent sos pares uns honrats menestrals nomenats Jaume y Teresa. Feu allí sos primers estudis y comensá en son Seminari, la carrera eclesiástica fins al any 1827, en que, vista sa notable aplicació, lo Ilm. Sr. Bisbe, D. Pau de Jesus Corcuera, li concedí una beca en l' Universitat de Cervera. En 9 de juny de 1830, se passá batxiller en teología y s' ordená en novembre de 1833, estudiant al meteix temps en la dita Universitat cánons y dret civil, servint mes tart en calitat de substitut la cátedra de Sagrada Escriptura y guanyant per fí, en virtut d' oposició, lo grau de Doctor, dit de Pompa en llenguatje universitari.

Fins l' any 1835 permanesqué en Cervera, empero desarrollantse en gran manera la guerra civil y desitjant estar acompanyat de la sua familia, retorná á Vich, ahont estudiá varias ciencias y en especial las matemáticas, en qual asignatura doná promptement tals provas de son original talent, que li valgué en 1837 esser nombrat catedrátich pera ensenyarla en un Centre literari de la meteixa Ciutat.

Venturosament acabada la guerra civil, passá á Barcelona ahont publicá algunas de las suas obras, entre ellas las *Consideraciones políticas sobre la situacion de España*, y las *Observaciones sociales, políticas y económicas sobre los bienes del Clero*, y la mes capdalt de totas, *El Protestantismo comparado con el Catolicismo en su influjo civilizador*, la qual fou rebuda ab gran satisfacció del món científich é inmediatament fou traduhida á varias llenguas europeas, y especialment al francés per lo meteix autor, durant lo viatje que feu á Paris y Lóndres en abril de 1842.

En 26 de febrer de 1841, fou nombrat soci corresponsal de la *Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, y per aquest temps publicava, en companyía de son amich En Joaquim Roca y Cornet, la revista *La Civilizacion*, nomenada anteriorment *La Religion*, donantne á llum un' altre en 1843, titulada *La Sociedad*.

De Barcelona passá á Madrid en 1844, ahont fundá lo periódich *El Pensamiento de la Nacion*, acabant á principis del 1847 la sua obra, que dú per títol *Curso de filosofía elemental*.

Altres obras doná á llum ab incansable activitat durant los vuit anys de sa vida pública, entre las quals podrém citar com á mes principals, *El Criterio*, en 1845, y en 1846, la *Filosofía fundamental* y las *Cartas á un escéptico en materias de Religion* (1).

La Real Academia Española, lo nombrá académich, empero una gran malaltía que feya temps anihuava en son sí, arrencá una volada malastruga impedintli pendre possessió de dit cárrech. Aixó n' obstant, fent esforsos de flaquesa, publicá al meteix temps lo folleto titolat *Pío IX*, com l' última guspira de la sua inteligencia qu' anava apagantse. Eixa publicació li causá algunas amarguras y disgustos, qu' ajudaren poderosament á que sa naturalesa ja combatuda per la malaltía, sentís minvarse l' alé de la vida y tingués de marxar á Barcelona y d' aquí á Vich, ahont, després d' apurats tots los ausilis de la ciencia y los cuidados del afecte, morí cristianament lo día 9 de juliol de 1848. De sa patria terrenal pujá llavors á la celestial Jerusalem pera rebrer lo premi de sa apostólica y exemplar vida.

Espanya tota y l' Europa cristiana ploraren la mort de tan gran home. Sas mortals despullas foren sepultadas en un modest nitxo del cementiri general de sa ciutat nativa; empero, promoguda una suscripció nacional, pera erigirli un monument com á mostra de la gratitut de tots los ciutadans envers lo geni que honrá á la patria, omplint de gloria al nostre segle, als 31 d' octubre de 1853, pogué ja colocarse en ell lo cadávre del ilustre filosoph. Mes tart habentse ressentit l' obra d' aytal monument y essent necessari procedir á una radical reparació, posats de comú acort l' Ilm. Bisbe de la diócesis y los Ilms. Capítols eclesiástich y municipal, resolgueren la sua traslació al centre del claustre gótich de la Seu. A aquest fí, acudiren á S. M. la Reina D.ª Isabel II, la qual concedí la sua augusta aprobació, y otorgá un important socós dels fondos del Estat.

(1) V. Esplicació de la vista del Claustre de la Seu de Vich.—Entrega n.º 1.

(1) Devem fer notar qu' en la colecció de sas poesías póstumas, nostres lectors hi veurán una de las que compongué en llengua catalana.

La cerimonia religiosa y civil de l' indicada traslació se verificá lo dia 4 de juliol de 1865, celebrantse al matí del meteix dia uns sumptuosos funerals de cos present, y procedint després ab tota pompa á la nova colocació de las cendras d' en Balmes en lo descrit monument, á presencia del Clero catedral, del Comisari Regi y Diputat á Corts per lo Districte Exm. D. Jaume Safont, Iltre. Ajuntament de Vich, Comissions de la Diputació Provincial y dels Ajuntaments de Barcelona y Gerona; de l' Universitat Literaria, de l' Academia de Bonas Lletras, de la de Ciencias Naturals y Arts, de la Societat Económica d' Amichs del País, del Colegi de Notaris del Territori, de la prempsa periódica, del batalló Provincial, de la Oficialitat de la remonta de Conanglell y d' una numerosa concurrencia de vigatans y forasters.

Lo monument reprodulit en l' adjunta lámina, es del estil greco-romá, y consta de dos cossos, superior é inferior. Lo primer, junt ab la estátua que 'l surmonta, es de marbre blanch y conté las següents inscripcions.

En la primera cara:

D. C. M.
Quæsivit verba utilia, et conscripsit sermones dictissimos ac veritate plenos.
(Eccl. c. 12. vers. 10).
El Doctor D. Jaime Balmes
Nació en Vich á 28 de agosto de 1810;
y despues de haber permanecido en Barcelona y Madrid,
y visitado varias capitales de Europa,
restituido á su pais nativo, murió en 9 de julio
de 1848.
En Vich y en Cervera hizo sus estudios de humanidades,
filosofía y teología, cuya borla recibió gratis
en premio de su mérito.
Promovido al sacerdocio,
en cuyo ministerio fué siempre ejemplar,
enseñó con fruto matemáticas en su patria.
En los últimos diez años de su vida escribió:
«Consideraciones sobre la situacion de España,»
otras «Sobre los bienes del clero.»
«El Protestantismo comparado con el Catolicismo,
en su influjo civilizador.»
«La filosofía fundamental.»
«La elemental,» «El Criterio.» «Pio IX,»
varias poesías y otros opúsculos de menor importancia.
Escribió tambien en «La Civilizacion»
y redactó «La Sociedad»
y «El Pensamiento de la Nacion,»
perteneció á la Real Academia Española,
y á la de Buenas Letras de Barcelona.
Fué justamente admirado como insigne literato,
profundo filósofo y eminente publicista,
y alcanzó por sus escritos,
traducidos en varias lenguas,
celebridad europea.
R. I. P.

En altre cara:

D. O. M.
Celebrabit ejus exequias universus juda.
(Paralip. cap. 32, vers. 33).
La patria de Balmes,
por la voz de su alcalde y Ayuntamiento,
acordes con el ilustrísimo diocesano,
emprendió en el año 1848,
levantar este monumento
á la gloria de su ilustre hijo, cuyas cenizas guarda.
España entera acudió á este llamamiento;
justo homenaje con que la actual generacion
trasmite á las venideras
la grata memoria del sabio y del escritor.
Este panteon, ideado y construido
por el escultor de cámara
Don José Bover, de Barcelona,
á quién en concurso de artistas, confió su ejecucion
la muy ilustre Junta
encargada de llevar á cabo tan memorable obra,
fué planteado con el auxilio de la munificencia
de S. M. la Reina Doña Isabel II
en el año de gracia
MDCCCLIII.

En altre cara:

D. O. M.
Al Doctor D. Jaime Balmes, Presbítero.
Consumatis in brevi explevit tempora multa.
(Sapient, cap. IV, vers. 13)

En l' altre cara, hi ha un angel que dú un vas lacrymatori.

Lo cos inferior ó sia lo posteriorment afegit, es de marbre negre, ab las inscripcions que á continuació se expresan:

En la primera cara la següent:

Para engrandecer la memoria del insigne vicense,
el inmortal Doctor D. Jaime Balmes, Presbítero,
gloria de su patria, de España y de su siglo,
con acuerdo del venerable Prelado,
y del ilustrísimo Cabildo eclesiástico,
fué autorizada por Real órden de 8 de junio de 1864,
la traslacion de sus restos,
desde el cementerio rural,
de donde fueron exhumados en 23 de setiembre
siguiente,
y conducidos el 25 con solemne pompa
á esta Santa Iglesia.

En l' altre cara:

La restauracion de este monumento
fué subvencionada por el Estado,
completada por el municipio
y por la generosidad de algunos prelados de España.
Colocóse la primera piedra en 23 de setiembre
de 1864.
Y fué terminada felizmente la obra en 25 de abril
de 1865,
proyectándola y dirigiéndola gratuitamente
el arquitecto
D. Juan Cortés y de Ribera,
siendo maestro constructor D. Luciano Mas
y marmolistas D. Magin y D. José Callir.

En la tercera cara:

De terra surrecturus sum. (Job. cap. XIX, vers. 25).
El dia 4 de julio de 1865
Siendo representada S. M. la Reina de las Españas
D.ª Isabel II Q. D. G.
Por un comisario de su Real nombramiento
con asistencia de la Exma. Diputacion de la Provincia,
del Ilmo. Cabildo de esta Sta. Iglesia
y de los municipios de Barcelona, Gerona y de esta ciudad y su partido,
de las comisiones de varias corporaciones literarias,
Párrocos de esta diócesis
y de gran número de vecinos y forasteros
implorada la divina misericordia
fueron colocados en la cripta de este monumento los restos del
Grande Balmes.
R. I. P. A.

Y en la quarta cara, sols hi ha una senzilla creu.

Veus aquí lo monument erigit en memoria del gran Balmes, que ha estat, es y será, la gloria de Vich, l' orgull de Catalunya, 'l' honor d' Espanya y l' admiració de tot lo món.

Per acort de la Comissió de Publicació.

JAUME BALAGUER Y MERINO.

GUIA.

V. 'ls números 1 y 9 d' aquesta publicació.

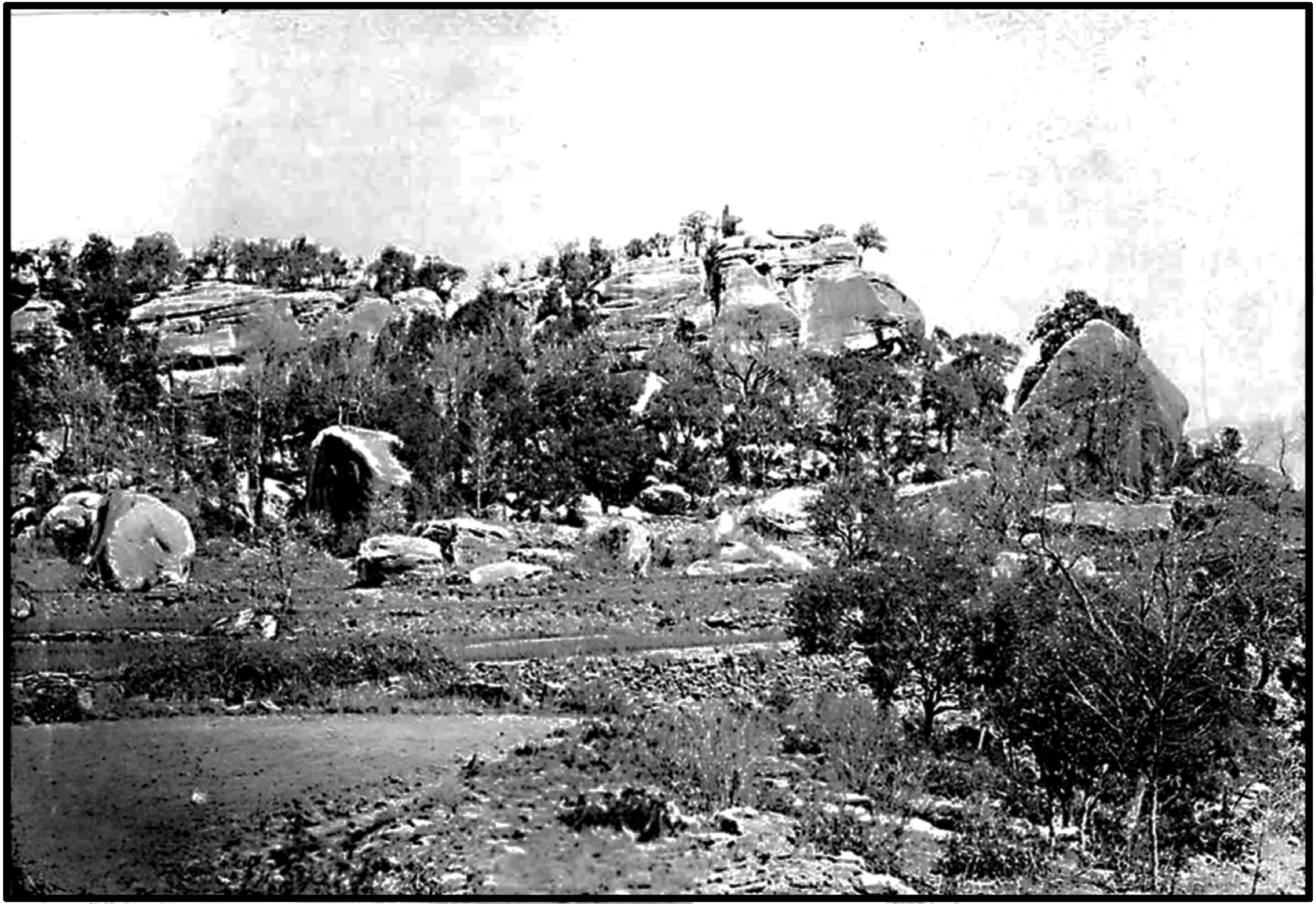

PLANA DE VIC - PAISATJE DE SAVASSONA 1878.

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

PAISATJE DE SAVASSONA.

> Afraus, conques, montanyes, onades escumoses,
> ¡Oh rius que ab vostra fressa mon cor afalagau,
> desde assí dalt jo sento les veus misterioses
> ab que conteu les gestes del poble que alletau!
>
> J. Collell.

L' excursionista que recorra la plana de Vich y montanyas de sos voltants, cercant monuments qu' admirar y paisatjes ahont embadalirse, pot veure complerts sos desitjos, majorment si essent artista de cor, es ensemps aymador de las cosas de la terra.

Si vol paisatjes fragosos té 'l Montseny que 'l brinda ab sos boscos y fondaladas plenas de frescura y verdor y las accidentadas Guillerías, y 'ls entorns de Sant Pere de Casserras li mostran una naturalesa salvatje y espadada, ahont las rocas apilotadas unas damunt de las altres, semblan talment commogudas per alguna acció volcánica. Si recorra 'ls poblets de las voreras del Ter, veurá com la activitat catalana ha fet naixer del mitj de las salzeredas fábricas de tota mena y si amant de las cosas de l' antigó s' asseu á l' ombra de bizantinas hermitas y al portal d' aquellas masías que de lluny semblan fortalesas, son esperit reviurá enllassant los recorts del mon passat ab los del present.

Un dels punts de sortida mes apropósit pera visitar lo paisatje qu' es assumpto de la present lámina, es sens dubte lo poblet de Sant Pere de Roda. Col·locat á la vorera esquerra del Ter, quals ayguas donan moviment á varios establiments industrials, s' uneix ab la vorera dreta per un grandiós y atrevit pont de pedra.

L' erudit anticuari D. Jaume Ripoll publicá en 1833 una monografía, contenint varios documents inédits, existents en l' arxiu episcopal de Vich, que poden servir pera il·lustrar la historia de la molt antigua ciutat, avuy poble de Roda. Corresponen dits documents als anys 936 fins al 1064, y son varias donacions fetas á l' esglesia de Roda. A principis del segle IX lo goth Aizon, ó Aizo segons Pujades, sortí traidorament de la cort de Ludovico Pío, pels anys 826, baixá dels Pirineus y aliantse ab los moros s' apoderá ab engany de Vich y destruí complertament sa vehina ciutat de Roda. La tradició y tots los documents de l' etat mitjana, donan sempre á Roda lo títol de ciutat y al riu Ter l' anomenan *Tezer*, com consta de varios documents, segons lo esmentat Dr. Ripoll (1). Avuy aqueix poble solzament es famós per esser la patria d' En Bach, un dels últims defensors dels furs de la terra contra Felip V. Son casal s' ovira encara no molt lluny de la població.

Al sortir de Roda, en un' hora y mitja sempre pujant s' arriba al terme de Savassona. Res mes poétich y bell que caminar per la vorera del Ter plena d' arbredas de tota mena que 'l vent fá bellugar, confonentse lo vert platejat dels salzers ab lo mes obscur dels roures y alzinas, que no lluny del riu extenen també son brancatje. Pel camí y sobre tot al esser aprop del Castell, se desplegan á dreta y esquerra imposants paisatjes: ja 's veu lo Montseny ab sa triple cresta, dominant totas las encontradas vehinas; cap al Nort s' aixecan las montanyas de Nuria y las massas colossals dels Pirineus y quant l' excursionista ha arribat ja al terme de son camí, la admiració qu' experimenta es gran, al veure á la dreta del Castell los col·losals y cantelluts penyals tals com se representan en la present estampa. De lluny talment ne semblan una muralla feta pels titans, mitj enderrocada y malmesa pel decurs dels temps ó pel furor dels combats.

(1) Monografías del Dr. Ripoll. Imprenta de Ignasi Valls—Vich—Agost 1833.

Si preguntas, oh lector, lo nom de la bizantina hermita que corona aquell grandiós rocam, te dirán qu' es la hermita de Sant Feliu de Savassona, que col·locada á 730 metres damunt lo nivell del mar, sembla vigilar lo Castell ensemps que tots los indrets dels voltans. Si tens delit y entussiasme pera pujar los 30 metres de rocas, veurás penyals que 't semblará que van á caure damunt teu y aixafarte com granet de sorra; no tingas por, vés endavant, que mentres anirás pujant, la flayra de la salvia, del romaní y de la sajulida animará ton cor, donante coratje pera arribar al cim.

Ja som á dalt de tot: passeja la vista per tot arreu: contempla aqueixa plana de Vich, tant plena de recorts pera tot bon catalá, y recolzat á l' ombra de la venerable hermita, transpórtat als temps de la reconquesta y 't semblará encara veure devallar dels Pirineus, que tens á la vista, los estols dels cristians que lliuraren á Catalunya de cap á cap.

Mes ja ha arribat l' hora en que per mes que 'ns raque hem de deixar aqueix lloch y distraurens de nostras meditacions. Si no 't manca 'l temps pera la tornada, t' aconsellem que passes per lo poblet vehí de Santa María de Folgarolas. Veurás allí en la esglesia parroquial una magnífica portalada bizantina y al costat de la meteixa y en la part exterior, dos hermosos y característichs sepulcres.

Lo naturalista, l' artista y l' arqueólech, trobarán en aqueixa encontrada passatemps pera llurs aficions. Lo catalá de debó, un motiu mes pera admirar sa patria. ¡Mostremla, donchs, pera que passe, com diu lo poeta: *als propis, als estranys, á la posteritat!*

Per acort de la Comissió de Publicació,

Joaquim Guasch.

GUIA.

Barcelona á Vich y Roda: V. lo núm. 9 d' aquesta publicació.—**Roda á Savassona:** 1 1/2 h. á peu ó en cavallería; provisions en lo Castell, ahont se pot fer un bon repás. Pot tornarse per Sta. M.ª de Folgarolas, 1 hora, terreno accidentat, á Roda ó seguir tot dret fins á Vich.

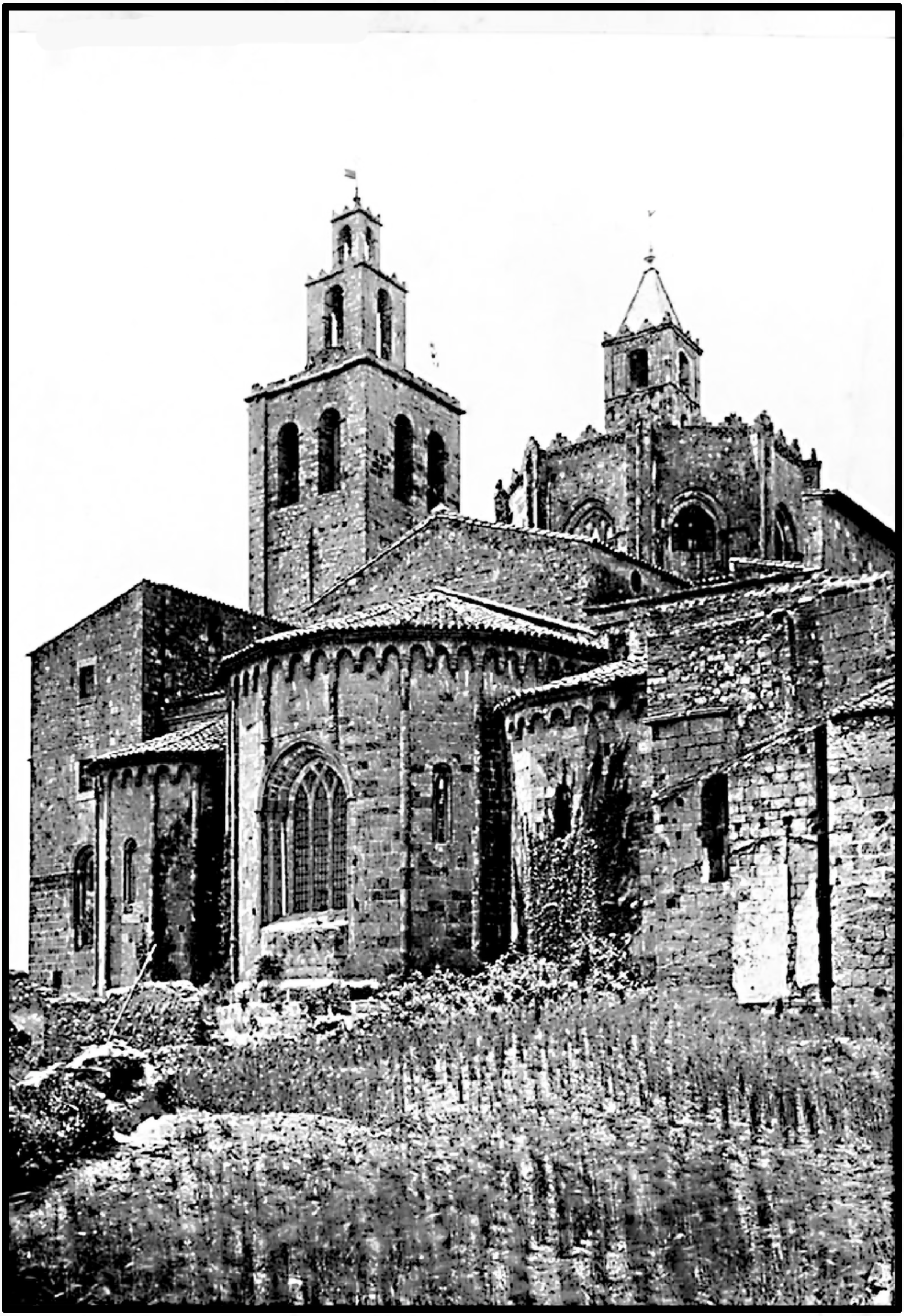

MONASTIR DE SANT CUGAT DEL VALLES. ABSIS DE L'ESGLESIA 1878

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

MONASTIR DE SANT CUGAT DEL VALLÉS.

IGLESIA.

Lo cop de vista mes pintoresch pera 'l qui visita aquest monastir, es sens dubte lo monumental conjunt que ofereix la part posterior de sa iglesia. Fidel trassumpto d' aquells temps en que 'ls prelats vestian alternativament l' hábit religiós y 'l trajo guerrer, deixant ab freqüencia d' abrassar la creu pera empunyar l' espasa quant aquella era insuficient pera senyalar un limit á las ambicions dels senyors feudals ó á las invasions dels sectaris de la mitja lluna; se veu en ell en primer terme lo apacible misticisme que revela la macissa fábrica dels tres ábsides ab sas estretas finestras románicas, gelosas de que la llum penetre per ellas, amigas de la obscuritat que regna á dins del santuari y que inspira tranquila meditació; contrastant singularment ab lo bélich aspecte de que fan gala lo cimbori y lo campanar coronats de marlets, mes alt aquest que aquell y que, robust y colrat, s' aixeca ab la arrogancia y serenitat del vell centinella que protegeix oportunament ab sos tochs d' alarma lo casal confiat á sa vigilancia.

Constituheixen la iglesia, derivació de la basílica llatina, los tres ábsides, major lo central; una nau transversal que 'ls separa del creuher, lo creuher ó *transeptum*, la sagristía y *cuatre* naus, confrontant la mes alta ab l' ábside major y essent una de las restants obstruida per las capellas laterals y compresa entre 'l campanar y la fatxada principal.

Los tres ábsides, lo crehuer y 'l campanar, situat en l' extrem Sur d' aquest, perteneixen al segle XI; essent las mes antiguas d' aquestas construccions, lo campanar y l' ábside que hi ha á ma dreta del major, com ho denota sa part exterior mes sencilla que la dels altres dos ábsides.

L' iglesia fou, donchs, comensada per lo lateral de que parlem, seguint en aquell indret la construcció per la inmediata volta d' aresta de la nau transversal qu' hem mencionat quals nervis son dos gruixuts baquetons que s' encreuhan sens formar ó figurar la clau de la volta. Aquest detall abona lo que dihém, per quan las dos voltas restants de la mateixa nau son reforsadas ab nervis mes motllurats, acusant ja en cada intersecció d' ells la clau, encara que de mòlt reduhit diámetro.

Sobre 'ls quatre archs torals del creuher s' assenta l' octogonal cimbori que, per las ojivas lleugerament apuntadas de sas finestras, per las arcaturas entrellassadas que 'l coronan exteriorment y 'ls senzills contraforts, que 'l reforsan, indica bè 'l período arquitectónich de transició en que fou construhit (segle XII); atenent á que en sa part interna conserva encara del románich alguns importants detalls, com son principalment las columnas ab sos capitells y bases qu' aguantan los nervis de sa volta y 'ls modillons que las sostenen. Perteneix també á aquest período la finestra en ojiva del ábside major.

La cara del cimbori paralela y mes inmediata al campanar conserva l' arranch d' un arbotant que 'ls unia y contrarestava lo desplom ó desequilibri que probablement se manifestá durant la construcció del primer; y romput l' arbotant per algun accident mes intencionat que natural, pogué aquesta ruptura produhir las esquerdas que 's notan en lo interior del cimbori, especialment en sos punts mes inmediats al campanar; lo moviment dels archs torals y un acentuat desplom dels pilars que 'ls aguantan, en la direcció de la forsa que era contrarestada per l' arbotant.

Las voltas de las naus, es á dir, desde 'l creuher á la paret de la fatxada principal, son de la segona mitat ó de últims del segle XII, com ho indican sos nervis, consistents en tres baquetons reunits paralelament de modo que 'l central sobresurt als dos restants, y las arxivoltas senzillas ó de secció rectangular. L' ojiva que aquestas forman es peraltada.

Las voltas de las capellas que obstruheixen una de las naus laterals, mes modernas y mes baixas que las de la mateixa nau, donan lloch á un espay, ó podriam dirne sostre-mort que 's veu desd' un replá de la escala del campanar y que reb claror per los antichs finestrals inmediats (segle XIV), mutilats en part per la inútil y mal aplicada construcció dels moderns que 'ls sustituheixen pera donar llum á aquellas capellas. Reduhits com son aquestos, sembla que 's dongan vergonya de malgastarla pera posar en evidencia las ridículas produccions del barroquisme que per allí campejan, mes dignes certament—perdónese'ns la comparació—de figurar en una pagoda qu' en la casa de Deu.

Lo gran rosetó de la fatxada está obert frente la nau major y perteneix al período en que 's desarrollá la arquitectura nomenada *gótica radial* (segle XIV). La llum la atravessa buscant adelerada lo lloch del sant Tabernacle, las arxivoltas de las naus li donan pas com altres tants archs triumfals y tenyida per los vidres qu' ha traspassat, ara ab color blavench s' atura sobre una llosa sepulcral com signe de celeste predestinació, ara ab tinta rosada recorda 'l color púdich del semblant d' una Verge; ja ab tó vert simbolisa l' esperansa acullintse en lo sagrat de la casa de Dèu, ó bé ab las variants del vermelló y del ópal, aviva en l' ánima mística idea d' una auba de pau y benaventuransa; y voltant furtiva entre 'ls pilars, besant d' aquí y d' allá las ojivas y nervaduras que semblan altres tants brassos petrificats en l' éxtasis de l' abrassada que li donan se

va apagant, apagant, quant, al arrivar sota 'ls brassos del creuher, confosa y desvanescuda, sembla no atrevirse á penetrar en lo santuari temerosa de profanar l' insondable misteri de la Trinitat d' un Deu simbolisat tal vegada per la casi foscor que regna sota las voltas seculars dels tres ábsides.

La porta de entrada sota 'l rosetó, perteneix al anomenat gótich primari (segle XIII).

En lo tros de paret que media entre aquesta porta y 'l bautisteri, hi ha arrimat un altar qual frontal fou construit en la primera mitat del segle XI, manifestant per sas esculturas ben impresa en ell l' influencia de l' escola bisantina. Una d' ellas, posada al centro, representa una Verge assentada tenint son Fill á la falda, rodejada d' una aureola proximament oval ó siga en forma de *gra d' ordi* tancat en un enquadrament en quals espays angulars hi ha las alegorías dels quatre evangelistas.

Segurament fou aquest lo frontal pera qual construcció lo compte Armengol d' Urgell apellidat lo *Cordobés*, en son testament fet en l' any 1010, legá á aquest monastir *trenta unsas d' or*. Lo retaule que l' acompanya (segle XIV), es notabilissim, no extenentnos en mes noticias per no ser fatigosos, y per acabar manifestant respecte d' ell qu' es mòlt de doldre lo que no celebrantshi may las augustas ceremonias del culto cristiá, se vegin privats de tributarli 'l seu en algun dels principals museos tots los amants de las bellas arts.

Per acort de la Comissió de Publicació,
JASCINTO TORRES Y REYATÓ.

GUÍA.

V. lo núm 8 d' aquesta publicació.

VILADECANS - TORRE DEL BARO 1878

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

VILADECANS.

LA TORRE DEL BARÓ.

Lo plá del Llobregat, que s' extén desde la vessant del Montjuich fins á las costas de Garraf, ha sigut, desde alguns segles ençá y potser més abans qu' ara, punt d' esbarjo de las ricas familias barcelonínas, especialment de la noblesa, que hi feren alsar, en mitj de las frescals hortas y arbredas atapahidas, grans casas de camp, algunas de las quals encara restan en peu ab tota sa grandiositat.

Ja en l' antigor goda se parla d' un palau de divertiment dels reys, bastit á la vora del Llobregat, palau que degué existir encara més tart, fins als temps dels Comtes de Barcelona. Desde l' invasió del alarbs y durant tota l' etat mitjana y molta part de la moderna, fou perillosa l' estada prop de la costa d' aquest plá, en especial en lo tros de l' altra banda del riu, per las continuas irrupcions de corsaris, lo que motivá que casi tots los casals més propers al mar, fossen amurallats y fortificats, arribant los meteixos pobles, com Castelldefels, á ésser un conjunt de masías agrupadas al peu de varias torres aptes pera la defensa de un atach sobtat.

La casa Viala *ó torre del Baró,* qual fatxada de llevant representa la lámina adjunta, ve á ser un veritable tipo d' un d' aqueixos grans casals semi-masía, semi-castell; ja que si té totas las dependencias á posta pera 'l conreu de las terras, té també todas las pessas de la armadura de pedra pera defensarse dels enemichs y dels malfactors. Está situada al entrant del poble de Viladecans, al entorn del qual se veuhen també algunas altres *torres* que treuhen sa enmarletada testa per dessobre dels fruyterars.

Son veritable distintiu es una elegant senzillesa realsada ara per lo simpátich tó del torrat de la pedra de que está construida la fatxada. Té aquesta en sa part inferior una porta quadrada (tal volta antiguament ab pont llevadís) trencada en sos dos ángulS superiors per duas ménsulas, y á sos costats duas finestras. En lo primer pis se 'n obran tres, de arch rebaixat, la del mitj adornada per menuts lóbuls, y las duas dels costats per un sol lóbul. En lo tercer pis hi ha, al mitj, un ben conservat pedrer sostingut per tres cartelas y ab duas petitas finestras á un costat y altre, vejentsen altre duas en los cossos laterals. Aqueixos, per estar á la meteixa línea de la fatxada y casi confonentse ab ella, solzament s' acusan en la part superior per pujar son coronament de marlets prismátichs, termenats en petitas pirámides, més alt que 'l del cos central que 'ls té amples y termenats en duas vessants, presentant també cada hu d' ells la sagetía que falta en los primers. Encar que algunas de las finestras qu' hem citat están tapiadas, se distingeixen perfectament per sos montants, y las hem senyalat pera donar aproximadament idea de l' integritat de la fábrica. En ella s' ha de notar altre particularitat, y es la de unas petitas oberturas que 's veuhen dessota de cada una de las finestras del primer y segon pis, y que per llur disposició, en especial per la de las que hi ha al costat del pedrer, sembla servirian pera tirar contra 'ls que volguessen assaltar lo casal.

Del interior res ne podem dir ja que las construccions relativament modernas han substituit á las antiguas, concretantse per lo tant l' interés artístich d' aquest monument á la fatxada, qual severitat de líneas está com hem dit realsada per lo tó de la pedra que li dona una visualitat verament artística.

Respecte l' historia d' aquest edifici, pocas novas ne podem donar (1): consta sa existencia de lo segle XII junt ab la de la *Vila-de-cans*, segons llegim en Feliu, per haver sigut empenyats una y altre per lo Comte Ramon Berenguer IV al bisbe de Barcelona Guillem de Tarroja per la suma de cinquanta lliuras de plata obrada que li enmatllevá durant lo siti de Tortosa en 1148 al que assistia lo indicat bisbe. Se veu, donchs, que 'ls tals castell y vila pertanyian á la casa soberana de Catalunya, lo que 'ns dona á compendre que no devia ser poca la importancia d' una y altre, en especial la del castell pera la defensa de la plana, quan aquella se l' havia reservat malgrat lo difícil de sa custodia.

En lo segle XIII y en l' época del regnat del rey en Jaume figura un Guillem de Viladecans, segurament senyor de la vila y castell.

L' edifici actual, á nostre parer, de mitjans del segle XV, degué ocupar lo lloch del altre més antich que tindría més carácter de fortalesa, y venir á ser un de tants exemples d' aquella especie d' expansió que en la indicada centuria se comensá á manifestar en la vida de la noblesa. A ella se degué molt particularment lo foment del conreu dels terrenos incults y abandonats, y tal volta d' aqueix temps es la millora del de la plana que s' exten al peu de Viladecans, y la construcció, á una y altre banda del Llobregat, de las sumptuosas torres qu' encara avuy admirem. Magnífica es la pintura que d' aquesta campinya, cantada ab eloqüents veus per los poetas catalans, ne fan los forasters, fins los que vingueren á nostra patria en só de guerra en los calamitosos temps del segle XVII. Fabro, l' autor de los *Hechos del Serenísimo Señor Don Juan de Austria en el Principado de Cataluña*, al parlar de la entrada del exércit castellá que venía á sitiar á Barcelona en 1651 y que 's trobava precisament en Castelldefels y Viladecans, diu, (pág. 37 part 1.ª) «Hallávase esta tierra, hasta entónces intacta de la libertad militar, hermoseada de innumerables casas de Campo (llámanlas Torres en lo que de España coge la corona de Aragon) cerca de tres leguas en contorno de Barcelona, y toda tan cultivada y fértil, que la vista y el gusto juntos, no bastan á encarecer la excelencia de sus prerogativas.» Teatro fou aquesta encontrada de varis notables successos en la guerra, qu' historía l' autor citat, salvantse, sens dubte per sa bona construcció, l' edifici de que parlem de la funesta sort que en aquell temps á altres pertocá.

Conservat per fortuna fins avuy aquest resto de las cons-

(1 Habent gestionat lo recull de datos históríchs prop de D. Enrich de Viala, avuy propietari del interessant casal, aquest senyor no pogué proporcionarne cap, no obstant son natural interes y sa distingida ilustració.

truccions dels últims temps de l' etat mitjana, ha tingut la sort de veure assegurada sa existencia per la ilustració y bon gust de la noble familia de Viala, que la posseheix y que s' esmera no solzament en preservarlo de tot dany, sinó en anarlo acertadament restaurant.

Lo poble de Viladecans, malgrat y estar en un extrem de la plana entre lo Llobregat y las costas de Garraf y fins fá poch sense casi cap comunicació, ha progressat notablement essent avuy població d' unas mil ánimas, de vida acomodada, gracias á sos bons conreus de oli, vi, llegums, fruytas, etc. Fins al any 1746 estigué subordinat al poble de San Climent de Llobregat, y es avuy municipi independent.

La vida d' aquesta encontrada, vá á rebre prompte nou y meresent impuls: lo carril en construcció de Valls á Vilanova y Barcelona deu travessarla, portanthi, embolcallada en la boyra del vapor, la vida de la civilisació.

Per acort de la Comissió de Publicació,

A. Aulèstia y Pijoan.

GUIA.

V. lo n.º 22 d' aquesta publicació.

Restaurado por S.Merchán
graficsants@gmail.com

MONESTIR DE SANT CUGAT DEL VALLES- CLAUSTRE 1878

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

MONASTIR DE SANT CUGAT DEL VALLÉS.

CLAUSTRE.

Pochs son los problemas completament resolts en arquitectura, y si algun entre aquestos pot contarse, es sens dubte lo dels claustres dels monastirs románichs. Rodejats de macissas parets que 'ls aislan, no ja del mon exterior, sino fins del mateix edifici en que están enclavats, la llum penetra únicament pel quadrat de son pati que s' obra horisontalment com ampla finestra dirigida envers lo cel y que no pot rebre altre claror que la que de lo alt directament dimana. Lo brugit del mon s' estrella contra la forta muralla que 'ls enclou, y si per cas hi penetra es elevant sas vibracions en l' ayre passantlas per sobre la reclosa galería y deixantlas caure com reflectadas y amansidas per las serenas regions superiors.

Sota lo baix sostre de sas galerías se respiran las sanitosas alenadas del ayre lliure, aromatisat per las flors y quebrantat en sos ímpetus per la baixa y doble arquació; lo sol hi dibuixa amplas faixas de sos vivificadors raitxs de dolsa penumbra y en una ó altre, segons l' inclinació del esperit, l' home pensador debía trobarhi sempre un medi apropósit, ple de suau y serena calma, pera esmortehir sas passions y sos dolors, ó animar sos defalliments convidantlo á consoladora meditació.

Indubtablement cap dels claustres que habem visitat nos ha causat tant aquest efecte, com lo de que avuy debem ocuparnos.

Lo claustre del monastir de Sant Cugat del Vallés, pertany á aquella valenta brotada de nostra arquitectura que bé 's pot dir la posá á primera fila entre la de totas sas vehinas. La mateixa Sajonia que tantas joyas análogas guarda, s' enorgulliría d' aquella. La escultura de nostre monument no cedeix en res y potser se confon ab la de aquella escola provençal del segle XII, de que tant se glorian los francesos, y qual desaparició y destrucció en temps de la guerra dels albigesos, potser nos daría dret á reclamarla, quan ménos com á germana de la nostra sino com á propia, ja que la tradició románica continúa encara després de tal manera entre nosaltres, que, en plena arquitectura ogival, en los segles XIV y XV, los claustres de nostres convents y colegiatas no abandonan las disposicions típicas románicas y conservan encara los grans capitells de robust abach y la escultura *estilisada* d' aspres y decidits contorns y arestas, que tant plau encara á nostres artistas.

Lo claustre se troba adossat y ab galerías paralelas al temple del propi monastir, y com l' eje d' aquest está dirigit de ponent á llevant proximament, resulta que podem considerar las quatre galerías del claustre orientadas respectivament als quatre punts cardinals. L' espay ó cel-obert central junt ab las parets dels archs, presentan aproximadament una planta quadrada qu' excedeix de trenta metros de costat. La galería que 'l volta fá quatre metros, escassos en alguna de las seccions.

Cada un dels costats está format, com los dels claustres de Ripoll, per quinse archs sostinguts per columnas acobladas ab un abach comú; á cada tirada de cinch archs correspon un matxó contrafort, que junt ab los dels ánguls donan estabilitat á la galería baixa. Avuy aquesta está coberta ab una volta de pedra aparellada y de punt rodó, que á pesar del gruix de la paret y dels contraforts que l' estampeixen ha desplombat aquella, que ha degut ser atirantada, obrintse la volta de las galerías, y principalment la del costat Nort, de cap á cap. L' establiment de la volta dona lloch al excessiu pany de paret que separa la galería baixa de la alta, que está construida en las bordas formas del renaixement. Antigament lo claustre debía acabar en la cornisa d' hornacinas que corra al entorn del pati per sobre la galería baixa. Mes se 'ns ocorra un dubte relatiu á aquest punt y es que la cornisa es sobradament baixa pera que una coberta, passant per sobre la volta, pogués anar á entregarse sobre aquella. ¿Es que la volta estava trasdossada de pedra, ó que tal volta no existía y que 'l claustre ha estat reconstruit en la forma actual ab antichs elements? Alguna vegada fins habem arribat á dubtarho, á pesar de lo ben seguit que está l' aparell de tot lo claustre y á causa del indici citat y algun altre que ja apuntarem.

Un altre dubte se 'ns ocorra relativament á la fetxa de la construcció. No podem creure, com s' assegura, que la galería baixa pertanye als primers anys del segle XI. La disposició general, la proporció y dibuix dels capitells, l' estil de la primorosa escultura, las sábias composicions ornamentals ab son bestiari simbólich, ab sos fullatjes y trenadas cintas perlejadas, los dobles abachs ab l' inferior dentillonat; lo ardit del treball, furgant per sota dels elements ornamentals esculpits, deixantlos com qui diu montats al ayre, y més que res, los trajos de la época representats en algun dels historiats capitells, nos obliga casi á assegurar que sia un altre 'l claustre á que tals documents se refereixen y que aquest es del segle XII ben avansat.

Lo claustre enclou un verdader tresor en sos capitells que mereixen lo més detingut estudi, ja per sa general bellesa, ja per la genealogía de sas formas, ja per lo simbolisme de son bestiari, ó ja per las escenas que representan. Baix una mateixa massa aquestos capitells afectan tantas varietats com unitats hi ha en son número; no obstant, se poden referir als següents tipos: capitells purament ornamentals de forma derivada de la corintia-romana; capitells ornamentals de forma análoga al *escafoide;*

uns ab fullatje y entrellassats tronchs, altres ab aquestos elements combinats ab figuras d' home y d' animals fantástichs ó reals; y, finalment, los capitells representan assumptos bíblichs, ab los quals están combinadas formas arquitectónicas, molt semblants en tots. Aquestas menas de capitells están colocats sens cap orde, com veurem en sa breu descripció, que habem pres del natural, pero la concentració dels d' un mateix tipo, per exemple, molts dels bíblichs, en una mateixa galería ó costat, fá creure que, si may han estat ordenats en sa colocació en lo monument, quan ménos varen ésser fets ab aquesta idea.

L' heliografía qu' acompanya pot donar idea dels tipos indicats, pero es menester contemplarlos sobre 'l natural pera convencers del grau d' avens en la composició, en lo dibuix y en la escultura á que habían arribat los autors del claustre de Sant Cugat.

Los capitells ornamentals, son indubtablement los millor compostos. En los de forma romanisada las fullas d' acant se troban treballadas ab molt més gust que las de la mateixa época romana en nostre país. Los de forma abizantinada, son molt originals é indican una má resolta y magistralment acostumada á la ornamentació. Avuy mateix lo millor arquitecte podría posar sa firma ab orgull al peu de moltas d' aquestas composicions. Per lo general los elements de la flora ornamental, son las fullas de cinch puntas esquinsadas, ab nirvis y tronchs perlejats, formant llasserías y las fullas cordiformes ab dits transversals, tenint també tronchs entrellassats dels quals penjan rahims ó fruyts. Citarem com á molt notables per sa bellesa entre aquestos capitells ornamentals, los 5.t interior de la galería nort; 4.t interior y 16.é exterior de la galería de ponent; y 1.r, 4.t, 5.t, 10.m exteriors, 12.m interior, 13.r y 14.t exteriors de la galería mitjdía. En aquestas indicacions y en las que seguirán, contem caminant per las galerías y donant l' esquerra al cel-obert.

La fauna real y la fantástica están representadas en los capitells del monastir per los següents animals que 's distingeixen perfectament; la 1.a, pe 'l lleó, lo caball, lo gos, lo bou, 'l senglá, 'l moltó, l' ovella, la llebra, la serp, lo gall, alguna au de rapinya y peixos; y la fantástica está representada per l' ybex, l' ichneumon, lo griu ó grifo, 'l drach, la sirena, 'l centaure y l' arpía.

Lo lleó está representat de distintas maneras, sol, marxant sobre 'l collarí del capitell, ab un griu que fa presa sobre sas ancas, lluytant ab guerrers, vensut per Samsó, que está en actitut d' obrirlo per la gola, devorant una ovella, y finalment parat devant d' un profeta ó apóstol en actitut de platicar.

Los demes animals de la fauna real escassejan més, y ó bé están combinats ab la ornamentació, ó forman part de escenas bíblicas, de cassa, guerra ó pastorils, y alguna vegada están en actitut d' escometrers. Axís se veu una lluyta de galls y dos moltons topant.

Los animals fantástich-simbólichs, están molt més repetits, principalment l' ybex, l' ichneumon y 'l griu.

L' ybex, au semblant á las gallináceas y sancudas, pero ab cap més robust que aquellas, se troba marxant sobre 'l collarí dels capitells, formant grupos entortolligats, picant sobre rahims, fullas ó fruyts y mossegantse ab sos iguals.

Los ichneumons, aus cinocéfalas ab cua de serp, se veuhen combinadas ab fullatje, lluytant entre sí ó ab homes, y montadas per homes y lluytant també.

Lo griu ó grifo, ab cos y garras de lleó, alas y cap d' áliga ab aurellas, está formant grupos, fent presa sobre un lleó ó combatent ab homes.

Lo drach, ab cap, pit y garras d' animal carnicer, alas y cúa de serp, se troba lluytant ab un guerrer armat d' una clava (representació probable de la llegenda del drach).

La sirena está representada abrassantne un' altra més petita. Escena molt semblant á las que analisa Cahier en sa obra d' arqueología.

Las arpías, ab cap de dona, cos y alas d' au y cúa de serp, forman un grupo en un sol capitell de la galería ó claustre de llevant.

Y per últim, lo centauro está figurat ab son arch y cassant, (8.é capitell exterior de la galería sud).

La figura humana está combinada moltas vegadas ab l' ornamentació y formant escena ab aquesta. Entre 'ls capitells d' aquesta mena, se troban, en lo claustre nort, lo 15.é interior que representa una cassa del senglá, 'l 16.é exterior d' una escena semblant y 'l 16.é interior ab dos guerrers lluytant ab clavas.

En lo claustre de ponent representan: lo 4.t interior, una bella ornamentació quals plantas semblan conrear varias figuras; lo 6.é exterior, pastors ab gossos y portant ovellas al coll; los 6.é y 7.é exteriors, escenas de la brema; 'l 9.é interior, dos homes agafantse per los cabells y amenassantse ab dagas; lo 12.é dos homes abrassats y altres dos, un á cada costat, lo primer agenollat y 'l segon ab actitut d' arreglarse la mitxa; aquest grupo representa potser la tornada del fill pródich; los 18.é interior y exterior, molt trencats, representan lo primer una escena de guerra, ab un caballer frente á peons, y 'l segon una especie d' animal de llana, (lo cap está trencat), agenollat y portant un home, mentres un altre home, també agenollat, li presenta un vas ó bujola, (trencat també).

En lo claustre sur, se veuhen en lo capitell 10.é exterior, dos frares sentats devant d' atrils, llegint l' un y escribint l' altre; y en lo 12.é interior, dos homes montats sobre ichneumons que 's combaten. Un y altre tenen bella composició y fullatje.

Finalment, en lo claustre de llevant hi ha tres capitells del género que 'ns ocupa. Lo 1.r interior, ab dos guerrers que combaten cada un ab un griu; lo 5.t interior, que té guerrers combatent ab drachs; lo 10.é ab homes subjectant lo fullatje; lo 9.é que representa guerrers combatentse, y l' últim que té duas figuras agenolladas molt rompudas que sembla sostenían un vas cada una.

Los capitells historiats sense ornamentació, ascendeixen á una vintena y representan los següents assumptos.

1.r Frares portant llibres ó altres objectes *(11.é interior, nort)*, figurant potser personatjes ó sants de la orde, sent difícil distingirho perque, esceptuant lo Cristo en alguna escena, en totas las demes del claustre los personatjes sagrats no portan nimbo, pero solen estar com aquestos resguardats per un ninxo que té cada cara de capitell.

2.n Escena de tres figuras molt rompudas, una d' home dormint ó meditant, y un altre conversant ab una dona (la Verge santa potser), y mostrantli un objecte que está romput. L' assumpto deu estar relacionat ab la fundació del monastir, *(13.é interior, nort)*.

3.r Las quatre caras son assumptos distints. La santa Verge ab lo Cristo mort als brassos; una Cena de pocas figuras; una figura mitx ajeguda sobre un com pedrís ab totas las camas núas y las mans creuhadas; sobre d' ella se cerneixen dos ángels y se li abrahonan á las camas dos gossos ab las llenguas penjant, la part central está completament destrossada faltanthi 'l cap y pit de la figura y 'ls torsos y brassos dels ángels. ¿Deuría representar un naixement ó mort d' una persona sagrada? No 'ns atrevim á fixarho; per últim, en altre cara del capitell, se

veu á Deu pare sentat y tenint en sa falda un infantó (romput). ¿Tenen aquestas representacions un simbolisme relatiu á la institució de la Eucaristía? Deixem als arqueólechs lo cuidado d' averiguarho. *(2.ª interior, claustre de ponent).*

4.ᵗ Grupo de guerrers, un rey ó príncep té sota sos peus un home al qui fereix ab una llança. *(2.ª interior, claustre del mitxdía).*

5.ᵗ Molt mutilat. Un mort sobre un llit de parada, detrás d' aquest una figura d' home ab lo bras alsat, que sembla contenir un ángel volant; voltan lo llit homes ab trajo talar qu' insensan al mort. *(3.ʳ interior, claustre del mitxdía).*

6.ᵉ Cristo ab nimbo creuiforme y apóstols predicant. *(4.ᵗ interior, claustre del mitxdía).*

7.ᵉ Sant Joan lo precursor, en actitut de predicar; apóstol ab un home á cada costat en igual actitut; altre apóstol benehint á un home agenollat á sos peus; y finalment, un altre apóstol ab un llibre y espasa ó bastó (romput), potser representant á sant Pau, encara qu' en aquesta época tant com eran usats los símbols escassejavan los atributs. *(5.ᵗ interior, claustre del mitxdía).*

8.ᵉ L' ángel y l' áliga símbols dels evangelistas, sant Mateu y sant Joan; la santa Verge y un apóstol portant un calser (sant Joan), y finalment dos figuras d' homes sentats rebent de duas donas uns vasos. Probablement representan á Jesus y Llatser servits per Martra y María, en Bethania. *(8.ᵉ exterior, claustre del mitxdía).*

9.ᵉ Homes arrencant y carregant palmas y entrada á Jerusalem de Jesucrist seguit de sos deixebles. *(9.ᵉ interior, claustre del mitxdía).*

10.ᵉ Miracle dels pans y 'ls peixos expressat ab suma sensillesa. *(10.ᵉ interior, del mateix claustre).*

11.ᵉ Heródes donant á sos guerrers (ab trajos y cotas de malla de la época de la construcció), l' ordre de la degollació dels ignocents; un guerrer posant la má sobre un infant que porta en brassos una dona y amenassantlo ab una ample espasa, y en l' última cara la fugida á Egipte. *(11.ᵉ interior, del mateix claustre).*

12.ᵉ En una cara, un ángel anunciant als pastors la vinguda del Mesías y en las restants, grupos de bens y bous. *(14.ᵉ interior, del mateix claustre).*

13.ᵉ La santa Verge al peu d' un arbre (potser lo de Jessé ó 'l de la ciencia), homes agenollats á sos peus y grupos d' ángels.

14.ᵉ Construcció de l' arca de Noé; l' arca y lo colom ab la branca d' oliva y Noé cultivant la vinya. *(16.ᵉ interior, del mateix claustre).*

15.ᵉ L' Etern mostrant á Adan y Eva l' arbre de la ciencia; Adan y Eva temptats per la serpent; l' Etern, trayentlos del Paradís, té agafat per lo bras á Adan que á son cop arrastra á Eva. En la última cara, Eva vestida está filant y Adan ho mira apoyat en lo mánech d' una eyna. *(17.ᵉ interior, de igual claustre).*

16.ᵉ Apóstol ó profeta sostenint un llibre y en actitut de predicar, á cada costat té un lleó. Probablement representa á Daniel entre 'ls lleons. *(18.ᵉ interior, de igual claustre).*

17.ᵉ Jesus presentat al temple. *(2.ª interior, del claustre de llevant).*

18.ᵉ La anunciació á la santa Verge; naixement de Jesus y la adoració dels Reys Magos. *(3.ʳ interior, claustre de llevant).*

19.ᵉ Jesus rentant los peus als apóstols. *(4.ᵗ interior, de igual claustre).*

20.ᵉ Figuras de ropatje talar cap per avall, apoyadas de mans en lo collarí, aparentant sostenir ab los genolls los ángulos del abach del capitell, entremitx altres figuras tocant la butsina y uns altres instruments de percussió. *(8.ᵉ interior, del mateix claustre).*

Totas las figuras d' aquestos capitells estan talladas ab decisió, y son d' un modo de fer primitiu pero clarament compres, expressant sempre ab valentía lo que volen representar. Avuy están completament destrossats y lo que es pitjor, se van mutilant sos detalls ab perfidia. Ultimament, lo día 12 del present mes de janer de 1879, várem visitar lo claustre pera pendre los presents apuntes y trovárem romputs de nou los ángulos del capitell vuyté interior del claustre de llevant. La pedra de la part rompuda se presentava completament neta y ab l' aspror de grá y arestas propia de una fractura feta de pocas horas; y lo més grave es, que en tots los capitells, com en aquest, se veu que 'ls desperfectes no son casuals ó fets á má irada, sino que obeheixen á un desgraciat passatemps de ignorants y al descuyt dels que tenen á son cuidado tal joya.

La pedra de que están construits los capitells descrits, es una calissa de grá sumament fi y tant permanent al ayre libre, que avuy mateix las parts no rompudas violentament semblan sortir de las mans del escultor, coneixentshi encara las senyals de las finas eynas ab que foren esculpidas. Las columnas son de calissa nummulítica pulimentada.

Lo conjunt del claustre no té la elegant sumptuositat del de Ripoll y altres de nostre país, pero cap d' ells l' iguala en los detallats capitells.

La falta d' arxivoltas sobre 'ls archs exteriors, la sensillesa dels contraforts y de las hornacinas que forman la cornisa, fan que 'l restant de la composició resulti, mirat d' aprop, relativament pobre, encara que 's compren que 'ls capitells, posats materialment al alcans de la má, debían portar concentrat tot l' interés, tant més quan, pel simbolisme de molts d' ells, debian ésser ab freqüencia objecte de la atenció dels antichs moradors del monastir.

Un' altre disposició té 'l claustre que 'ns apar un poch irregular, y es la de la separació excessiva de las columnas acobladas, que fá qu' entre abdos capitells quedi un gran tros del abach comú que serveix com de dintell y que com á tal se presenta sobradament débil. No es lo acostumat en semblant arquitectura.

Valdría la pena de fer una extensa y complerta monografía d' aquest monument y la fariam ab gust, si la índole de la publicació á que 's destinan aquestas notas ho permetés.

Lo monastir de Sant Cugat, es un dels monuments de nostra encontrada que més se prestan á un utilíssim y agradable estudi.

Per acort de la Comissió de Publicació,
LLUIS DOMENECH Y MONTANER.

GUÍA.

V. lo núm. 8 d' aquesta publicació.

NOTA. Atenent á la índole especialment descriptiva de la precedent monografía, la Comissió de Publicació no ha dubtat en concedirli més espay de lo acostumat.

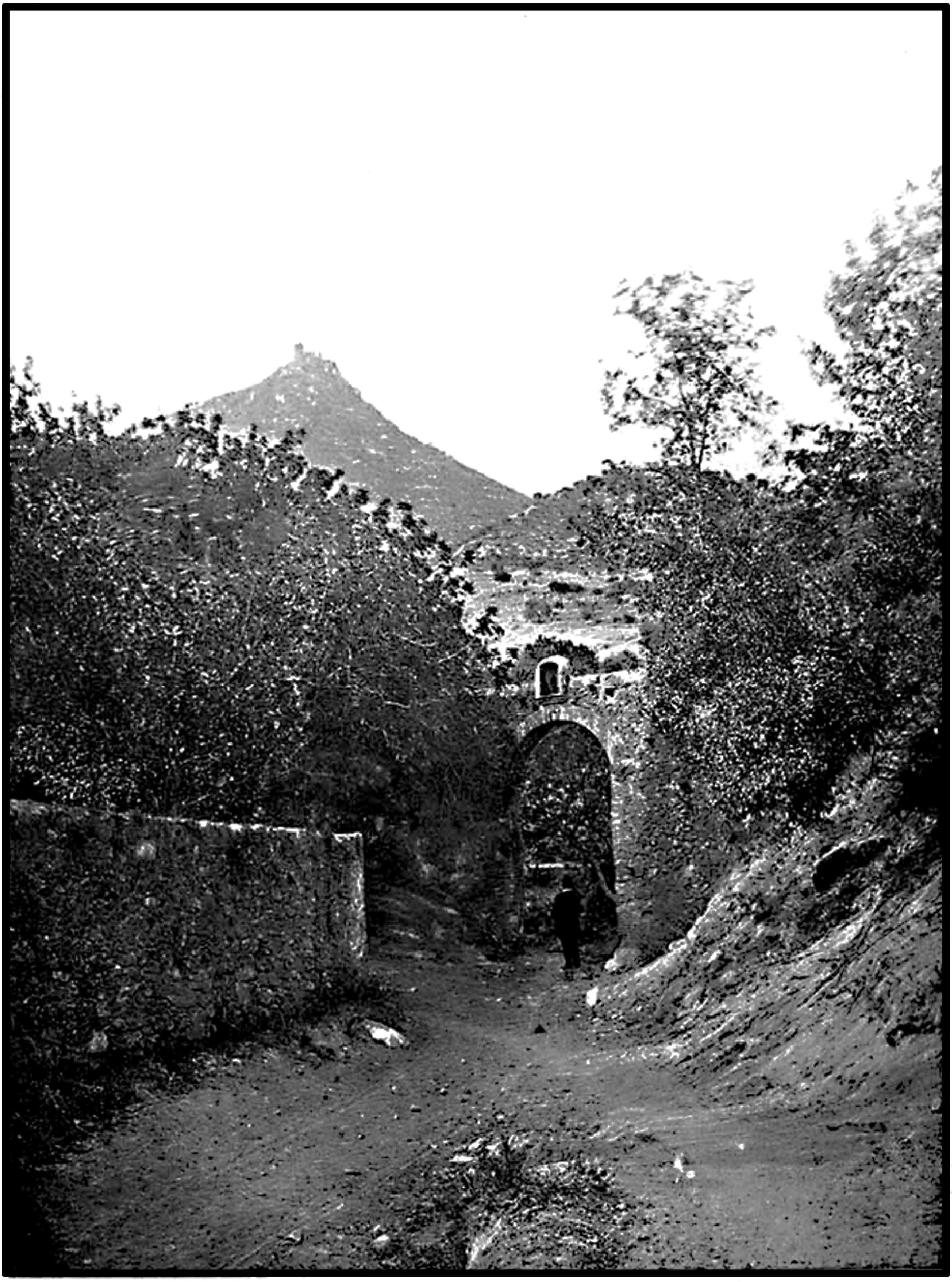

MATARO - EL CASTELL DE BURRIAC 1878

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

LO CASTELL DE BURRIACH.

En la pintoresca costa de Llevant, y á una hora terra endins de Mataró, s' aixecan sobre l' espadat cim de una montanya cónica, las ruinas del castell de S. Vicens de Burriach. Al contemplarlas l' entussiasta viatjer desde 'l peu de la montanya en sa part S. E.—qu' es lo lloch que representa l' adjunta lámina—no pot menys que sentirse bellament impressionat per lo magnífich cop de vista que d' allí presentan. La montanya es alta, esbelta y atrevida, y sobre lo bell cim, á manera de corona mural, apareixen enclavadas las ruinas. Contribuheixen á l' armonía del paissatje, los altius canyars del rieral, la flayre dels frondosos tarongers de Cabrera, l' aqüeducte al fons ab la capelleta de S. Domingo sobre l' arch y la bellesa forestal del entorn, tot lo que 'n forma un lloch en extrem deliciós y poétich.

Al parlar d' eix castell, la primera dificultat que 's presenta es la de saber si l' actual nom es lo verdader, ó si al contrari, pot ésser corrupció d' algun altre mes primitiu. Inclinaría á creure això últim, l' anomenarse dit castell *Dorcriac* en la copia impresa d' un privilegi que 'l rey Ferrant II concedí á la *vila de Castell y terme de Materó* á 31 de Juliol de 1480. Si la *c* colocada en mitx de las dos *r r* fos, com prudencialment pot suposarse, equivocació d' escriptura, se tindría llavoras *Dorriac*, lo qual probaría ésser derivació de *Dorria*, nom molt estés á Catalunya, trovantse allí meteix á poca distancia lo castell de *Dorrius*, encara qu' equivocadament se diga avuy día Dos rius. Mes, considerant que la radical d' eixas paraulas es la sílaba *or* y que la *d* ajuntada no es altre cosa que la preposició *de*, ab la supressió del apóstrofe devant de la vocal, com ho proban los pobles catalans *d' Orriols*, *d' Orrit* y mes especialment lo *d' Orrius* que 's troba prop de Burriach, se tindría, si això 's confirmés, que son nom verdader sería lo de *castell d' Orriach*. Sapigut es també qu' en lo centre de la Península celtíbera hi había la comarca dels *Orrelans* y que *Orria* era una de las principals ciutats. Hi há qui suposa que la terminació de la paraula tinga significació de *casta ó llinatje* y que l'*orri* podria tenir alguna analogía ab la paraula castellana *horros*, que significa *home lliure*, ó exempt de prestacions personals. Mes, no venint demostrada eixa opinió ab arguments satisfactoris, deu sols consignarse ab carácter d' inventari. Finalment, en confirmació de lo esmentat, hi há que la donació feta en 1101 á favor de Baduino d' Orta, dels delmes de S. Vicens, castell y llochs de Mataró ab la quarta part dels peixos, plantas, singlas y de totas las cosas que d' allí provingan, fou feta—diu l'extracte del document,—per Guillem Ramon ó *Doria*. Los que creuhen que l' actual nom es lo verdader recordan que la radical euskara *Bur* significa *cap* y que la terminació del nom significa *montanya*.

Noticias molt antigas de dit castell no se 'n troban; mes consta que en lo segle XI pertanyía als comtes de Barcelona, ja qu' existeix copia auténtica del original llatí referent á la venda feta á Guadaldo per Berenguer Ramon I, marqués comte de Barcelona, junt ab sa mare Ermesendis y sa muller Guilia ó Guisla, de varios honors en los comtats de Barcelona y Ausona, y entr' ells de las franquesas de S. Vicens, qu' están en la parroquia de S. Juliá d' Argentona, tot en franch alou, per lo preu de 100 unsas d' or, *á excepció del castell de S. Vicens y tots sos edificis que se reservá dit Sr. Comte y Marqués.* (Á 15 de las calendas de Janer del any 29 del rey Robert.—18 de Desembre de 1025).

La reserva feta pe' ls comtes de Barcelona cessá posteriorment, per quant se troba que á 6 de las calendas d' Abril del any 26 del rey Lluis VI (27 de Mars de 1134), Guillem Ramon de Castellvell, fill d' Ermesendis, jurá fidelitat á Ramon Berenguer IV, comte de Barcelona, entre altres cosas per lo castell de S. Vicens de Burriach. Aprés la propietat passá á favor de Berenguer de S. Vicens, qui á 14 de Janer de 1262 feu donació del castell, junt ab lo de Vilassar y los termes dels dos, á favor de son fill Guillem, ab reserva del us de fruyt pera alimentarse y del lloch de Cabrera pera dotar á sos altres fills.

Á 4 de Juliol de 1285 lo rey D. Pere II (III d' Aragó), feu un manament á Guillem y á Berenguer de S. Vicens, germans, disposant que tots los homens de sos castells y termes desde Tayá fins á Argentona, se recullissin ab sas personas y bens en sos castells pera la seguritat y defensa dels meteixos, conminantlos ab penas corporals en cas de desobediencia.

Dit castell ab sos honors, termes y fortalesas, fou venut á 9 de Juliol de 1352 per los marmessors de Berenguer de S. Vicens, en venda perpetua otorgada á Barcelona, á favor de Pere de Bosch ó Desbosch, junt ab lo castell, honors, termes y fortalesas de Vilassar, ab lo lloch d' Argentona, ab la torre anomenada de Cogoll, ab las castlanías, feus, homens, donas, boscos, aqüeductes, aiguas, molins, resclosas y drets en las ferrerías d' Argentona y de Cabrils. Dit primer castell y honors se tenían en feu del Sr. Rey rebent per lo lluisme 3,000 ₰. Á 20 de Mars de 1354 s' hi posá la firma per rahó de domini, feta per lo Sr. rey D. Pere IV d' Aragó, y en lo manament que passá dit Sr. Rey perqué se firmés dita venda s' expressa: *quod quidem castrum de Sto. Vincentio tenetur pro nobis in feudum.*

Entre altres noticias curiosas poden ésser dignes d' especial menció las que segueixen: á 17 de Febrer de 1362 se publicá en la plassa de Mataró una sentencia del Real senat de Catalunya, consignant la divisió de termes entre lo castell de S. Vicens de Burriach y lo de Mataró. Dita sentencia, escrita en llatí, se troba en l' arxiu d' Argentona.

Á 21 de Mars de 1377, en la causa que l' senyor del castell de S. Vicens de Burriach seguia contra 'ls homens de Vilassar, lo jutje proferí sentencia declarant que dit Sr. Desbosch res debía donar als expressats homens pera menjar y beure quan trevallessin en la vall y barbacana de dit castell.

En una qüestió promoguda entre lo magnífich Mossen Ma-

theu Vidal Desplá, com arrendador del dret del vi y verema de la ciutat de Barcelona, y lo senyor dels castells de S. Vicens y de Vilassar, pretenent aquell que debía pagar *bolletí d' estranger*, los magnífichs Concellers donaren sentencia á 18 de Setembre de 1545 desestimant dita pretenció, y declarant que 'l senyor de dits castells, per lo vi que introduhía á la ciutat, debía pagar *bolletí de ciutadá*.

Lo Rey D. Felip IV concedí á D. Frederich Desbosch, senyor del castell de S. Vicens, en remuneració dels serveys fets per dit senyor á la Corona y á S. M., á 4 de Juny de 1653, varios privilegis *en feu honorat*, confirmant los antichs y 'ls que exercía per consuetut, com, entre altres, la facultat de posar y remoure lo Batlle, Assesor, y demés oficials de Justicia, á quals privilegis s' hi oposaren los síndichs dels pobles de Vilassar, Cabrera y Argentona, en mérits d' una causa antiga que sobre dita jurisdicció seguían en la Real Audiencia, en la qual se proferí sentencia favorable á D. Frederich Desbosch, no obstant lo qual concordaren las parts á 9 de Mars de 1660. En virtut d' eixa concordia vengué lo senyor del castell als jurats y universitats de dits pobles totas las jurisdiccions civils y criminals qu' en virtut d' enfeudacions y sentencias li competían, reservantse sols la enfiteoticaria que li corresponía com á senyor directe, per lo preu de 4,905 doblas d' or efectivas, y 3 u 10 $ moneda corrent barcelonina.

La capella del castell estaba aixecada en honor del mártir S. Vicens. S' ignora la fetxa de sa erecció per quant no existeixen los documents referents á la fundació, y sols en lo Patronat de Casa Moya s' hi consigna—treyentne la noticia d' un índex vell—qu' en l' any 1141, baix lo regnat de Lluis VII *lo jove*, lo Sr. Berenguer Godallo de S. Vicens, feu una dotació al benefici de la capella de fundada en lo castell de Burriach.

L' aspecte general de la construcció indica que las actuals ruinas, al menys en sa major part, no son las del primitiu castell, trobantse en sos murs trossos d' obras semblants á construccions militars aixecadas en los segles XIII y XIV, com axís meteix detalls arquitectónichs del XVI. ~~Ho con~~firma además l' haber trobat, entre las parets mestres dels recintos interiors, trossos de pedra, rajolas y fins tégulas romanas, lo qual probaría que per l' alsament de las actuals parets, se aprofitaren restos de construccions anteriors. Dit castell estaba dividit en dos parts: una superior y central, colocada al bell cim de la montanya, comprenent la capella, la sala d' armas, las cambras y demés vivendas del senyor; l' altre inferior, colocada un poquet mes avall y rodejant á la primera, comprenent las sitjas, fossos y estancias del servey. En eix departament inferior hi había 'l portal d' entrada que donaba á Ponent. Varios forats en las parets de l' entrada, á la meteixa alsada del pis de la porta, ab senyals evidents d' haber servit pera sostenidors de las bigas, indican que hi había á peu plá de la porta un sostre ó paviment, essentne lo pis superior una terrasa cenyida de marlets y l' inferior una estancia ahont s' hi baixaría probablement per una rampa. Avuy aquest lloch está plé de terra fins á l' alsada del portal, á consequencia de la descomposició de las rocas per las plujas y demés agents naturals, mes en un dels recons que ha respectat la terra, s' hi descubreixen sageteras á l' alsada de l' espatlla d' un home.

La capella 's veu que té construccions de duas épocas distintas. La divideix un arch en duas meytats, resultant per la obra, que la volta que 'l precedeix es mes moderna. En la part S. hi há la atalaya que mira al cantó de mar, quals parets midan 1 metre 33 cents. de gruxaria, essent lo diametre interior de 3 metres 25 cents. Está en l' extrem de la fortalesa, unida ab la continuació de las murallas avúy trencadas. La entrada está á l' alsaria de 12 pams, essent de creure, que á son temps hi hauría una rampa de terra ó bé una escala llevadissa—com s' acostumaba moltas vegadas—que s' aixecaría y serviría al ensemps pera tancarse á dintre. Eixa torre circular es, sens dubte, lo mes notable que resta de las ruinas; mes colocada allí dalt, trista y solitaria, sense fossos que l' amparin, sense marlets que la defensin, sense senyals visibles de poder y de forsa, mes que l' *feréstech héroe* de que parla una inspirada poesía, sembla lo guayta que está atalayant lo moment d' anunciar al plá 'l retorn de la nau que aprés de llarga ausencia torna als ports de sa patria.

Las ruinas vistas d' aprop poca impressió causan als ulls del observador. No presentan aquell carácter altiu y grandiós de las del Montsoriu que sembla al contemplarlas sentirne ja lo corn de guerra y veure onejar al vent l' ensenya del senyor feudal. Tampoch presentan aquell carácter llegendari y poétich de las de la Roca, ahont al ovirarlas prop del rieral á la claró de la lluna, apar n' ha de ressonar dins la cambra la melodiosa arpa del trovador. Sols un munt de pedras que res dihuen, ni res expressan, sense ornamentació en sos detalls ni armonía en son conjunt, es lo llegat vivent de l' antiga casa senyorial. Mes si eixas ruinas no parlan á la fantasía, dihuen no obstant á la rahó ab muda eloqüencia com caducan las grandesas humanas y com se desmoronan las obras que per sa solidesa semblaba que habían de desafiar la má dels segles.

Y per si est concepte no fos encara prou ben expressat, las meteixas ruinas s' encarregan de manifestarho mes clarament als ulls de qui las ovira desde l' hermita de S. Jaume d' Argentona. En efecte, un verdader *caixal corcat* se descubreix desde dit lloch. Los murs, ab sos marlets trencats, apareixen serne lo cos del caixal, la part de fonament descuberta trassa perfectament la forma de l' arrel, y lo tros de rocam cobert per lo fullatge vé á ésser la geniva. Moltas personas que s' han prés la molestia de contemplarlas desde 'l punt esmentat, han confirmat la consemblansa. Es curiós y singular, y sembla que la Providencia ha volgut d' intent donarli eixa forma pera fer mes visible la idea de la destrucció y pera recordar quant breu y lleugera es la gloria que pot guanyarse en la terra.

La formació geológica d' aquesta montanya la constitueix la roca granítica, que 's creu moderna per sa composició, poca cohesió de sos elements constitutius (efecte de la proporció de cada un d' ells) y calitat de las betas de que s' presenta atravessada. De totas eixas condicions resulta lo gran acopi d' arenas cuarsosas y argilas en los terrenos baixos que s' emplean ab profit pera l' agricultura.

Si algun día, atent lector, recorras la costa de Llevant, no 't descuidis, á ton pás per Vilassar, de saludar al castell de Burriach y á la montanya que 'l sustenta, y si possehit de ver entussiasme per las cosas de la terra, te decideixes á pujar á n' aquella enlayrada altura, no deixis d' admirar lo vastíssim y variat panorama que se 't presentará á la vista.

Per acort de la Comissió de Publicació,
HERIBERT BARALLAT.

GUÍA.

Barcelona á Vilassar: F. c. de Fransa (litoral) 22 ks. en 1 h. Preus: Rs. 11'50, 8'50, 5'75 — **Vilassar á Cabrera:** A peu, 3/4 d' hora.— De **Cabrera al Castell:** Una hora de pujada.—Al peu de las estribacions de la montanya en sa part N. E., se troban las celebradas aiguas d' Argentona, acídulo carbónicas ab ferro, fredas. Brotan en terreno silúrich á la temperatura de 16.° Hi há dos manantials: lo del Establiment y 'l de 'N. Ballot.

VIC - CLAUSTRE DE LA SEU 1878

Restaurado por S.Merchán
graficsants@gmail.com

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

VICH,

LA SEU Y SON CLÁUSTRE.

La ciutat de Vich posseheix en lo cláustre de la Seu, com s' ha vist per las láminas publicadas d' aquell monument, una de las concepcions més inspiradas de la arquitectura ojival en la nostra patria.

Sols aquest interessant assumpto podía mourens á que, faltats de las condicions necessarias pera ocupárnosen ab profit y delectament dels lectors, y ab elogi y reals de la obra arquitectónica y del artista que la concebí, aixi com de la ciutat que ha sapigut conservarla, quan tantas y tan desatinadas destruccions habem de deplorar, prenguéssem al nostre cárrech la empresa árdua d' espigolar un camp ja tan ben segat en aquest *Album* y fora d' ell.

Per ventura teva, lector, á falta de propia originalitat, procurarem que 'ns acompanyen, en aquesta última visita que fem al tranquil é inspirat cláustre, los recorts de las més distingidas obras literarias que n' han tractat (1) y probarem de ferte sentir impressions que, sens dubte, haurás vist sentidas y expressadas molt mellor en altras parts, mes que sempre han d' esserte agradables de recordar.

Avuy en día, que fá ja algun temps que 'l camí de ferro porta á la ciutat de Vich, ja no se la veu apareixer als ulls del curiós viatjer com una població adormida é indiferent á las extrepitosas y aturdidoras manifestacions externas de la vida dels pobles moderns, com no fá molts anys se li mostraba. Encara s' hi contemplan, es veritat, teuladas rónegas y extensas parets de convents, mes comensan á alsarshi, y 's veuhen destacarse d' aquella desordenada agrupació de vells edificis, algunas construccions novas, blancas y vistosas, y, per altra part, la quietut qu' abans d' ara regnaba en la plana que la envolta, se sent interrompuda á cada estona pels xisclets y brugit de torbellí dels trens, que surtan de la feréstega gorja del Congost y al arribar al plá se llansan frisosos y en llibertat camps á través.

Mes si la ciutat de Vich sembla deixondarse al impuls dels avensos materials de la nostra época, lo somni no ha sigut de tanta durada que no valgue la pena de pararnos á coneixer sa historia, puig sense remontarnos als foscos temps anteriors, la veyem en lo del romans afanyarse en contra d' aquestos pera defensar la independencia de la terra; sucumbint despres, y feta ciutat del imperi, adquirir gran preponderancia en la nostra comarca, baix lo nom ilustre d' Ausa, nom qué al venir la dominació goda cambia pel d' Ausona, sense perdre per axó la importancia, fins que aquesta li comensa á minvar ab las embestidas dels alarbs que, si bé curta, ne gosan la possessió, y mentres encara es víctima del fluix y refluix de moros y de cristians, en lo regnat de Lluis lo Piadós de Fransa, lo goth traidor Aizo ó Aizon s' en apodera, y fentne punt de sortida de sas tropellías y cridant contra d' ella la indignació dels comtes de Barcelona, de Ribagorsa y altres, es causa de sa ruina total, y queda reduhida la Ausa romaña, la Ausona goda, á *Vicus Ausonæ*, arrabal d' Ausona, pera convertirse despres de la reconquista, formant part dels dominis dels comtes de Barcelona, despres reys d' Aragó, y fins als nostres días, de *Vicus*, en *Vique*, y en *Vich*, qu' es com avuy la coneixem; ni han deixat de ferse distingits sos fills en totas quantas ocasions de la historia la patria 'ls hagué de menester; ni tampoch habia estat adormida en lo que respecta á las elevadas manifestacions de la inteligencia humana, pera lo que son meteix aislament, l' esperit religiós dels comarcans, la residencia del Bisbat, del Seminari, bibliotecas, arxius y museos, han sigut poderosos elements, afavorint, especialment en los últims anys, un moviment filosófich y literari qu' ha donat á la patria, entre altres distingits sabis y homes de lletras, quina enumeració fora llarguíssima, eminencias que, com en Balmes, conseguiren celebritat en tota Europa.

Si entrem, donchs, en la antiga Ausa pera visitar lo cláustre de la Catedral, no devem deixar de recorre un bon tros de la Rambla, que volta la antiga població; visitar al pas la gran plassa Major, teatre de firas y mercats, rodejada de vells pórtichs y animada cada dematí pel bellugueig de munió de barretinas, més vermellas que foch, pera trobarnos á poca estona al davant de la fatxada de la Seu, obrada desde últims del segle passat á primers del actual, d' estil grech-romá y més gran que bella.

Un petit monument alsat al peu de las escalas que pujan al atri, al mitj de la plassa de la Catedral, vé á recordarnos la existencia en aquell lloch de la iglesia de Santa María, per sa forma anomenada la *Rodona* ó *Rotunda*, antiga construcció del segle XI á lo que 's creu, enderrocada pera la edificació del nou temple. ¡Llástima que sols ne quede aquest recort! Conté en lo basament inscrita sa historia en unas lápidas de marbre negre.

Traspassada la porta de la Catedral y entrats en lo santuari, veurem qu' aquest es format per tres naus grandiosas y un creuher; dividéixenlas sis alts pilars ornats en las quatre caras per pilastras corintias estriadas, de bellesa relativa, puig que l' estil en que la iglesia está construida, no respira la grandiositat mística y severa propia del temple cristiá. Perjudica encara l' efecte total un cornisament d' extraordinaria volada, que corona 'ls pilars y volta l' iglesia, en quinas parets laterals y corresponent á cada un d' aquestos, s' alsan altras tantas pilastras del meteix orde. Resulta, donchs, que 'ls archs qu' arrencan del expressat cornisament, acabant en voltas en forma de cúpulas, y que presentarían, si no fos aqueix contrast, severitat y elegancia de líneas, surtan desafavorits y en desproporció aparent ab lo restant del temple.

Sensible fou que las necessitats de la ciutat obliguessen

(1) Lo lector trobará més per extens los datos que s' apuntan en aquest treball y molts altres referents á Vich en las obras seguents:

Opúsculs del Dr. D. Jaume Ripoll y Vilamajor, publicats en lo primer ters d' aquest segle, en sa major part en Vich, Imprenta d' Ignasi Valls.

Recuerdos y bellezas de España, — *Cataluña*, — tomo I.— P. Piferrer.— Barcelona.—1839.

España, obra pintoresca,—tomo *Cataluña*,—Francisco Pi Margall.—Id.—1842.

Vich, su historia, etc.,—Joaquim Salarich.—Vich.—1854.

en 1781 á sacrificar la Catedral antiga y la petita y per demes interessant iglesia de la *Rodona* pera bastir lo temple actual, puig á la vista d' aquest ha de confessarse, que desde 'ls últims resplandors de la arquitectura gótica de bon gust fins als nostres dias, no s' ha conseguit restablir en l' orde religiós l' art verament inspirat, puig ni la reacció del Renaixement, ni molt ménos lo deliri extravagant é incomprensible del barroquisme, ni 'l modern estil, enmatllevat als modelos de la Grecia pagana, modificats més ó ménos pel gust de la antiga Roma, han pogut per desgracia rivalisar ab las inspiradas fábricas alsadas baix la influencia de las civilisacions purament cristianas, que foren substituidas per construccions, si espayosas, faltadas de la grandesa del sentiment, y si bellas, d' una bellesa impropia del objecte á que anaban destinadas.

La antiga Catedral, quina perdua es deplorable, fou erigida per lo bisbe Oliva y consagrada per l' arquebisbe de Narbona lo 31 d' agost de 1038, ab gran pompa y assistencia de molts altres prelats y personatjes ilustres. Constaba primerament d' una sola nau, de gran espessor en la volta y las parets y de poca llum. La fatxada era tosca y remataba en figura de triángul, ab duas torras als costats. La porta d' ingrés formaba una arcada en degradació, en quinas columnas, archs é intercolumnis hi había molts treballats del género gótich, y dessobre de la llinda un relleu que representaba la Cena. En 1401, essent bisbe D. Diego de Heredia, s' afegí á la nau primitiva un gran creuher que comunicaba ab ella per dos archs torals; en 1587 fou construida una porta anomenada de sant Joan, y en 1633 comensá á bastirse un' altra nau, en la part del Evangeli, que comunicaba ab la primera y ab lo creuher per duas petitas escalas. Las cinch capellas y la paret d' aqueixa nau es lo únich que s' ha conservat de la antiga Catedral, ademes del cláustre, y de la superba torra quadrada de las campanas probablement recort del monument del segle XI (1).

La actual Catedral fou comensada pel bisbe Artalejo y acabada y consagrada per son successor Veyan en 1803.

Lo retaule major es digne d' esser examinat ab detenció. Es d' alabastre, d' estil gótich, regalat á últims del segle XIV ó comensaments del XV pel canonge sagristá de la meteixa iglesia D. Bernat Despujol. Conté gran número de petitas estátuas que representan apóstols, evangelistas y molts altres sants. Una d' aquestas imatjes de major grandor representa á sant Pere, y ocupa lo centre del retaule, dessota d' un pinacle que serveix de repisa á un' altre figura de la Mare de Deu, coronada per un delicat dosseret. Lo demes está format per alguns relleus alusius á la Verge y á sant Pere. Es una bella obra del goticisme que contrasta ab la fredor que domina en l' aspecte general del temple.

Duas portas laterals, també d' estil ojival, conduheixen á un sagrari que conté un extraordinari número de reliquias; ossera y museo sagrat que 's visita ab encongiment y respecte y quë mostra tota la historia del Cristianisme á una sola ullada. Llet de la Mare de Deu; mirra de la oferta pels Reys al naixement de Jesús; trossos de la columna en que fou assotat, de la canya que li posaren en las mans, de la creu que santificá; pedras del Sinaí, del Tabor, del Calvari, del Sant Sepulcre, del lloch en que tingué sas plantas al pujarsen al cel y altras de tombas de sants; ademes de la hecatomba de caps, brassos, mans, peus, dits, cabells y dents; y mantos, túnicas, sudaris, hábits, cíngols, cilicis, cadenas, rosaris y creus; d' apóstols y

(1) Lo Dr. D. Jaume Ripoll y Vilamajor, á qui s' deuhen tants treballs pera la ilustració de la historia de Vich, cregué qu' aqueixa torra era obra del segle XIV, apoyat en cert document. Aquesta opinió, ademes d' estar refutada per altres documents que parlan del campanar en épocas anteriors, no deu esser tinguda en compte dada la forma plenament románica, d' una construcció que tant se sembla á las torras de Ripoll, Breda y altres de la época referida.

evangelistas; de papas, patriarcas, bisbes y abats; de verges, de mártirs y de confessors, desde sant Pere, primer papa, y de Constantí, emperador romá, fins á sant Vicens Ferrer (1). Y fora d' aquest gran reliquiari se veneran lo cos de sant Just y los dels sants mártirs Llució y Marciá, patrons de la ciutat, com també lo de sant Bernat Calbó, abat de Santas Creus, bisbe d' Ausona, un dels personatjes de la cort del rey don Jaume I, molt estimat d' aquest, á qui acompanyá á la conquista de Valencia, intervenint en lo tractat de la entrega de dita ciutat. Depositat primerament en la capella de sant Martí ho fou despres en la que s' alsá á son honor, pera quina obra deixá tots los seus bens lo canonje D. Joan Rexach á mitjans del segle XVII, y ahont se troba, ocupant un notable sarcófach de plata historiat.

Donada aquesta ullada general y tot de passada al temple, es hora ja de que entrem en lo cláustre per la porta que hi conduheix desde 'l lloch corresponent á una de las capellas de la dreta.

Resplandint de magnificencia, inundat de claror suau, d' aire, d' elegancia, de poesía mística, de religiós espiritualisme, se 'ns presenta á la vista. Al mitj, lo monument d' en Balmes, de forma pesanta com una llosa, ostenta la figura del insigne filosoph mirant al cel en actitut de meditació. Vint inspiradas ojivas que senyalan al infinit, forman una hermosa aureola entorn d' aquell front també inspirat, y en cada una d' ellas se veuhen desplegar los hermosos calats, com altres tants esclats de la inspiració del artista que 'ls imaginá.

Forman aquells finíssims teixits, cimbrejantas palmas que s' entrellassan, joguinosos cercles lobulats combinantse entre petitas ojivas, rosetons radiants, líneas onduladas y vaporosas que semblan conmoures al dols alé del oreig y de la llum qu' endolseixen y perfuman. ¡Hermosa estada, hont las cendras d' un sabi deuhen á la ilustració de sa patria, lo poder reposar á l' ombra de las artísticas arcadas qu' en vida 'l convidaban á la meditació y enlairaban son esperit á regions superiors!

Reposemhi també.

Y al recorre despres l' altas y graciosas galerías, veurem qu' han vingut á reunirse en aquesta Catedral y en aquest cláustre recorts de tota la historia de la ciutat.

Duas lápidas romanas están empotradas en las parets (2). Una en l' ángul oriental, que té uns tres palms y mitj d' ample per dos y mitj d' alt. Fou trobada en terme de Vich, entre lo riu Gurri y lo camí real de Roda, á primers de mars de 1829, y ab anuencia del Cabildo, á expensas del canonge Ripoll se colocá en aquest cláustre. Está un tant trencada y faltan en la primera ralla algunas lletras que pera sa fácil inteligencia poden suplirse y diu així:

· · · ONIVS
GAL · VERUS
CORNELIA
P NIGRINA VX

Faltan A. N. T. pera 'l nom *Antonius*, y un altra lletra y un punt pera 'l prenom, que no es fácil endevinar. Ademes, si la inscripció es sepulcral, com es de creure seguint la opinió de Muratori, Finestres, Florez y Masdeu respecte d' un' altra inscripció pertanyent á aquesta ciutat, y com ho fá pensar la circunstancia d' haberse trobat la pedra aprop del camí de Roda, per constar que 'ls romans construían llurs sepulcres prop dels

(1) De bon grat publicariam lo sumari que tenim á la vista, extret del original existent en las portas dels armaris que contenen las reliquias, y acompanyat d' alguns documents pera ilustrar sa historia pel esmentat Dr. D. Jaume Ripoll, transcrit en un de sos interessants opúsculs, si ho creguéssem propi d' aquesta publicació, mes temerosos de cansar als lectors, habem de limitarnos á las lleugeras indicacions fetas. Hi afegirem, no obstant, que 'l catálech arriba fins al núm. 50 de la part de la Epístola y al 72 de la part del Evangeli.

(2) Tot lo que direm d' aquestas lápidas ho devem al zel infatigable del repetit Dr. D. Jaume Ripoll y Vilamajor, qui s' ocupa d' ellas en un dels opúsculs citats.

camins més concorreguts, deuheu sobrentendres las inicials H. S. S. y així podrem llegir la inscripció sencera del modo següent:

(HIC SITI SUNT)
(· · ANT) ONIUS)
GAL (ERIA EX TRIBU) VERUS
CORNELIA
F (ILIA) NIGRINA UX (OR)

Que deu traduhirse: *Aquí estan sepultats N. Antoni Vero de la tribu galeria, sa filla Cornelia y sa muller Nigrina*, per lo que 's veu que pertanyía á la antiga Ausa la distingida familia de N. Antoni Vero, noms molt coneguts en la historia romana y ennoblits per varios emperadors, lo primer á la meytat del segle III, y lo segon en lo meteix y en l' anterior.

L' altra lápida, que segons lo Dr. Ripoll havía sigut mal copiada anteriorment, diu:

. . . . . .
OB · HONOR·
.SEVIRATU·
C · CORNELI
VS · GRATI · LIB ·
MAGNIO
IIIII (hi ha una palma) VIR
DE M · ARAM · ET · SED

La més antiga noticia que queda d' aquesta lápida se deu á Marca, que sembla la vegé poch despres d' haberse trobat, y diu que estigué á punt de ferse malbé al bastirse una capella (1). No diu l' any, ni 'l lloch en que la vejé, ni quina era la capella en construcció, per lo que deu conjecturarse que fou en 1648, época en que consta que visitá lo Cabildo de Vich y l' arxiu (2), que la vejé en la Catedral, que en la meteixa ó aprop d' ella s' efectuá la troballa, y que la capella que devía construirse era la de sant Bernat Calbó, puig en 1686, trobada la pedra en la obra dita, se colócá per disposició del Cabildo en l' armari de sant Llorens. En 1762 existía, segons Finestres, davant de la capella de sant Bernat, com també en 1786, així ho assegura Antoni de Sant Geroni, escriptor vigatá de la orde de Trinitaris descalsos, mort en 1802, y d' aquí 's traslladá á la paret occidental del cláustre quan la reedificació d' aquest, ahont avuy se troba.

Passarem per alt la exposició de las diferentas copias é interpretacions equivocadas que d' aquesta lápida s' han donat á llum per diferents arqueólechs, y atenentnos á la del distingit anticuari á qui devem aquestos apunts, la farem coneixer restablerta en sa integritat:

(DIANAE)
OB HONOREM
SEVIRATUS
C (AIVS) CORNELI
VS GRATI LIBERTUS
MAGNIO
SEVIR
DE MARMORE ARAM ET SEDILIA (POSVIT).

Quin sentit, seguint á Masdeu, es: *Cayo Corneli Magnio llibert de Grato, sevir (1) posá, ó dedicá, á Diana un' ara ab gradas de marbre per haver obtingut l' honor del sevirat.*

(1) Mar. Hisp. pág. 191.
(2) Lib. Secret. 4, fól. 25.

Aquesta lápida, segons tradició, fou trobada en lo lloch en que hi ha la capella de Santa Eularia, hont se suposa existí un temple dedicat á Diana. En tal cas podría això demostrar que la restauració de la primera ralla de la inscripció es exacta.

En lo mur oriental del cláustre, s' obra, aprop de la iglesia, la bella porta gótica de la capella del Sant Esperit, que es també Sala Capitular (2), y á l' altre extrem lo portal modern de la capella de la Rodona que substituí á la antiga *Rotunda*. Per un' altra porta, situada en lo meteix pany de paret, s' entra al arxiu del Capítol, que conté preciosos manuscrits. Entre molts altres de notables se conta una Biblia escrita en carácters góthichs sobre pergamí ab hermosas lletras y vinyetas de brillants colors y rich dibuix, obra delicadíssima y molt inspirada. Lo curt espay de que disposem nos priva de parlar més de tan preuhat arxiu.

La Sala Capitular forma un hermós poliedre, tancant totas las ojivas una sola clau, y produheix molt bon efecte. En son altar poden admirarse dos petits y curiosos relleus de marfil, sumament delicats, que representan assumptos de la Passió.

¡Bellíssim espectacle lo d' aquest cláustre! Recorts que la opulenta civilisació romano-pagana deixá en la antiga Ausa, maltractats per la má del temps, despres d' haver sofert mil injurias, poden conservarse per la solicitut d' ilustrats religiosos cristians, y se soplujan dessota d' unas arcadas que son també un testimoni d' ilustració.

«Avuy en día, diu, parlant del artístich cláustre, D. Francisco Pi y Margall, campejan encara las xifras árabes sobre sas cendrosas pedras tretas d' una de las pedreras del Ter. Aquestas xifras, que no tardará en esborrar la má del temps, deurían esser indestructibles. Això avergonyiría als destructors de tots los temps.»

Servescan aquestas paraulas de resposta á qui 'ns moteje de platónichs y visionaris, á qui 'ns atribuesca que pretenem ressucitar costums ja mortas, á qui 'ns diga que 'ns embadalim davant d' un castell feudal ó d' un monastir en ruinas. Nosaltres, perque creyem en lo progres dels pobles, volem anar endavant tot aprenent las llissons del passat; volem obrir de bat á bat lo llibre de la historia pera recullirne lo bó y rebujarne lo dolent y caduch; nosoltres creyem als pobles tant més civilisats com més conservan y veneran llurs antichs monuments, com més recordan llurs antigas tradicions, escalfor de la llar patria qu' anava esmortehintse en la nostra y que volem avivar. Davant dels murs d' un castell enderrocat, davant de las arcadas d' un cláustre en ruinas, no pretenem admirar las caigudas institucions; lo qu' admirem y alabem, es l' amor patri, la fortalesa, la perseverancia dels nostres passats, pera apendre nosaltres á esser bons patricis, forts y perseverants, y pera llegar aquestas virtuts al nostres fills.

Per això habem anat á Vich á saludar la historia d' un poble davant de sos monuments y de sas glorias.

(1) Dignitat sacerdotal.
(2) V. la lámina que acompanya.

Per acort de la Comissió de Publicació,

A. Massó.

GUIA.

V. núms. 1 y 9 d' aquesta publicació.

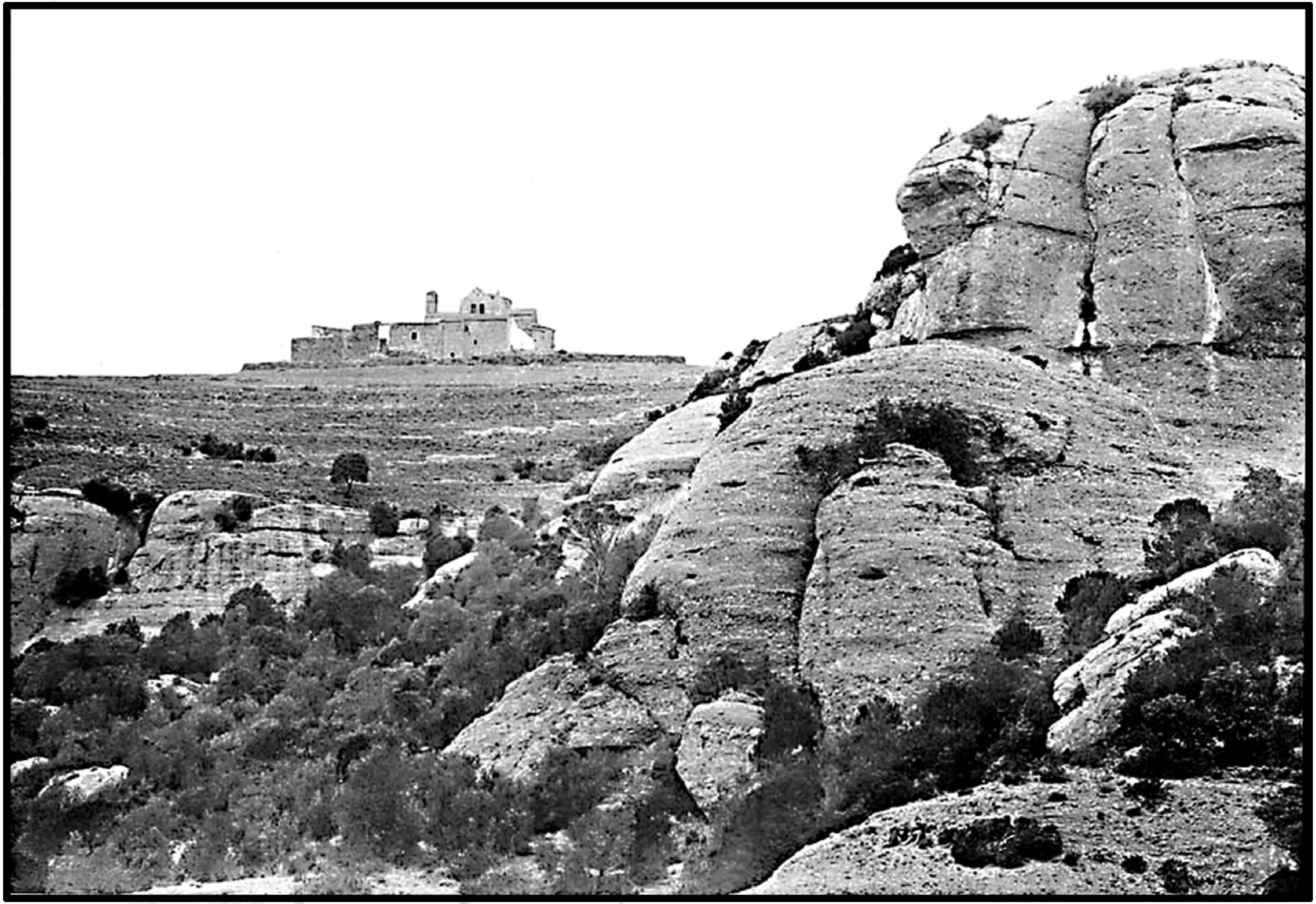

MONESTIR DE SANT LLORENÇ DEL MUNT 1878

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

MONTANYA DE SANT LLORENS DEL MUNT.

MONASTIR DE SANT LLORENS.

Corona aquest antiquíssim monastir l' alterós cim de la montanya á que dona nom, á 1160 metres sobre l' nivell del mar. Si no vos espanta la pujada, no vos penedireu de l' ascensió, puig la montanya es notable per tots conceptes y lo panorama que des sa coroneta s' domina, en extrem grandiós é imposant. D' un colp d' ull s' ovira desd' allí tot Catalunya: devant, á inmensa distancia, los Pyrineus, enmantellats de neu, prolongan cap á ponent llur cadena gegantina fins á perdres' al lluny en terras d' Aragó, que, en dias clars, vos mostrará també sa colossal penya del Moncayo; mes aprop, s' aixecan pintorescas las montanyas d' Olot y, mes encara, lo vell Monseny, sempre cellut y malcarat, apar que vigili l' encontrada; á la dreta, los coneguts turons del Tibidabo y de Sant Pere Martri senyalan la serra ahont s' arrecera la ciutat comptal, bressada per las onas de la mar llatina, y per damunt d' ells exten aquesta sa blava y argentada ralla; á vostres peus verdeja la fértil plana del Vallés que l' geni catalá ha encatifat de mil vilas industriosas, mentres que, á ponent, detrás vostre, s' alsa, amorós paro de totas, lo gloriós Montserrat, la Santa montanya coronada d' ermitas, que s' emporta al cel vostras miradas y convida á virils meditacions.

Meditem, donchs, y recorreguem la historia. ¿Qué fou Sant Llorens del Munt en las edats passadas? ¿á qué deu son orígen? ¿á qué son abandono y llastimosa decadencia?

Passant per alt las opinions dels que, ab mes devoció que certesa, fan remontar l' orígen del Santuari als primitius temps del cristianisme, lo probable es que, al destruhir los moros la ciutat d' Egara, de la que, segons Pujades, distava sols una llegua la montanya, gran part de sos habitants so recullissen en ella fortificant sas inexpugnables alturas y que, haventhi entre 'ls fugitius alguns sacerdots, sobretot benedictins, visquessin aquestos en comunitat en la montanya baix la regla de Sant Benet y l' invocació del mártir Sant Llorens. Feliu, en lo llibre IX de sos *Anals de Catalunya*, suposa que s' fundá lo monastir en l' any seté del regnat de Ludovico Pío, ó sia en 821, mes encar que no sia possible justificar l' exactitut d' aquesta fecha, per los documents que s' conservan del segle X en que s' parla ja del monastir com de fundació anterior y funcionant ab regularitat, be s' pot concloure que al menos se remonta son orígen al segle IX.

Lo temple actual no es per cert de tan remota antigüetat, puig que s' alsá sobre la primitiva petita iglesia de la que s' han trovat restos al empendrer l' última restauració; la construcció bizantina qu' avuy contemplem data de la primera meytat del segle XI; comensada per Adegari I, lo nové de sos abats, pera satisfer á las creixents necessitats de la santa casa, fou termenada y consagrada baix son successor, Berenguer I, per lo bisbe de Barcelona, nomenat també Berenguer, segons consta de la notabilíssima Acta de consagració que original se conserva en l' Arxiu de la Corona d' Aragó, datada á 22 de juny de 1064 *(anno quinto regni Philippi regis viij kalendas julii)*. Promoguda dita solemnitat per los comptes don Ramon Berenguer I y D.ª Almodis, sa esposa; afavorit cada dia lo Santuari ab nous donatius dels devots y obtinguts de la Santa Sede nombrosos privilegis, sobretot, en temps del Papa Nicolau III (1282), lo de poder celebrar *januis clausis* en temps de general interdicte, aná prosperant en los segles successius, tenint des sa fundació totas las prerogativas d' iglesia parroquial y moltas parroquias baix sa dependencia, entr' altras las de Santa María de Tarrassa, Sant Esteve de Castellar y Sant Feliu del Recó. Sos abats tenian l' us de la mitra y báculo pastoral, y al principi eran el-legits independentment per lo cos del Capitol ó per alguns monjos, en representació de tota la comunitat, mes al poch temps lo monastir de Sant Cugat del Vallés obtingué sobre l' de Sant Llorens certa preeminencia, puig que cada vegada que moria un abat donava llicencia á la comunitat pera el-legir son successor y, feta la el-lecció, la confirmava. Lo doctor D. Francisco Olivon de Alvernia fou l' últim d' estos abats, y en son temps la ja reduhida comunitat abandoná lo monastir y fou aquest incorporat, per butlla de 2 de agost de 1592, expedida pel Papa Climent VIII, al *Col-legi d' estudiants pobres benedictins de Lleyda*. Deshabitat desd' allavors lo temple, encar que fins á primers del segle actual s' hi celebrá missa de tant en tant, fou molt maltractat pel temps, mes las tropas de Napoleon foren las que acabaren de destruhirlo, profanantlo bárbarament lo dijous Sant, dia 30 de mars de 1809. Al piadós y patriótich entussiasme del R. Dr. D. Anton Vergés y Mirassó, Pbre., de quin opúscul sobre l' monastir extractem la major part d' estas noticias, se deu la restauració qu' últimament ha sufert y que l' ha preservat de sa total ruina.

Senzilla, sólida y severa, la fábrica del temple s' armonisa perfectament ab los carácters generals de la montanya. Un petit arch de sillería adorna sa fatxada, que cau á ponent, devant per devant de Montserrat, y está surmontada per un sitial destinat á las campanas; sa planta es una creu llatina d' uns cent pams de llarch per seixanta de ample; son exterior lo forman un ábside entre dos ábsides, un cimbori damunt lo creuher y una torre quadrada á l' esquerra. Torre é iglesia comunican ab una especie de claustre adossat al temple per lo costat de mitjorn y en ell se veuhen algunas antiguas sepulturas qu' en la

part superior portan grabat lo báculo, signe de la dignitat abacial. Abatudas per la ma del temps las construccions destinadas á morada dels monjos, miserables casas s' han alsat entremitj de llurs restos y ofereixen al afadigat visitant abrich y sopluig.

Tal fou y tal es lo monastir de Sant Llorens del Munt. Quant á posta de sol en aquella altura las sombras creixen y lo vent xiula, á la veu dels elements respon lo cor entristit plorant en la soledat la passada grandesa de la patria.

Per acort de la Comissió de Publicació.
Ramon Arabía y Solanas.

GUIA.

V. lo núm. 13 d' aquesta publicació.

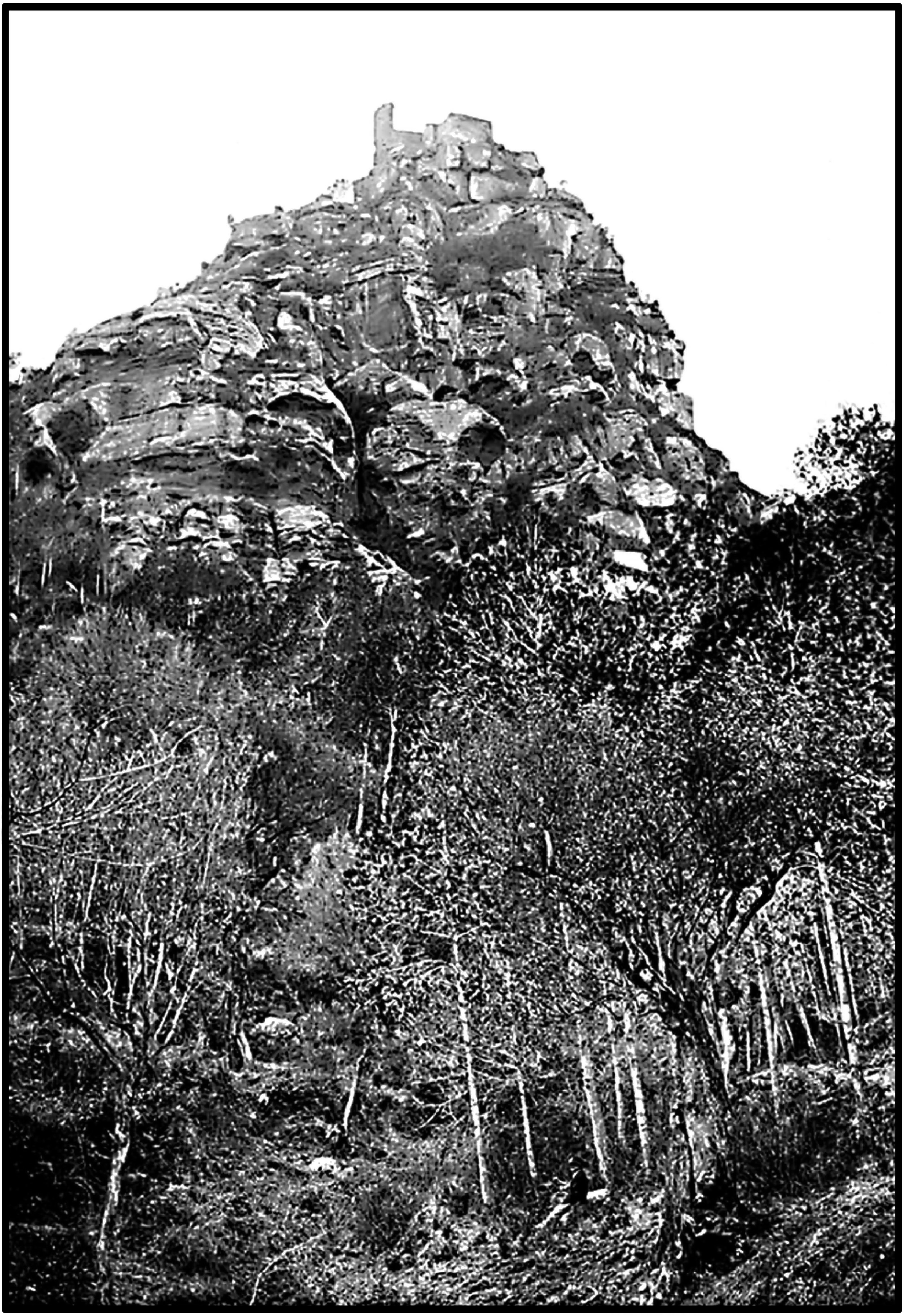

BEGAS - EL CASTELL DE L'ARAMPRUNYA 1878

Restaurado por S.Merchán
graficsants@gmail.com

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

LO CASTELL D' ARAMPRUNYÁ.

Inclós en lo partit judicial de Sant Feliu de Llobregat, está situat aquest castell á part dreta del riu, sobre una de las estribacions de las montanyas de Begas, á una hora y mitja de Gavá; descubrintse desd' ell dilatat y pintoresch panorama del que forman part los Pirineus, Montsény, lo Vallés, plá de Barcelona y de Besós, fins á las costas de Mataró, plá del Llobregat ab los pobles del Prat, de Gavá, Viladecans, Castelldefels y comensament de las costas de Garraf.

Lo turó sobre hont s' aixeca es molt espadat per la cara que guayta á Llevant, per la que un mal camí hi serpeja conduhint á la capella de Nostra Senyora de Brugués, que 's veu inmediata; per sa part Nort un imponent precipici lo fa completament inexpugnable.

L' aspecte de tot lo que 'l rodeja es no poch feréstech, tant per las singleras qu' ab llurs corcats penyals, semblan tentar á las áligas á que hi fassen niu, com per los espessos boscos que cubreixen las serras y fondaladas, bellugnejant inquietats pel vent y confonent llur monótono murmull ab la vaga ramor que vé del mar.

Lo lloch no pot ser més solitari; ensá y enllá escampadas se veuhen algunas masias, y las més pocas que 's troban amagadas darrera alguna accidentació topográfica, s' endevinan per las faixas de terreny conreuhat á ellas vehinas, ó per ondulada y seguida columna de fum blavench. Ab poca freqüencia la rústega esquella d' un ramat us fa adonar de que no esteu sol, no tardant gayre en confirmarho lo senzill *Deu vos guart* del pastor.

La que fou casa-castell es avuy día bastant deteriorada, veyents' hi encara evidents senyals de fortificació, y es utilisada pera habitació de sos masovers.

Devant de sa entrada hi ha una antiga capella nomenada de *Sant Miquel*, que per sa volta de canó seguit en ogiva molt rebaixada y altres indicis, sembla perteneixe á últims del segle XI ó principis del XII; algunas transformacions qu' ha sofert han alterat sa típica fesomía arquitectónica.

Hem de manifestar qu' aquests y demés restos de la Edat mitjana que per allí 's veuhen, tenen més importancia pera l' arqueólech ó curiós que sab endevinar per ells l' estat de l' entera construcció de que formavan part y pera 'l poeta que hi puga trobar motius ab que extendre 'l vol de sa fantasía, que no pera l' artista que hi busqui riquesa de detalls arquitectónichs pera lluhiment de son llapis ó son pinzell.

Inmediats á la capella hi ha varios sepulcres oberts en la mateixa roca, iguals als que 's veuhen á Cervelló, Olérdula, Sant Pere de Casserras y altres punts de Catalunya, y orientats próximament en direcció de Ponent á Llevant. Creyem que llur orígen es cristiá atenent principalment á que molts de semblants ó iguals se 'n trovan en llochs distingits desd' antichs temps ab lo nom de Sant Miquel, baix qual advocació eran posadas en l' Edat mitjana las capellas dels cementirs. Y encara que no falta qui 'ls atribuheix á las colonias fenicias ó altres de las que pogueren poblar primitivament certs punts de la nostra península, debem afirmarnos en nostra humil opinió, tenint en compte lo que acabem de dir, y no sabent que 'ls fenicis haguessen may arribat á determinadas localitats de Inglaterra y d' Alemanya (Saxonia), en algunas de quals iglesias se conservan sepulturas que, encara qu' escavadas en grans trossos completament despresos de la mateixa roca ó pedrera, son parescudas ó iguals per llur contorn ab las d' Arampruny á y demés citadas.

Per documents de mitjans del segle XI, consta que 'ls castells d' Aramprunyá y d' Olérdula, foren encarregats per los Comtes de Barcelona, Ramon Berenguer y sa muller Almodis (any 1059), á Miró Girebert de Sant Martí, á sa esposa Guila y al fill que 'ls succehís, després de haverlos perdonat las rebelions comesas diversas vegadas junt ab llurs fills Bernard y Gondeball, contra la soberana autoritat dels Comtes.

L' any següent y en servey del Comte de Barcelona aná Miró Girebert á la expedició del castell de Mora, en la que morí.

Desd' aquella época anaren succehintse varias donacions, encomendas, simples tenencias y vendas ab restitució respecte del castell d' Aramprunyá, fins qu' en 1322 Pere March, tresorer de Jaume II d' Aragó, lo comprá pera no sortir més del domini particular.

Aquest Pere March tingué un fill que portá iguals noms y apellido; hi hagué després un Jaume March, fill de Pere, que s' ignora de quin dels dos d' aquest nom ho sería, y que tingué dos fills anomenats també respectivament Jaume y Pere.

Un Jaume March, senyor d' Aramprunyá, fou creuhat cavaller per Pere IV d' Aragó en lo monastir de Pedralbes (any 1360), y per datos que possehim creyem que aquest March fou, entre 'ls qu' hem citat, lo Jaume March pare, á qui segurament fa referencia una inscripció en elegants carácters góticks que 's llegeix encara en una lleugera pendent que fa la roca aprop de la capella, de cara á mitjdia y que diu:

en:la(n)y:de:la:enquarnacio:de:n(ost)re
senyor:mccclxxv:fo(u):comença
da:la:obra:del:mur:daquest:ca
stell:per:mos(s)en:jac(me):march:

Lo territori d' Aramprunyá tenia antiguament molta extensió y abarcava en sos límits la parroquia de Sant Miquel, á

la que donava nom la dita capella, y las de Sant Cristófol de Begas, Castelldefels, Gavá, Sant Climent, Viladecans y Sant Boy, ab llurs corresponents vehinats y termes. Ab lo transcurs del temps, y per diversas causas va anar limitantse, y quedá reduhit á las parroquias de Begas, Castelldefels y Gavá, resultant agregada á aquesta última la de Sant Miquel.

Cada any, lo 29 de setembre, festivitat d' aquest sant, se cantan los divins oficis en la capella del castell, ab assistencia dels vehins de las inmediatas masías, y singularment dels de la vall de la Sentiu (situada entre 'l puig d' Aramprunyá, Gavá y Castelldefels) que celebran aquell dia llur festa major, veyentse ab tal motiu molt animats y concorreguts aquells llochs.

En un dels diumenges de maig, acut també molta gentada de Begas, Sant Climent y altres pobles al petit santuari de Nostra Senyora de Brugués, que s' alsa sobre una reduhida carena al peu del castell. Bonich es llavors contemplar desd' aquest lo animadíssim cuadro que ofereixen aquells fondals, cuberts de bosch, d' arbossos y d' espessas ginesteras en flor, que s' esforsan perfumant lo mateix ayre de festa, que escampa per aquells vols los crits de las alegras collas que van compareixent y s' entreté més tart fent ondular las espirals de fum á qual entorn esperan asseure's joves y vells, després qu' hagen ohit missa en la concorreguda ermita, ó desde fora y devant d' ella ab la barretina sobre l' espatlla y silenciosament escampats per sobre las molsosas penyas, espléndidament banyadas per la joyosa llum primaveral.

Per acort de la Comissió de Publicació,

Jascinto Torres y Reyató.

GUIA.

Barcelona á Gavá:

Fins á **Cornellá:** Ferro-carril de Tarragona á Barcelona y Fransa (línea de Tarragona), 9 k. en 1/2 hora (4 trens diaris y 5 los dias de festa). Preus: Rs. 5.–, 3.75, 2.50.—**Cornellá á Gavá:** En carruatje 1 h. 1/4. En la estació s' hi trobará tot l' any una tartana á la arribada del primer tren del matí, y de maig á setembre un' altre á la arribada del últim de la tarde. Preu: 2 rs. per assiento. A 1/2 h. de Gavá, despres de passar lo riu (pont provisional de fusta. Pontatje: 1 cuarto per persona y 1 ral per cavallería) se troba *Sant Boy de Llobregat*, que posseheix un dels mes notables manicomis d' Espanya; á 1 h. *Viladecans* (lámina n.° 21).

Directament á **Gavá:** En carruatje: 2 h. llargas. Un viatje diari á las 2 de la tarde; los dias de festa á 3/4 d' 1. Lo cotxe se situa en lo carrer de l' Hospital, davant del n.° 3 (sastrería), hont hi há la administració.

En lo café de la plassa de Gavá serveixen pera menjar (á la catalana), bó, net y á preus módichs.

Gavá al Castell d' Aramprunyá:

A peu: Fins al Santuari de Brugués poden seguirse dos camins. Un (1 h. llarga), remuntant la riera que 's troba abans d' arribar al poble de Gavá; y l' altre (1 h.), dirigintse á la montanya pel camí que vá al cementir, inclinantse á la esquerra passat aquest. La perspectiva del Castell es totalment variada en cada un, essent abdos pintorescos. Aconsellem la pujada per la riera y la baixada pel camí de dalt.

La ascensió al Castell, 1/2 h. curta, es sumament penosa.

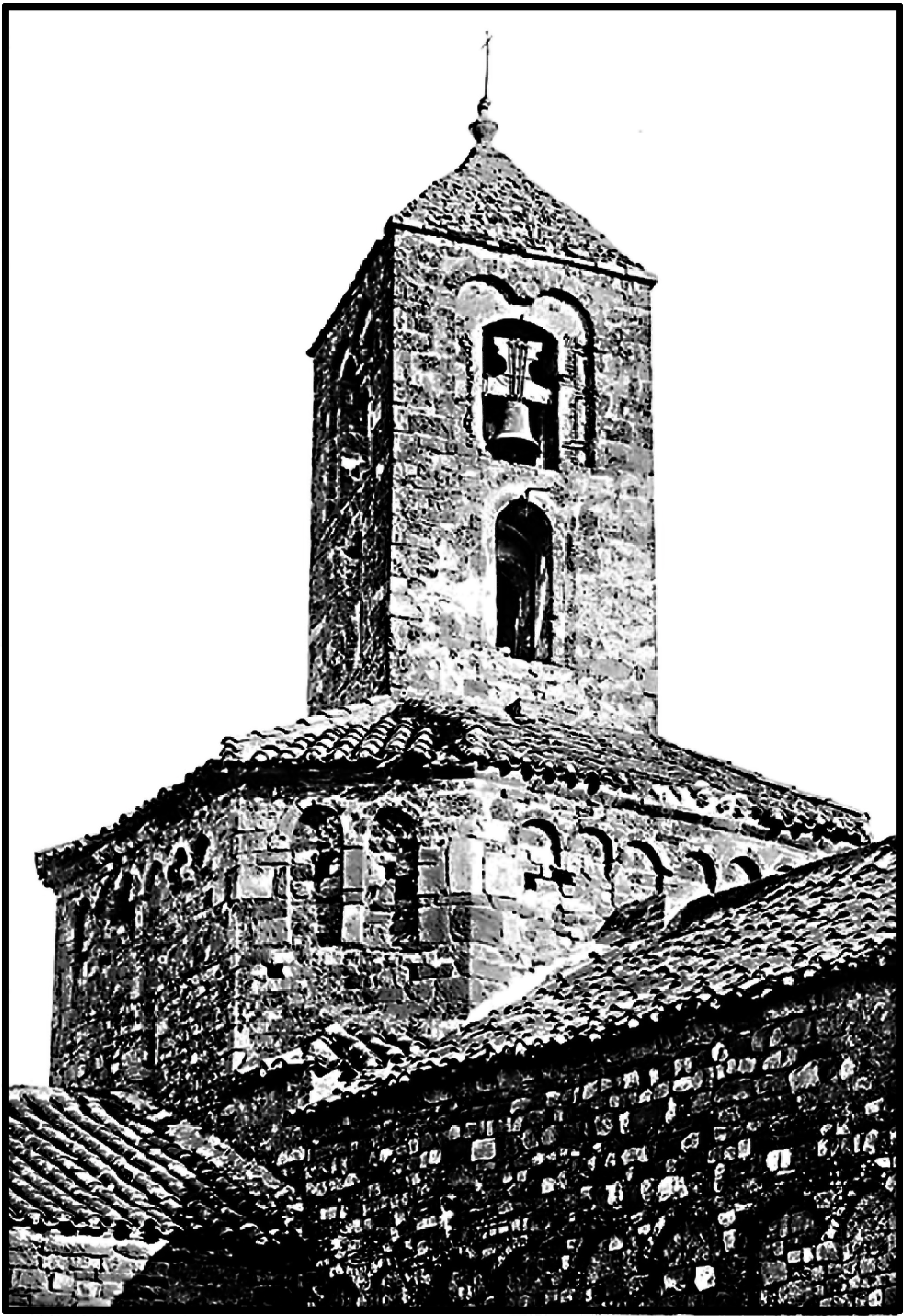

CAMPANAR DE L'ESGLESÍA DE SANT PERE DE TARRASSA 1878

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

LAS ANTIGÜETATS DE SANT PERE DE TARRASSA.

I. Ab misteriosa y estranya llógica, lo monument que per las vicissituts dels setgles es trista y solitaria memoria de generacions més fortas y vigorosas, presideix ab severa magestat en lo cementiri de Sant Pere de Tarrassa, las tombas de las generacions modernas; reliquia venerable d' un passat de grandesa y gloria, se manté en peu, per art miraculosa, devant d' un present modest qu' ab greus afanys se conserva, per dir en tots temps als indiferents moradors de Tarrassa, que las grandesas de la moderna ciutat, humil trasllat son tant sols de las de l' Egara dels antichs, ciutat municipal y colonia romana, de altíssims fets y d' inmortals proesas.

A sol ixent de la industriosa Tarrassa y en la part més elevada, entre mitx de dos fondos barranchs, y dins d' un espay relativament brevíssim, troba lo viatger reunidas interessants curiositats históricas y arqueológicas; lo pintor, retáules dignes de ser admirats, y més dignes encara de ser millor conservats; l' arqueólech, vestigis de rassas illustradas en los misteris del art, y monuments d' altras que sols coneixían l' art per intuició, veritables obras d' instint; lo filosoph y 'l poeta, fondas y melancólicas meditacions.

Ruínas de ruínas podría, ab gran propietat, dirse que son aqueixos monuments de Sant Pere de Tarrassa, y precisament de tan humil y llastimosa condició, naix tot lo interés que despertan. Y 'n despertan, certament.

Una gran ciutat romana, poderosa y rica, que sab marcar de bon relléu son nom en l' historia, desaparéix, com si digués-sem: se fon, en la llarga nit dels setgles, sens deixarnos més memoria que alguns fets y miserables despullas: la catástrofe y la causa d' ella restan de tothom ignoradas; ab los enderrochs de la ciutat pagana, un' altre rassa, si menys illustrada, activa y vigorosa, enardida en la fé de Christ, aixeca en las tenebras del passat una nova ciutat christiana, y las cornisas, los chapitells, y las columnas dels antichs temples d' Apol y Vénus, las fá servir per aixecar la cathedral de l' Egara christiana, que ha de ferse célebre per sos Bisbes y per sos Concilis en l' historia de l' Ecclesia d' Espanya; una nova catástrofe, com si fos ciutat malehida, com altra de las que los Llibres sants anomenan, fá desapareixer la ciutat christiana, sens apénas deixarnos memoria d' ella; la catástrofe y la causa d' ella quedan també, si presumidas, ignoradas; de cap modo comprobadas ni justificadas; y per fí, una má piadosa, que piadosament pensant l' havém de suposar, després de la dominació dels Alarbs, má també desconeguda de l' historia, reunint los restos consagrats per dugas civilisacions y una llarga série de setgles, edifica las ecclesias qu' avuy día en part s' admiran; morts ressucitats y enmortallats, que presidéixen en un cementiri, hont ja no hi caben los morts, las tombas dels que esperan la resurrecció.

II. L' ecclesia de Santa María y Santa Rufa (1) ocupa lo sitial de l' antiga cathedral d' Egara, segons consta del acta de sa consagració, que feu en 2 janer de 1112 lo Ilustríssim bisbe de Barcelona Ramon Guillem, essent Comte Ramon Berenguer tercer. De dita acta consta, ademés, que dessota l' ara del altar major de la ecclesia que describim, están sepultadas las santas testas dels illustres mártyrs saragossans, Sever, Juliá y Valentí, essent ver motiu de llástima y dol, qu' estigan sens cult y en lo major olvit y abandono, reliquias tant santas y venerables.

(1) Assumpto de la lámina que s' acompanya.

Aquesta ecclesia té per mérit principal la sencillesa de son conjunt, bisantí primitíu y rudimentari, avalorat per los fracments de construccions romanas que s' emplearen en sas parets sens art ni estudi, com, entr' altres, ho demostra una llápida, colocada al revés, en la paret interior de dita ecclesia, qual text es lo següent:

Q. GRANIO — Q. FIL. GAL. — OPTATIO. II. VIR. — EGARA. TRIBVNO. — MILITVM. — GRANIA ANTVSA — MARITO — OPTIMO — L. D. D. D.

Altre llápida, de marbre negre, també posada al revés, dins l' ecclesia de Santa María, permet llegir:

IMP. CAESAR. — DIVI. HADRIANI. — FIL. DIVI. TRAIANI. — PARTIC. NEPOTI. — DIVI. NERVÆ. FILI. — DIVI. TRAIANI. PRONEP. — T. ÆLIO. ANTONI. — PIO. PONT. MAX. TRI... — POTESTATI. COS. II. DESIG. — III. P. D. D. MVICI.. F. EGARA.

Conté aquesta ecclesia retáules apreciabilíssims, alguns en excellent estat de conservació, si bé lo tot, si aquesta paráula podem aplicar sens menyspréu al venerable monument que guarda las reliquias de tres mártyrs espanyols, reclama ab afany una mirada compassiva y protectora.

A pochs passos de l' ecclesia de Santa María, y dins també del mateix cementiri, se troba la anomenada ecclesia de Sant Miquel, digne per molts conceptes de la atenció del viatger. Son aspecte exterior, que no té cosa particular, faria créurer que data sa construcció d' época més moderna; son interior, respectant tota opinió més il-lustrada, revela, á nostre modo de véurer, una antigüetat molt y molt superior á l' ecclesia anteriorment descrita, essent un altre incomprensible misteri, bé qu' en assumpto tan misteriós res importa un misteri més, que en part alguna se trobi enllassada la existencia del anomenat temple de Sant Miquel, ab la de l' ecclesia de Santa María y Santa Rufa. Això dona, en veritat, motiu á créurer, que es la de Sant Miquel de creació posterior, mes entrant adins d' aquesta, tal crehensa desaparéix per ensalm.

Lo primer dupte qu' ocorra al viatger, es sobre la condició primitiva del lloch que 'ns ocupa, que dista molt de tenir lo carácter d' un temple christiá. Compost de quatre naus, encaradas als quatre punts cardinals, té en son centre un cimbori, sostingut per vuit columnas, sis de pórfir y dos de marbre negre jaspejat, coronadas per chapitells de distinta pedra y de diferenta escultura y mida, prova evident de que aixís las columnas com

los chapitells, no foren construits per lo objecte ni per la situació qu' encara conservan.

Las sis columnas de pórfir, per sa grandaria dihuen bé que son trossos d' altres columnas, que formarían part, lo mateix que las de marbre negre, d' algun important y rich monument dels romans, dels quins se veu la má y l' art en aquellas obras. Lo mateix nos dihuen los chapitells, propis per columnas de menor diámetre y de major elevació. ¿Hont son las demés columnas? ¿Hont son los chapitells, las cornisas, las estátuas dels temples d' Egara, y dels paláus dels cónsuls y dels tribuns? ¿Quí las ha tretas del lloch hont las tombá l' ángel exterminador? Ni una veu, ni un eco, ni un remor responen. L' historia calla, com si tingués complicitat en lo desastre. Deixém callar á la historia y respectém los alts judicis de Deu.

De lo que no pot restarnos dubte, per més que no consti en cap testimoni escrit, es de que 'l temple de Sant Miquel ha sigut restaurat exteriorment ab posterioritat á la construcció de l' ecclesia de Santa María, y tal vegada en 1612, ab motiu de la restauració que 's feu en aquesta. En quant á la major antigüetat de l' ecclesia de Sant Miquel, no pot tampoch haverhi dubte de que la primacía li correspon. Apart de la construcció qu' havém esplicat, té aquest temple un paviment d' asfalt, y de la mateixa materia té cubertas las parets fins l' altura d' uns quatre pams, lo que faria créurer que sería aquell lloch un bany, si una gruta ó catacomba que hi há dessota l' ecclesia y que comunica ab ella per medi d' una rampa, no vingués á contradir aquella opinió. Un manuscrit antich, que conserva lo senyor Rector de Sant Pere, diu á aquest respecte: «la de San Miguel no era iglesia; algunos dicen que era el lugar en que se bautizaban los Arrianos y Gentiles que se convertían. Aquí hay dos iglesias, la una debajo de la otra, con la misma arquitectura... lo que da á entender que el uno sería el bautisterio de los hombres, y el más oculto para las mujeres.»

Lo subterrani ó gruta, ahont, dit siga entre paréntesis, may havém vist la mateixa *arquitectura* de que parla lo manuscrit, que per forsa ha de equivocarse, á menys qu' estigués aquella enterrada, consta de tres petitas naus formant creu, á las quals s' hi baixa per una rampa. S' observa que las parets han estat cubertas també per un betum ó asfalt, y se troba encara en un recó un ara trencada de pórfir, de antigüetat irrecusable.

Segons la opinió del illustrat cronista Pujades, qu' examiná detingudament aquestos llochs, la pretesa ecclesia de Sant Miquel fou lo temple ó pantheó dels romans, hont veneraban per igual totas las divinitats gentílicas, á semblança, continúa Pujades, del que existía en Roma y que descriuhen Miliá, Leto y Plini entr' altres. Per respecte que 'ns meréixi aquella opinió, havém de fer constar que no la admetém; las dimensions del temple no respondrían de molt á la grandesa de la ciutat municipal qu' enviaba procónsuls al Assia; las proporcions de las columnas y la disposició de las mateixas, tot donant idea de qu' en Egara 's coneixía l' art, la dónan també de que, al construirse lo monument que 'ns ocupa, se precindís de las lleys y reglas artísticas, aprofitant restos de altres construccions, que sens dubte, havían sigut obras fetas ab tot art; y d' aixó venim á deduhir que la construcció de tal pantheó, bany, ecclesia ó lo que fos, es, sens dubte, si anterior á l' Egara christiana, posterior á la ruína de l' Egara dels romans, y feta ab las ruínas de los monuments que pogueren llivrarse de la catástrofe.

En veritat, sembla qu' una terrible maledicció pesa sobre Egara, sobre sas ruínas, sobre sa historia. Major fosquedat, major dubte, major contradicció, no 's vehuen en cap part.

Per acabar lo referent á l' ecclesia de Sant Miquel, sols falta consignar, que si admetessem sa condició de temple christiá, probaría sa major antigüetat la existencia dels preciosíssims retáules que conté, molt superiors en mérit retrospectíu als de la ecclesia de Santa María y Santa Rufa. A nostre criteri, los bellíssims retáules de Sant Miquel son procedents de la cathedral d' Egara, y pot ser los únichs objectes d' art que d' ella nos quedan. Si aquesta idea s' admet, la tal cathedral d' Egara havía de ésser digne de son nom y de sos seculars ascendents.

III. Fora del cementiri, mes á pochs passos d' ell, s' aixeca la qu' es parroquial de Sant Pere de Tarrassa. Temple també antiquíssim, compost de dos naus de major capacitat que 'ls anteriors. Sa portada bisantina, despullada de tot treball escultórich, denota una antigüetat respectable. Sens esfors, apesar d' aquella, havém de créurer qu' es de creació molt posterior á l' ecclesia de Santa María; mes en quant á precisar la época de sa erecció, de nou nos trovém devant d' un altre misteri. Tot es misteri en tractantse de las cosas d' Egara; aquesta poesía no hi pot mancar.

Una cornisa volta exteriorment las parets d' aquest temple, y tal volta es lo que té de més notable. La forman los signes del Zodíach, esculpits en granit, observantse reproduíts moltas vegadas uns mateixos signes. Cap dubte teném de que no fossen esculpits expressament per formar la cornisa d' aquella ecclesia. ¿Tindrán relació ab las columnas y chapitells de l' ecclesia de Sant Miquel? A nostre manera de véurer, uns y altres son parts d' un mateix tot. La má que las collocá en lo lloch qu' ara ocupan, ignoraba tal volta qu' aquellas esculturas havían presidit las abominables ceremonias del cult gentílich, acás en lo matéix temple de la Vénus Aphrodites.

Tals son las antigüetats de Sant Pere de Tarrassa. Restos bellíssims, d' alt preu histórich, com lo mosáich que hi há detrás del altar major de la parroquial, se conservan esbarriats, sens ordre, sens concert, perque lo misteri, la confusió més complerta, regnin en tot temps sobre l' historia de l' Egara dels romans y de l' Egara christiana. ¡Estranya circunstancia! Si 'ls críms de la ciutat gentílica, la féren mereixedora de destrucció complerta, que no 'n quedés d' ella ni pedra sobre pedra, enmudeix nostre curiositat, devant de la divina justicia y calla la supérbia humana. Mes... ¿quíns podían ser los críms de la ciutat christiana, que á principis del setgle VI celebrá en sos murs un Concili nacional, que decretá lo celibat eclesiástich y la celebració de Sínodos anuals? ¿Per qué no pogueren llivrarla los mereixements de més de vint y cinch bisbes, que desde principis del setgle III, fins á últims del VI, ocuparen aquella nobilíssima *Sede?* ¡Ah! Escrit estaba que la noble Egara havía de morir catalana. Lo setgle VIII havía d' ésser per ella lo darrer. Catalunya s' ensorra al estrepit dels escuadrons alarbs, que passan á foch y á sanch quant trepitjan, y Egara cau, per no aixecarse més, com cauhen los héroes, entre lo foch, la sanch y 'l terratremol del combat. Ningú ho ha vist; l' historia s' ho calla, mes un nom ho diu prou; ¡Tarrassa! Terra arrasada; Egara, arrasada per los exércits africans, que s' enterra en una mateixa mortalla ab la rassa gótica, que tampoch podrá may ressucitar.

Per acort de la Comissió de Publicació,
PERE ANTONI VENTALLÓ.

GUÍA.

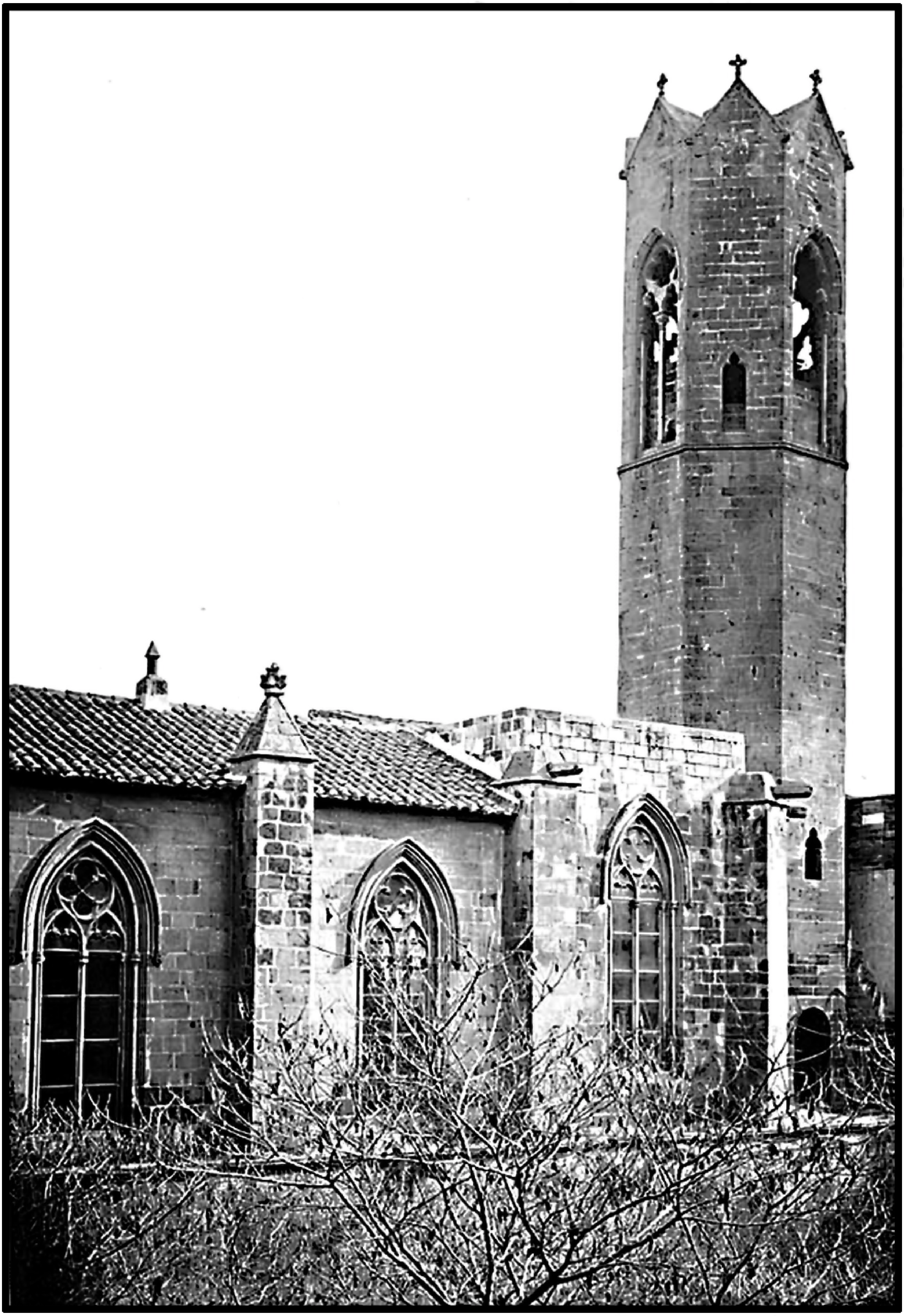

BARCELONA- REIAL CAPELLA DE SANTA AGATA 1878

ALBUM PINTORESCH-MONUMENTAL DE CATALUNYA.

BARCELONA.

CAPELLA REAL DE SANTA ÁGATHA.

Si lo viatjer ilustrat que visita á Barcelona, se sent desitjós d' admirar los pochs restos que quedan del vell *palau major* dels Comtes-reys d' Aragó, una vegada hagia donat un cop d' ull al *Tinell* ó gran sala d' embaixadors, (actualment iglesia de las religiosas benedictinas del convent de Santa Clara), y al *quarto nou* (Archiu de la Corona d' Aragó), li recomaném que 's dirigeixi á la plassa del Rey pera admirar allí lo fragment més preciós y més antich d' aquella augusta casa, monument per sí sol de gran importancia histórica y artística: la capella real, baix invocació de Santa María, nomenada avuy de Santa Ágatha.

Situada aquesta á la part dreta ó Nort de la esmentada plassa, y confrontant perpendicularment ab lo prenotat *Tinell*, lloch principal del palau, té entrada per la escala semicircular que conduhía també á las estancias d' aquell. Es de construcció sensilla y severa, presentant una bona mostra de la época de transició del primer (segle XIII) al segon período del estil ogival (segle XIV), tant en lo conjunt com en los detalls. La sua planta es absidal, prolongada per dos capellas als costats que forman creu llatina, ab una sola nau, notable per lo arrogant y atrevida, essent sostinguda per quatre archs sumament esbelts, y cuberta d' un rich enteixinat fet d' obra de talla policromada, ahont hi campejan, entre variats adornos, las armas del casal aragonés. De sos murs laterals: lo de la dreta, qu' es lo qu' enfronta en la citada plassa, conté en la part superior quatre graciosos finestrals partits per delicadas columnetas, y cinch en la part baixa, tres majors y dos menors, ademés d' altres cinch que rodejan l' abside; lo de la esquerra té sols tres oberturas, ço es, una finestra que dona al carrer de la Tapinería, vers lo lloch en que hi hagueren los jardins del palau, y duas luminars, no molt lluny de la primera, tan bellas com petitas. Abdos murs están perforats llongitudinalment per unas estretas, si bé cómodas escalas, que, comensant prop del presbiteri y formant joch sas entradas respectivas *vis á vis* ab las de la torre y sacristía, venen á termenar en lo cór alt, especie de tribuna y pas de comunicació ab lo palau pera los reys y demés de sa familia. Per lo que toca als de la cort y als servidors, es d' advertir qu' entravan per una espayosa portalada, robustida per elegants columnas y surmontada per una creu gótica, un medalló, representant l' anyell del Baptista, y dos escuts de Catalunya y Sicilia, la qual s' obría y se veu encara sota de dit cór. Lo presbiteri del altar major, rodejat d' un banch respatller, á modo d' escó, constituía altre cór destinat al clero y clos per una feixuga reixa. Envers ell, se dirigían las personas reals en las funcions solemnes, baixant lo monarca, infants y cavallers per la escala de la trona, ó sia la del costat del Evangeli, y la reyna, infantas y demés damas de la cort per la de la Epístola. En esta part hi havía dos altars: als peus del temple, lo del baptisteri, qual pila se conserva en la parroquia major de Santa Ana, y lo del Santíssim Sagrament al cap demunt, avans del major ó principal. Catorze escuts, ab las barras uns, y altres ab flors de llir, resaltan en las parets d' aquest últim altar, trobantse al darrera la sala-sacristía, iluminada desde la plassa per un elegant finestral.

Consideradas en conjunt las dimensions del monument, obrat tot de pedra picada, segons nos fa constar son historiador lo P. Ribera (1) son las seguents: 160 palms de llargada, 34 d' amplaria y 70 d' altura. La torre ó campanar, montada sobre la meytat oriental de la volta qu' ensostra la sacristía, es octógona y d' una galanura tan original que no s' en coneix altre exemplar dintre ni fora de Barcelona. Diu lo citat P. Ribera qu' en sos ventanals hi feyan estada dos grossas campanas. En lo día present estas ja no existeixen, pero desde las boças d' ahont avans eixían, com llenguas de bronzo pera cridar á l' oració, se gosa d' una bella perspectiva de la ciutat, justa compensació á la fatiga que 'l visitant s' imposa, pujant los cent grahons de sa escala de doble construcció. Per la part de fora es de veurer aquesta torre, coronada per marlets en forma de triánguls, florejats á manera de garlanda comtal, aixecarse magestuosa dins lo cercle de la primitiva acrópolis y en lo mateix cór de la capital de Catalunya, com un mut testimoni de la fé y patriotisme d' aquells fills que tan l' estimaren, com lo recort més insigne d' aquells piadosos comtes y egregis reys que governaren paternalment nostra estimada terra catalana.

Indicada, encara que sia ab brevetat y sobras d' ineptitut, la forma interior y exterior de la capella qu' ocupa nostra atenció, precís es apuntar cronológicament algunas noticias sobre la sua antigüetat é historia, á fi de que per l' incentiu d' ellas sia més coneguda y apreciada. Pera cumplir tal objecte, las enmatllevarem principalment á dit P. Ribera, son historiador, als especials de Barcelona, á alguns distingits monografistas, y en particular á nostre sabi y estimat amich D. Joseph Puiggarí, qui publicá no fa molts anys, ab l' erudició que li es peculiar, documents molt curiosos pertanyents á la historia d' est temple, y nos ha proporcionat posteriorment altres datos interessants. De nostra pobre cullita si que hi afegirém ben poca cosa.

Sabut es, que la fábrica actual de la iglesia de Santa Ágatha no es la primitiva, sino una reedificació d' aquella, existent ja en lo segle XII, com se despren d' un privilegi d' Anfos II cor-

(1) *Real Capilla de Barcelona, la mayor y más principal de los reinos de la Corona de Aragon, ilustrada y defendida, etc., por el M. P. Fr. Manuel Mariano Ribera, etc.—Barcelona.*—1698.—Pág. 28.

responent al mes de juny de 1173, ab lo qual concedí la sua administració als Prior y canonges de Santa Eulalia del Camp, nomenantla ja llavors: *Ecclesiam et Capellam meam Beatæ Mariæ quæ sita est in meo Palatio Civitatis Barchinonæ* (1). Las viscisituts del temps deurian maljurarla ó se consideraría reduhida pera las solemnes funcions á qu' estava destinada, quan, iniciada la réforma del palau per Pere II á últims del segle XIII (1279) (2) y seguida ab activitat per son succesor Jaume II encarregá, aquest, las obras desde Tarragona, al mestre Bertran Riquer en los idus de desembre de 1302 (3), escribint en lo mateix día á son batlle general Marimon, y al de Barcelona G. Lull, procuressin adquirir la torre y part de casa de Na Palau, que confrontaba ab la capella pera major amplaria de la obra sua y de son campanar (4).

Trevalls de tal naturalesa causarían, sens dubte, dispendis molt onerosos á las arcas de la Corona, tota vegada qu' excitant lo monarca la munificencia dels bisbes de Vich y de Valencia, no tardaren estos á contribuir ab los delmes de la mitra pera tan espléndida edificació: *ad opus capelle quam construi facitis in vestro palacio Barchinone,* deya l' ilustre Pons de Vilaró en l' epístola endressada al rey lo día 11 de las calendas de desembre (5).

No gayre més tart, lo mateix *Bertran Riquer, fuster, mestre et hobrer del Palau vostre senyor de Barcelona,* com se titula en altre carta (sens fetxa) dirigida *al molt alt et molt poderós senyor en Jacme, per la gracia de Deu rey Daragó,* li fa saber; *que la obra que vos manás fer el palau vostre, senyor de Barcelona, es feta, salvant que encara no es blanquejada de dins ne y ha portes, ne es feta l' escala que vos, senyor, manás fer en aquel' endrona qui es el palau de Santa Eularia...* (6)»

En quant al campanar ó torre, obra complementaria del edifici, sembla tingué per constructors á G. de Gallifa y P. Lull, ja que comunicaren al rey ab carta del 17 d' octubre, pero sens data d' any: *Sapia la vostra Althea, Senyor, quel cloquer de la capella es muntat en agual del cap hon son les creus: perqué, senyor, conseillen alcuns, puix pus alt del cap 12 filades ó plus, et puys ques fassen les finestres qui pugaran dalt tro á 18 palms, et será convinent althea... Et com pus alta será la obra, pus rica será et de pus bella mostra* (7); y en altra del 30 de janer: que havian encomanat á Gerona las columnas dels finestrals, esperant rébrerlas al mes següent, aixís com demanavan alguna ajuda pera termenar la fábrica de la mateixa torre (8). No trigaría á esser realisada tal conclusió, ensemps que la general del temple, si judiquem per lo context d' una carta del 3 de mars, igualment sens any, pero del regnat d' en Jaume II (9) y en vida de sa segona muller Na Blanca de Nápols, morta en 14 d' octubre de 1310, del qual se despren, qué Francesch de Montflorit, imaginayre de Lleyda, notificava al rey haver acabat duas ymatjes ó estátuas per ell encarregadas: *so es, á saber, una en forma ho figura de vostra noble Madona Na Blancha, regina Daragó,* y l' altre d' una Verge pera la capella real. Arrivant al punt y hora de provehir al adorno del interior, per forsa l' obra s' estaría rematant, sino era ja enterament finida. De tots mo-

(1) *P. Ribera: Real Capilla, etc. lloc. cit.*

(2) Vide Arch. de la Coron. d' Arag. reg. sigilli secreti 131 fol. 70. citat per J. Puggarí en l' article *Documentos para la historia de la Capilla Real de Santa Agneda de Barcelona. (Revista Histórica,* I. n.º V.)

(3) Arch. Coron. Arag. Reg. 200 fol. 148 y Puiggarí lloc. cit.

(4) Idem idem.

(5) En lo mateix archiu, lligall 48 de cartas reals del regnat de Jaume II, y Puiggarí lloch citat.

(6) En dit archiu: Cartas reals del temps de Jaume II, lligall 52, y Puiggarí lloch citat.

(7) Idem lligall 47 id: y Puiggarí lloch citat.

(8) Ibidem; lligall 38 y Puiggarí id.

(9) Ibidem; lligall 40 y Puiggarí id.

dos podem afirmar que ho sería ja en 28 de maig de 1327, quan son august reformador, al otorgar lo testament que firmá en esta Ciutat, li llegá una preciosa reliquia de la Vera-creu: *Dimittimus heredi nostro universali suscripto, Crucem nostram auream cum ligno Domini, volentes, mandantes, atque rogantes, quod dicta Crux aurea cum ligno Domini remaneat in perpetuum in Capella Regali Regum Aragonum, nec aliqua necessitate, occasione, vel modo vendatur, seu aliquando alienetur, etc.* (1).

A tan pródich monarca, altres ne seguiren que s' esmeraren en distingir lo seu oratori, considerantlo com lo més capdal entre tots los que tenían en los dominis de sa corona y enriquintlo successivament ab novas dádivas. Una de las més valiosas es la que descubrírem temps enrera fullejant los manuals d' escripturas autorizadas per lo Notari que fou d' esta ciutat en Pere de Folgueras, ahont ab data de las kalendas d' octubre de 1344, llegírem l' ápoca de la prorata del preu de cert retaule ó pintura, ab las ymatjes de Jesuchrist y de la Verge María, pera l' altar de la capella del palau que lo rey en Pere III havía manat fer al pintor de Barcelona Ferrer Bassa. Encara qu' aquest document inédit no tardará á veurer la llum pública en una important memoria deguda á l' experta ploma del ilustrat Sr. Puiggarí, no volem privar als nostres lectors d' anticiparlos las primicias de tan felis troballa. Diu aixis:

«1344 (Jovis Kalendis octobris).

«Ego Ferrarius Bassa pictor civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis Bernardo de Oltzinellis Consiliario etcetera, quod solvistis michi ducentos solidos barchinonenses, in solutum pro rata illarum viginti sex librarum octo solidorum et septem denariorum eiusdem monete qui per Curiam dicti domini Regis michi debentur cum littera sua tenoris sequentis: —«Petrus Dei gratia Rex Aragonum Valencie, Maiorice, Sardinie et Cor»sice Comitisque Barchinone Rossilionis et Ceritanie, dilecto Consiliario »et Thesaurario nostro Bernardo de Oltzinellis legum doctori, salute et »dileccione. Cum Ferrario Bassa pictori Civitatis Barchinone, ex maiori »pecunie quantitate qua sibi per Curiam nostram debebatur, ratione cuius»dam retabuli quod ad opus altaris Capelle palacii nostri dicte Civitatis »per eum comendabilibus et subtilissimis imaginibus Jesuchristi et Beate »Marie Virginis eius genitricis fieri et depingi fecimus, restent viginti »sex libre octo solidos et septem denarii barchinonensis ad solvendum. »Nosque ipsos per vos eidem Ferrario exsolvi providerimus et velimus. Id»circo vobis dicimus et mandamus quod de quacumque pecunia Curie nos»tre que est vel erit penes vos tribuatis et solvatis jamdicto Ferrario vel »cui voluerit loco sui, viginti sex libras octo solidos et septem denarios Bar»chinone supradictos. Et facta solucione presentem ab eo recuperetis litte»ram cum apocha de soluto. Et quia sigilla nova nondum fieri feceramus, »presentem sigillo nostro assueto jussimus sigillari. Data Barchinone oc»tavodecimo Kalendis Octobris anno domini millesimo trescentessimo qua»dragesimo quarto.» —In dorso cuius littere predicta ducentos solidos fuerunt scripti pro solutis manu propia subscripti notario ubi nulla alia solutione erat scripta unde renunciando et etiam facio dicto domino Regi et vobis nomine eiusdem de predictis, ducentis solidos finem etcetera.

«Testes Margaritus de Fabrica Notarius et Bernardus de burgaria.»

Nótori es que lo predit rey en Pere, no en vá apellat per la historia *Lo Ceremoniós,* s' ocupá ab singular minuciositat y previsió de tot lo concernent á la major solemnitat de las ceremonias religiosas que s' hi celebravan, en las *Ordenacions... sobre lo regiment de tots los officials de la sua cort* (2). Aço, n' obstant, ja que nostre treball es de mera compilació, sians permés extráurer algunas notas pertinents. Rahona, lo rey, la sua obra, dihent en lo comens del capítol *Del abbat de Sanctas Creus:*

«Pus havem tractat dels officis temporals con en la nostra casa son regidors: molt més devem ordonar de la nostra cappella en la qual se contracta de consagrar lo cors de Nostre Senyor Deu, mayorment pus trobam que en lo Novel Testament quel fil de Deu Jesuchrist volch usar més de estament de sacerdot que de dignitat real etc.» Y més avant. «Perço en la

(1) Pi y Arimon; *Barcelona antigua y moderna,* t. I, p. 537.

(2) Reg. 1529, part. 2.ª de l' Archiu de la Corona d' Aragó, pub. en lo tom. V de la *Coleccion de documentos inéditos,* etc., del mateix dipósit histórich (1850).

nostra cappella declaram esser cappellá nostre major labbat de Sentes Creus, lo qual per privilegi dels nostres antecessors es á tots temps reebut per cappellá major de tots los reys Daragó: lo qual abbat en totes les festes del any, ço es, en aquelles que segons nostra ordonació lo retaule dargent deu esser posat, missa en nostra presencia celebrar deja e exercir los altres officis divinals, si a aquells nos presents serem: si donchs per nos no era ordenat, que la dita missa e los dits officis aquell día celebrats e dits per alcun archebisbe o bisbe presents lavors en la cort fosen.» ... «e generalment pertanyera á ell cura haver del offici ecclesiastich, e de tot ço ques pertany a la capella e tot defalliment corregir si alcun naurá esser vist aquí.» Tracta en altres capítols de la tercera part: «Dels monges de la cappella» (també de Santas Creus y en nombre de dos): «Del escolan de la cappella: Dels Almoyners; Del Escolan de la almoyna; Del servidor de la almoyna.» Y en la part quarta de son llibre, al parlar detingudament «De la Ordinació de la cappella» y dels seus ornaments, son de notar entre aquestos «dos bells reretaules dargent ab imagens e un reraltar e un pali de drap dor istoriat,» ... «tres creus ab pedres precioses,» y en quant «A les reliquies axi de Nostre Senyor con dels sants tenedores, sis encastaments esser ordonam, ço es, un a forma de custodia en la qual lo cors de Nostre Senyor Jesu-Christ en alscuns lochs es portat, ço es, de cristall dargent daurat guarnit ab obres covinents, e altre guarniment de cristall a forma de canons en los quals lespines per tal que mils puguen esser vistes sian portades: los quals guarniments sien fets daur a manera de peu de copa, e un altra guarniment dor fet a manera de peu de copa, en lo qual sia encastat un cano ampla de cristall fet a manera de capsa, en lo qual estiguia la camisa de Jesu-Christ, e tres de cristall en forma de capsa per tal que pus copiosament en aquelles les reliquies puguen esser tengudes e vistes declaram, e altre reretaula dargent daurat ab la image de la incorrupte Verge María en lo mig loch daquel posada, mostrantse dins tabernacle, per tal que en les festes e en les altres covinents dies, memoria della no sia relaxada, e quatre tests e dos bacins dargent ab ymages de Nostre Senyor e dels sants, daurats ab bellesa e ornament de nostre altar de nostra cappella.» Ordona apres l' especial solemnitat de quiscuna festa per l' ordre seguent: «De la vigilia de la Natividat de Nostre Senyor.» Digna de notarse es la descripció final d' est capitol que transcribim aixis: «E per tal que tan gran dia, segons ques pertany, no tan solament de significació de paraments sia honrat, mas de copiositat de reliquias e de joyes daur e dargent sia ennobleida: volem que en lo pus alt grau del reraltar, lo tabernacle ab la ymage de Nostra Dona dargent, e a casuma part daça e della dos tests junts, e en lo segon grau lo reretaula dargent, en lo terç o jussá grau tots los bacins, e altres tests e creus que en la nostra capella serán volem que sien posats: e apres les spines e la camisa de Nostre Senyor que sia en lo mig loch, les veres creus nostras que sian la una a la part dreta, e laltra a la part squerra, e les spines apres cascuna veracreu, e les altres pus honrades reliquies sien posades on pus prop costa, les sinch reliquies damunt dites: e les altres creus bacins e tests e les altres reliquies, les quals no poran caber en lo realtar, sien posades en loch sobre laltar ou pus covinentment loy porán esser allogades.» — «De la festa de sant Johan evangelista.» (Era patró de la real capella del palau de Valencia). «De la festa de la Circumcisió de Nostre Senyor. De la festa de la Epiphanía. De la conversió de sent Paul. De la cadira de sent Pere. De la festa de Ram e Palma. Del dijous de la Cena. Imparesceve de Nostre Senyor. De la vigilia e del dia de la Resurrecció de Nostre Senyor. Del dilluns e del dimars seguents. De la festa de la Invenció de Sancta Creu. De la festa de la Ascensió de Nostre Senyor. De la vigilia de Pentecosta e del día e del diluns e del dimarts seguents. Del digmenge de Trinitat. De la festa del Cors de Nostre Senyor. De la festa de la Nativitat de sant Johan Babtista. De la festa de sent Pere.» (Baix la sua invocació tenia la capella real del castell de Lleyda). « De la festa de sancta Anna » (Patrona de la capella que lo rey havia en son castell de la ciutat de Mallorca). «De la Transfiguració de Nostre Senyor. De la festa de sent Lorenç. De la Corona de Jesu-Christ. De la festa de la Exaltació de Santa Creu.» (A son honor era dedicada la regia capella del castell de Perpinyá). «De la dedicació de sant Michel. De la festa de sant Luch evangelista. Del dia de Tots Sants. De la Conmemoració dels defunts e tota hora que per defunts se faça. De la festa de la passió de la ymage de Jesu-Christ. De la festa de sent Martí.» (Patró de la capella de la Aljaffaría de la Ciutat de Çaragosa.). «De la festa de sancta Katarina. De la festa de sent Nicolau.» (La capella del palau real d' Osca li era invocada). «De les quatre festivitats de la Mare de Deu. Dels Mártirs. Dels Confessors. De les Verges. De les huytaves de les festes de Nostre Senyor e de la Verge María e de tots los altres sants. De les vigilies de les festes. Dels dies dominicals. Dels divendres. Dels dissaptes. Dels dies ferials. De les quatre tempores del any.»

Tan sols eixa llarguíssima llista de epígrafes, dona á compendrer quina sería la magnificencia de las prenotadas festas, quan ab tanta escrupulositat era prescrita, si bé devem regoneixer que contribuían, igualment á ella, la dignitat dels sacerdots encarregats de celebrarhi las ceremonias del culto, puix, prescindint dels Arquebisbes y Bisbes, qu' accidentalment trobats á la cort, hi tenían dret de preheminencia, existía una comunitat de beneficiats presidits per un rector de real fundació, quals títols en 1381 foren mudats per los de Canonges y Archipreste, condecorant á aquest últim ab lo privilegi d' usar insignias episcopals, segons consta en un decret del rey D. Martí, expedit en 1403:

Dicta Capella est Privilegiata per Summos Pontifices antiquos, quod Rector dictæ Capellæ, qui est Presbyter sæcularis, habet tales preheminentias, quod potest ratione Privilegiorum portare insignia Episcopalia, et illis uti in divino officio etc. (1).

Pero no foren únicament las festivitats observadas per la Iglesia católica, las que allí tingueren puntual observancia, si que també moltas altres ceremonias estretament relacionadas ab los gloriosos recorts de nostra historia. Aixís es, que sens parlar de varias més comunment ocorrents com son, per exemple, los baptismes y nupcias de reys y prínceps y los juraments de no usar armas prohibidas ni preservatius miraculosos que feyan los cavallers avans de comensar la lluyta per reptament, en los *judicis de bataya*, segons prescribían los *Usatges* (2), son d' esmentar com á més remarcables: 1.er, en 22 de juliol de 1319, la fundació de l' ordre militar de Santa María de Montesa per Jaume II, ab aprobació de Sa Santedat Joan XXII, en qual solemnitat hi concorregueren gran nombre de bisbes, abats y cavallers; 2.on, als 17 de juliol de 1339, lo jurament y homenatje que D. Jaume, rey de Mallorca, prestá al rey D. Pere III, reconeixent tenir bona part de sos dominis en feu honorable del predit rey aragonés y dels seus predecessors, acte en que hi foren presents varios infants, prelats y cavallers de las corts d' abdos reys; y 3.er, als 30 de septembre de 1410, la inauguració del parlament general en que s' elegiren los compromissaris que debían resóldrer l' árduo tema de la succesió á la Corona per mort del rey D. Martí, solemne reunió en la qual pontificá l' arquebisbe de Tarragona.

Encomanat, com havem vist, lo cuidado d' esta capella al abat y monjos de Santas Creus, y després á un rector y comunitat de preberes investits d' especial dignitat, ho fou més tart per lo rey en Martí, en 9 de novembre de 1408, als pares Celestins, fentlos donació d' ella y de la sacristía y casas adjuntas en que solian habitar los clergues que la servían: tot ab lo lloable intent de que fundassen un monastir derrera del palau, nomenantlo de las Santas Reliquias: *Monasterium sanctarum reliquiarum*. En justificació d' aytal nom, qu' adquirí ensemps la capella, foren compresas en la real donació las moltas y preciosas reliquias qu' en ella se veneraban, y son las principals las que constan de la següent cláusula:

Istæ sunt sancta Reliquiæ: Sanguis Christi qui in altari post consecrationem Sacerdoti dubitanti apparuit, Lignum sancte Crucis in magna quantitate, tres Spinæ Coronæ Christi, Spongia, Clavus, Camisia inconsutilis Domini nostri Jesuchristi, et pars Tunicæ, quam tetigit mulier Cananea fluxum sanguinis patiens, cuins tactu fuit incontinenti liberata, Crines, Lac et Veronica Beate Maria,

(1) Vide P. Ribera, lloch citat.

(2) Vide lo mateix P. Ribera: *Centuria primera del Real y militar Instituto de la Ínclita religion de Nuestra Señora de la Merced*, etc. Barcelona, 1726: pág. 540, núm. 764, y J. Coroleu: *Las costumbres catalanas en la Edad media. El desafío y las guerras particulares segun el derecho de los Usages y las Constituciones de Cataluña.* (*Revista Histórica*, año IV, núm. XXXVI).

Restaurado por S.Merchán
graficsants@gmail.com

Brachium Sancti Lucæ, Brachium Sancti Georgii, Corpus Innocentis, Corpus Beatæ Marine, Mantum Sancti Martini, et aliæ quamplurimæ Reliquiæ de las quals ne ofereixen més singular noticia lo testament é inventari dels bens del rey donador (1).

Ocorregudá sa mort, com sia que 'ls pares Celestins deixaren de continuar l' obra de son monastir, y á la vegada d' observar algunas de las condicions de la donació, llavors lo rey N'Anfós IV comissioná, en 10 de juny de 1422, al arquebisbe de Saragossa pera que incorporés lo naixent monastir ab lo real convent de Nostra Senyora de la Mercé de Barcelona, en cumpliment de qual encárrech y ab data del 28 de janer de 1423, se formalisá la perpétua unió al predit convent, com apar d' estas paraulas:

Auctoritate Regia, nobis in hac parte commissa, et in quantum in nobis est, et de jure possumus, Monasterium Sanctarum Reliquiarum prædictum, cum Capella Regia sibi unita, Reliquiis, Ornamentis, libris, vasis argenteis, et aureis, domibus, possessionibus, patiis, redditibus, censibus, rebus, et bonis, ac cum omnibus suis juribus, et pertinentiis universis vobis Fr. Antonio, Priori, Conventui, et Monasterio Beatæ Mariæ de Mercede Civitatis Barchinone, damus, ac perpetuo aggregamus, etc.

En ella se feu constar que moltas de las prenotadas reliquias ja no existían allí, sino encomanadas per la reyna viuda Na Margarida, á diferentas iglesias y casas religiosas. Tal unió quedá aprobada per lo real decret de confirmació, fetxat en Nápols als 18 d' agost del mateix any 1423 (2). Y es d' enténdrer qu' ella no introduhí modificació alguna en l' us á que 'l temple estava destinat: era capella del palau reyal, y est servey continuá prestant sens alteració alguna, en los revoltosos temps de la guerra contra Joan II, mentres durá la breu dominació dels monarcas intrusos que governaren una bona part de Catalunya. D' entre ells en Pere, lo Condestable de Portugal, acreditá esser, á més d' un valent soldat y complert cavaller, un home instruit á l' altura de la ciencia en la sua época, y en gran manera aficionat á las bellas arts. De lo últim ne son clar testimoni los restos de construccions existents á Barcelona, en que s' hi llegeix lo seu conegut mot *Paine pour joie*, pero lo qu' ara volem aduhir es de major escepció per referirse á un treball molt primorós y delicat en son género: volem parlar del retaule qu' ordená construir pera la capella del palau, y se conserva afortunadament en l' actualitat. Mes ¿qué 's feu del anterior pintat cent vint anys enrera? Ho ignorem per complert, deplorant eixa nova pérdua pera l' art de nostra patria. Lo que reclama nostra atenció, está dividit en quatre fragments, dos majors y dos petits, colocats tots en las parets del presbiteri. Mostra lo primer, cinch compartiments que son altres tants retaules, dels quals lo del centre ó principal representa á la Mare de Déu ab son fill á la falda adorat per los reys del Orient; lo de la part superior dreta la resurrecció del Senyor, y lo de la inferior, la vinguda del Esperit Sant sobre los apóstols reunits en lo cenácul; lo de la part superior esquerra la transfiguració del Salvador, y lo de la inferior, la mort ó tránsit de la Verge. Lo segont fragment, que sería lo més elevat, está partit en tres quadros, ço es, lo del mitj figura la mort de Jesus en lo Calvari, lo de la dreta l' Anunciació de Nostra Senyora, y lo de la esquerra lo naixement de Jesus. Un y altre son admirables y richs de datos pera l' artista y l' arqueólech. Los fragments tercer y quart, que atesa la sua forma judiquem servirían de portas laterals anexas al retaule, tenen en la sumitat un escut de las barras catalanas ab corona reyal mantingut per dos ángels, y creyem representan, lo que corresponía á má esquerra, santa Elisabeth, reyna d' Hungría, y lo de la dreta sant Segimon, rey de Borgonya. Esta derrera ymatje presenta, ademes, la singularitat de que las llosas del paviment que trepitja lo sant rey, están rodejadas d' unas filacterias, en las quals s' hi veu, quadruplicant la paraula en cada llosa, l' expresada llegenda *Paine pour joie.* Si altre dato no hi hagués, eixa curiosa consigna nos corroboraría l' orígen del retaule, mes, per sort, en un dels registres de cancillería que 's guardan en l' Archiu de la Corona d' Aragó, vé confirmada l' época certa en que fou confeccionat per medi de la carta que D. Pere escrigué desde Piera á son tresorer, lo día 12 de maig de 1464, dientli:

(1) Lo memorat P. Ribera en su obra: *Real Patronato de los Serenisimos señores reyes de España, en el Real y Militar órden de Nuestra Señora de la Merced.* Barcelona 1725, págs. 63 y 64, refereix la historia d' algunas altres reliquias.

(2) Vide Ribera *Real Patronato*, etc., págs. 51 y 55.

Manam vos doneu a maestre Ferrando Dayerve, feel protomedico nostre, Trecents florins dor: ço es per lo retaule de Sancta María de nostra Capella del palau, pera les vidrieres, cadires e altres obres de la dita Capella (1).

Als 22 de desembre del propi any, suposem estaría ja terminada tal pintura, quan lo rey doná ordre de fer altres feynas que li eran complementarias: aixís se despren de las instruccions dictadas al objecte desde Vich de la següent manera:

An Tarragó, com li es dit que la Capella del palau vers lo retaula resta scura, e quey attena car no es aqueixa sa intenció. Aximateix fará fer una cortina davant lo dit retaule, e que faça picar los archs del dit passatge davant la cambra de parament, e que faça renovar lo titol qui es sobre lo portal de la dita cambra ab los mateixs mots e letres, e que sollicit en Mayans faça les çarabatanes, e que do la letra al ferrer qui fa les rexes, e quey metta al sobrescrit, e que li trametra la vidriera de que li ha scrit, e pora la pagar dels Cent florins que li mana donar per en Joan Stela (2).

Est infortunat princep que sacrificá heróicament la sua existencia per la causa catalana, tingué de viurer en sa patria adoptiva, més com á guerrer que com á rey, y eix es lo motiu de qu' en altre registre de cancillería consti l' ápoca de rebuda qu' otorgá als 28 de mars de 1466 á favor del bisbe de Vich, en qual poder havía depositat los objectes més preciosos de sa pertenencia, y entre ells:

Omnes et quascumque res bona jocalia ornamenta Capelle sive ecclesie et utensilia domus et signanter tecatium illud de monetis sive de medalliis antiquis quod quos et quas dum ultimo ab ista nostra Civitate Barchinone feliciter recessimus vobis incomodam atque custodiam tradideramus et comisseramus (3).

L' assumpto principal del esplicat retaule, existent encara en nostres días, es una patent executoria de l' invocació de la capella á Nostra Senyora dels Reys: invocació que no feu perdre la vulgar de las santas reliquias (*capella Sanctarum reliquiarum palatii nostri maioris Civitatis Barchinone*, com deya lo rey N' Anfós IV) motivada per la possessió que detentaren, com havem dit, los pares Celestins durant l' espay de quinze anys. En 1533, un privilegi lliurat per l' emperador Cárlos V als 12 de novembre, nos diu que la conservaba encara en esta forma: *Ecclesie seu capelle sub invocatione adorationis Dominica Sanctorum Magum Trium Regum* (4), empero no tardá á esser insensiblement cambiada per l' actual de Santa Ágatha. ¿Cóm tingué lloch aquest cambi? Fácil es d' esplicarho. Lo nom conjunctiu de las reliquias no pogué sobreviure, pero sí lo d' una d' ellas per la major veneració qu' obtenía del poble. En efecte

(1) Arch. C. Ar.: R. 23, intr. fól. 53, y J. Coroleu, *El Condestable de Portugal intruso de Cataluña.* (*Revista de Gerona*, t. II, p. 457).

(2) Arch. Cor. Arag.: R. 22, intr. fól. 179 retro.

(3) Id. id. R. 27. intr. fól. 67, retro.

(4) P. Ribera. *Real Capilla*, etc, p. 30.

BARCELONA - INTERIOR DE LA REIAL CAPELLA DE SANTA AGATA 1878

que allí hi havía d' aquella Verge y mártir siciliana, era ofrena del piadós rey D. Martí, (qui la deuria obtenir durant son regnat á Sicilia), y sembla que sa devoció doná orígen á una confraría, com consta en lo privilegi de confirmació de sas ordinacions, concedit per en Joan d' Aragó, Comte de Ribagorsa y Virey de Catalunya als 11 de janer de 1505, en lo qual esplica: *Se troba en la dita capella una preciosa reliquia de aquella pedra, sobre la qual foren posades les mamelles de la gloriosa verge sancta Agatha, quant en lo seu martyri li foren leuades, en la qual se mostran algunas gotas de sanch de la dita Santa Agatha, e la qual Reliquia lo Senyor Rey Don Martí de gloriosa recordació, tenintla en gran devoció, maná fós en la dita Capella á perpetual memoria recóndita etc.* (1). Nova confirmació otorgá lo predit emperador y rey Cárlos I, en lo calendat privilegi de 1533: *ob devotionem ingentem quam singulariter erga corpus Beata Agatha gerimus etc.* (2). Mes aytal mudansa no fou legalisada fins al any 1601, en que, demanant los confrares de la Concepció al papa Clement VIII una concessió d' indulgencias pera la confraría, li proposaren lo nom de la verge y mártir santa Ágatha com á invocació de la real iglesia, á qual proposició atengué lo pontifice: *Cum itaque sicut accepimus in Ecclesia Sancte Agatha Barchinone,* ab butlla donada en Roma lo 8 de las Kalendas de novembre.

Avuy dia, encara guarda l' última denominació, n' obstant y las profanacions de que ha sigut objecte desde l' any 1835: any d' infausta memoria en que tingueren d' abandonarlas sos possehidors llegítims perque uns quants malaventurats, cechs d' ira y famolenchs de carnatje, convertiren los monastirs de nostra patria en llachs de cendra y sanch, ahont s' ofegaren pera sempre gran part dels tresors artístichs y literaris de Catalunya. La Providencia, empero, vetllá per eixa solitaria y oblidada capella, salvantla en la hora de la gran tribulació. Més endevant, nous temps se succehiren, y no tardá á sufrir novas contingencias, puix, órfana del culto al verdader Deu y servint successivament d' imprenta, de magatsem, d' obrador y fins de teatro, estigué en gravíssim perill d' esser enderrocada per las mans d' aquella despreciable nissaga d' homes sens conciencia qu' engreixaren la sua migrada bossa, comprant lo patrimoni de l' Iglesia, al preu de Judas. Ni lo respecte á un temple consagrat per la religió de sos pares, ni l' esser una preuhada joya de l' art y de la historia, los deturaren en 1844 pera procurar tal ruina, si l' autorisada veu de la Real Academia de Bonas lletras d' esta ciutat, secundada per lo digne Ajuntament que llavors regía nostre poble, no hagués lograt preservarla de tant inmensa desgracia. ¡Llahors eternas sian donadas als insignes patricis qu' en aquella ocasió defensaren ab tant bon éxit los furs del dret y de la justicia!

Axís las cosas, pensaren ells ab gran prudencia, que la millor manera d' evitar la freqüent amenassa de la destrucció, sería restaurar lo monument, ressentit ja un xich per las disbauxas dels últims vint anys. En efecte, en 1856 se comensaren las obras, baix la direcció, si no anem errats, del senyor arquitecto D. Elías Rogent, y á proposta de la Comissió de monuments histórichs de la provincia, ajudada per la Real Academia de nobles arts de Sant Fernando, qual restauració no tardá á aprobar lo Govern, qui contribuí á son cost ab respectables sumas. No feren menys la Diputació y lo Municipi, de tal manera, que 'ls trevalls prengueren gran importancia, mereixent esser lo temple visitat, quan se refeya la pintura polícroma del sostre, per SS. AA. RR. los Serenissims Senyors Duchs de Montpensier, en 28 d' octubre de 1858, y per S. M. la Reyna donya Isabel II, en 29 de septembre de 1860. Ab tot y això, encara un novell perill se li reservaba: al cedir á la nació, aquella augusta y magnánima senyora, gran part dels bens de son patrimoni, comprés en ell esta capella, s' intentá novament enagenarla per la desamortisació en janer de 1866. Acudí llavors la predita Comissió y se declará luego exceptuada de la venda, possessionantsen la mateixa, en virtut de Real ordre al comensar lo següent any 1867.

Si la salvació del temple y las reparacions en ell executadas pera evitar sa ruina, se degueren á la iniciativa de las personas ilustradas y verament patrióticas que formavan part de las digníssimas Academia y Comissió referidas, al trovarse ellas possehidoras de tant codiciat joyell arquitectónich, pot qualsevol suposar ab quin zel trevallaren pera millorarla. Y res tindrá d' infundada tal suposició, si dihem qu' en 1867 fou aprobat per lo Govern de S. M. (qual Ministre de Foment era en aquella ocasió l' ilustre escriptor D. Severo Catalina), prévia la deguda llicencia del diocessá, decretant á la vegada que s' organisés dins son recinto un Museo d' antigüetats cristianas, es, á saber, d' objectes pertanyents á la liturgia, l' epigrafía, la simbología y l' iconografía tradicional cristianas, ja fossen originals, ja copias. Y encara més, á proposta del Exm. é Illm. senyor Bisbe D. Pantaleon Montserrat, se provehí lo cárrech de capellá-custodi. En una paraula, la cosa anava á portarse á bon terme si la revolució setembrina, ocorreguda al cap de pochs mesos no hagués vingut á sorpéndrer las bonas intencions de tan celosos guardadors. Com la prudencia sempre ha sigut bona consellera, judico qu' en mitj de la maror del temps, ella fou la que 'ls mogué á demorar lo plantejament de son projecte, y tant més, en quant las passions antireligiosas arrunavan sens compassió temples, de tanta y major antigüetat que 'l de Santa Ágatha. Per altre part, la necessitat imprescindible d' haver de tenir aquella corporació un local pera Museo arqueológich d' objectes pagans y cristians, segons al etzar se depositan, ha convertit en tal l' iglesia. Al present, y desde l' any 1877 en que la Real Academia de Bonas lletras hi quedá instalada, per generós aculliment d' aquella Comissió provincial, dit Museo ha aumentat considerablement, agreganthi més de 200 pessas procedents del que fá llarchs anys té establert l' Academia en lo claustre del convent de Sant Joan. Altres tantas al menys n' hi faltan encara, qu' aviat serán trasladadas al cercat construit en la plassa del Rey y en línea paralela al enfront del edifici. Dins d' aquell hi serán colocadas las grans pedras antiguas, com son las estátuas, cipos, aras, lápidas, relleus, capitells y columnas romanas, en especial una de las del temple greco-romá del carrer d' en Paradís, que s' aixecará sobre totas ellas. Llavors, no hi há dupte qu' algun visitant pensador exclamará: Vet aquí las despullas del poble-rey acotxadas baix lo mantell protector de l' Iglesia cristiana. ¡Politeistas novells, comsevulla que vos nomeneu, aquella robusta columna vos simbolisa á maravella; miran com domina entre sas companyas, mes en alas de vostre orgull no vullau pujar tan alt, perque sempre estará sobre vosaltres la fé, representada per eix campanar que mira envers lo cel!

Junt ab lo Sr. D. Joseph de Manjarrés, ilustrat catedrátich de la Academia de Bellas arts d' esta capital y conservador nombrat per la predita Comissió de monuments histórichs y artístichs de la provincia, tinch la honra de haver pres una part activa en la reunió dels dos indicats Museos, cumplint ab lo cárrech de conservador qu' indignament la Academia de Bonas

(1) P. Ribera. *Real Capilla*, etc. p. 30.
(2) P. Ribera. Id. id. p. 60.

lletras se serví confiarme, pero aixó no 'm priva de manifestar ingénuament que (no podent realisarse un plan qual única exposició creurían molts qu' es un somni), lo millor sería, no 's tardés gayre temps á véurerlos dignament constituits en lo palau de l' instrucció pública iniciat per esta Exma. Diputació provincial, aixís com oberta novament la Real Capella al culto, servint á la vegada de Museo d' antigüetats cristianas, tal y com en 1868 anava á realisarse. Aquest es lo vehement desitj que 'ns dicta nostre patriotisme, y creyem que d' ell serán solidaris tots los verdaders patricis. D' aytal manera arribará á esser un fet la completa restauració d' est monument, per la qual s' esforsá l' inolvidable Piferrer quan escrigué estas paraulas: *deu Barcelona conservarlo ab amor y respecte, com se deu estimar y respectar tot lloch en que visqueren é imploraren lo consell del cel, pera fer la felicitat de nostres besavis, los més ilustres Reys d' Aragó* (1).»

(1) Piferrer: *Recuerdos y bellezas de España; Cataluña* (1839), t. I, p. 97.

Per acort de la Comissió de Publicació,

ANDREU BALAGUER Y MERINO.

GUÍA.

Aquest monument y lo Museo d' antigüetats que conté, poden visitarse tots los días, excèpte los dilluns y divendres, de 12 á 3 de la tarde, previ lo permís d' un dels dos Conservadors del Museo, sia lo nombrat per la Comissió de monuments históricks y artístichs de la provincia, ó lo que ho es per la Real Academia de Bonas lletras d' esta Ciutat, qual permís s' obté fácilment per mediació del Conserje, habitant en la plassa del Rey, n.º 14, al costat mateix de la Capella. Dita Comissió ha imprés un catálech dels objectes allí exposats, que 'l Conserje ven al preu d' 1'50 pta. destinantse son producte á las despesas del Museo.

TAULA

DE LAS

MATERIAS Y ESTAMPAS

CONTINGUDAS EN AQUESTA COLECCIÓ.

I.	**Portada.**				
II.	**Taula.**				
III.	**Colaboradors á la primera colecció.**				
IV.	**Suscriptors.**				
V.	**Als qui llegirán.**	Prólech.			
VI.	**Vich.**	Cláustre de la Seu.	Monografía	y estampa	n.º 1
VII.	**Montanya de Sant Llorens del Munt.**	Ermita y Cova de Santa Agnés.	»	»	n.º 2
VIII.	**Id. id.**	Sant Feliu del Recó.	»	»	n.º 3
IX.	**Breda.**	Cláustre del monastir de Sant Salvador.	»	»	n.º 4
X.	**Id.**	Lo Castell de Montsoriu.	»	»	n.º 5
XI.	**Barcelona.**	Gran saló de la Llotja.	»	»	n.º 6
XII.	**Breda.**	Paisatje de la vall del Tordera.	»	»	n.º 7
XIII.	**Sant Cugat del Vallés (Monastir).**	Fatxada principal de la iglesia.	»	»	n.º 8
XIV.	**Plana de Vich.**	Monastir de Sant Pere de Casserras.	»	»	n.º 9
XV.	**Sant Cugat del Vallés (Monastir).**	Cláustre. (Resúmen históric h).	»	»	n.º 10
XVI.	**Plana de Vich.**	Paisatje de Sant Pere de Casserras.	»	»	n.º 11
XVII.	**Barcelona.**	Pati dels taronjers en la casa de la Diputació	»	»	n.º 12
XVIII.	**Montanya de Sant Llorens del Munt.**	Roca y Cova del Drach.	»	»	n.º 13
XIX.	**Vich.**	Monument al Dr. D. Jaume Balmes, Pbre.	»	»	n.º 14
XX.	**Plana de Vich.**	Paisatje de Sabassona.	»	»	n.º 15
XXI.	**Sant Cugat del Vallés (Monastir).**	Iglesia.	»	»	n.º 16
XXII.	**Viladecans.**	La Torra del Baró.	»	»	n.º 17
XXIII.	**Sant Cugat del Vallés (Monastir).**	Cláustre.	»	»	n.º 18
XXIV.	**Vilassar.**	Lo Castell de Burriach.	»	»	n.º 19
XXV.	**Vich.**	La Seu y son cláustre.	»	»	n.º 20
XXVI.	**Montanya de Sant Llorens del Munt.**	Monastir de Sant Llorens.	»	»	n.º 21
XXVII.	**Gavá.**	Lo Castell d' Aramprunyá.	»	»	n.º 22
XXVIII.	**Tarrassa.**	Antiguetats de Sant Pere de Tarrassa.	»	»	n.º 23
XXIX.	**Barcelona.**	Capella Real de Santa Agatha.	»	»	24 y 25

COLABORADORS Á AQUESTA PRIMERA COLECCIÓ.

COMISSIÓ DE PUBLICACIÓ.

President. . . . . D. Frederich Bordas.
Tresorer-administrador. . . . . » Carles García Vilamala.
Secretari. . . . . » Antoni Massó.

VOCALS.

D. Joaquim Guasch.
» Marcelí Solano.
» Céssar August Torras.
» Joseph Canal.
» Joan Antoni Tusquets.

M. I. Sr. Comte de Bell-lloch.
D. Ramon Soriano.
» Camilo Carbó.
» Ursino Mitjans.
» Modest Mitjans.

AUTOR DEL PRÓLECH.

Excm. Sr. D. Manel Milá y Fontanals.

AUTORS DE MONOGRAFÍAS.

D. Joseph Fiter é Ingles.
» Antoni Massó.
» Céssar August Torras.
» Joaquim Guasch.
» Antoni Aulestia y Pijoan.
» Ramon Soriano.
» Eduart Támaro.

D. Ramon Arabía y Solanas.
» Jaume Balaguer y Merino.
» Jascinto Torres y Reyató.
» Lluis Domenech y Montaner.
» Heribert Barallat.
» Pere Antoni Ventalló.
» Andreu Balaguer y Merino.

FOTÓGRAFO.

D. Heribert Mariezcurrena.

TIRATJE DE LAS ESTAMPAS.

Societat heliográfica.

IMPRESSOR.

D. Eusebi Riera.

Restaurado por S.Merchán
graficsants@gmail.com